

Knihovna „Obnovy“ čís. 36.

Dr. J. Klug:

KRÁLOVSTVÍ BOŽÍ.

Apologetické úvahy pro studující a vzdělané laiky.

Autorisovaný překlad

Dra. Ferdinanda Černovského, O. s. Aug.

V Hradci Králové 1921.

Nákladem Tiskového družstva. — Tiskem Biskupské knihtiskárny.

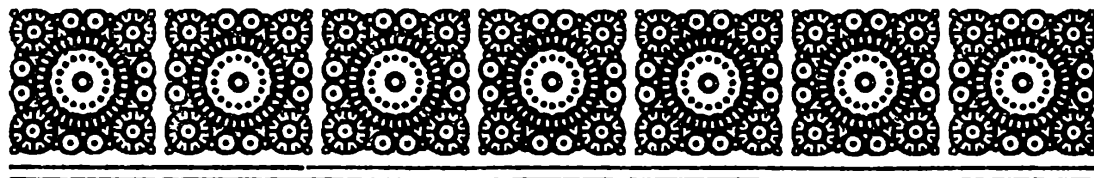
Nihil obstat.

Dr. Joannes Konečný,
censor.

Imprimatur.

† Carolus,
Episcopus.

Reginae-Hradecii, die 1. Julii 1921.

I. Církev a moderní člověk.

1.

Naší dobou rozhodně vane ton k církvi lhostejný, ne-li církvi nepřátelský, a kdo mu dovede naslouchati, může tu a tam postřehnouti i sesílení tohoto tonu, jež zní jako posměch nebo pošklebek anebo též jako stěží zadržovaný vztek. — Nevím však, příteli, projevuje-li se tím jedno z největších nepřátelství, jež dnes hrozí člověku církvi věřícímu a církvi věrnému — nebo není-li ještě nějakého jemnějšího, skrytějšího nebezpečení, než ona ostrá sice, ale přece jen vytasená a proto do dále svítící zbraň posměchu a pošklebku. Myslím, že ono jemnější a skrytější nebezpečení spočívá v množství jako věž nakupených předsudků, které v mnohé hlavě, v mnohé jinak vysoce moderní hlavě, tropí své neplechty.

Z Krista, jak se praví, vychází proud života, a blažen každý, kdo z něho pije. Ale mezi Kristem a námi je dlouhá, dlouhá doba, a je vyplněna tím, co nazýváme církevními dějinami — předivo to pravdy a klamu, podivuhodně vznešené snahy i odvahy, zavržitelných lidských vášní, pokorně se sklánějící a sama sebe obětující lásky i tvrdého egoismu a nízké sebelásky, čarovné poesie i nejbanálnějšího realismu. A postupem těchto církevních dějin, jak mnozí, ano přemnozí věří, podstatně se zakalily ony čisté životní proudy, jež vycházely z osoby Spasitele světa. Není to již čistý a nepadělaný nápoj pravého a ryzího učení Ježíše Krista, jenž se dnes podává církvi, a řekněme církvemi, oné části nábožensky smýšlejícího lidstva, jež dosud církvi věří a církvi je věrna. Ba, ještě více! Mnoho ušlechtilých lidí bylo během doby učiněno ve jménu náboženství hříčkou a obětí církevně sobeckých zájmů;

mnoho spravedlivého lidského práva bylo zašlapáno, mnohé dobré a poctivé nadšení vzplanulo v neblahý fanatismus; mnohá mužná odvaha zahynula v plamenech k nebi trčících hranic anebo pod hroznou tísní svědomí, kterou zplcdily lehkovážně vynášené klatby. Chtěl-li by kdo všem těmto tvrzením a obviňováním již předem věriti, mohlo by se zdáti, že tento veliký, svatý a požehnaný proud náboženského života, jenž měl se z Krista rozlévati světem, stal se snad — sveden do řečiště církevního rozvoje — kalnou stokou, na jejímž dnu v hloubce dosud se kolotá mnohé zrnko zlata, stokou, proti níž nejlépe lze se brániti hrází, hradbou a příkopem.

Zvláštní byl by zajisté kaleidoskop, kdybychom sebrati a registrovati mohli všechna různá mínění a úsudky, které kolují o podstatě a úkolu, činnosti, požehnaném a neblahém působení církve. — Jednomu jeví se církev jako Moloch jiného druhu — snad jemnějšího a civilisovanějšího, ale přece jen vždy jako Moloch, který pohlcuje své slito-váníhodné oběti. Jinému zase zdá se býti velkolepou ruinou, jejíž základy v dávné, dávné době byly položeny. Přerůzné rozkladné moci hlodaly na těchto základech, a mnohý kámen zdá se býti zpuchřelý a opět jiný se tu a tam již ze staré stavby, která ho již dlouho v sobě držela, vydrolil. Kdo se však v této ruině dovede rozhlédnouti, jeví se mu celkovou stavbou i jednotlivostmi vysoce zajímavou. Objeví stopy zašlých pokolení, jež se tu cítila bezpečně ukryta — ale teď to celé není ničím jiným, leč rozpadávající se stavbou, k níž dosud chová se nanejvýš historický zájem. Již dávno v těchto temných žalářovitých zdech lidé bydliti nemohou, a usídlili se tam, kde nikoli úzkými, těsnými štěrbinami, ale volně a bezprostředně lze k nebi pohlížeti, a kde ve volném světle a ve volném přístupu vzduchu rozkvétají svěží, bohaté květy života. —

Nebo jiný hledí na církev asi tak jako geolog, jenž zkoumá zemské vrstvy. Je to úkol neobyčejně prospěšný, studovati všechny vrstvy a nánosy a všechny vrásky a záhyby v onom nesmírném historickém útvaru, jenž se jmenuje církev; ale jako svrchní vrstva země neprospívá člověku tím, že vznikla, nýbrž tím, že zvětrává a zaniká, podobně lze vlastní prospěch a historický úkol církve viděti v tom, že sama rozkládajíc se stává se ornou půdou pro setbu svobodné, žádným dogmatem a žádnou morálkou nepoutané nábožnosti.

Ostatně, příteli, jest jednodušší, bez obrazův a podobenství říci, co se popírati nemůže a čeho popírati ani není

třeba, že totiž podle soudu značného počtu lidí, církev již není ničím jiným, leč snad velice ctihodnou institucí, ale institucí zastaralou; institucí, jež snad kdysi ve světě něco znamenala, ale která se již nyní jistě přežila a musí ustoupiti náboženským útvarům vznešenějším a době přiměřenějším. A to tím spíše — tak se totiž věří a říká — kdyžť nikdy v celé minulosti nebylo mravem církve, aby s dobou a s její svěžím, ku předu se deroucím duchem pokračovala; ode dávna totiž byla církev v živoucím žilobití dějin velkým »ritardando«, a v čele její stává obyčejně muž — kmet, jenž hesla »ku předu« nezná ani pro sebe, aniž jest ochoten, aby je vydal pro správu církve a pro ty, nad nimiž vládne.

2.

Proti takovým a podobným názorům, příteli, stojí na druhé straně pro církev, hned tiché a spíše pozornosti ucházející, hned hlasité a jásavé, jež prochází miliony a miliony srdcí mladých i starých, duší učených i neučených. Ale byť sebe pestřejší a různobarevnější jest obraz předsudků, jež se chovají proti církvi, tím podivuhodně velkolepější a vznešenější byla by píseň, jež by se skládala ze všech těch tonů jasného nadšení pro církev, kdyby bylo možno všechny ty tony vyjmouti z duší oněch lidí, v nichž žijí a bují a znějí, a kdyby bylo možno setkati z nich hymnus na »matku církev«.

Jméno matky dáno bylo církvi, a tím poměr mezi církví a jejími příslušníky byl uveden v onu sféru vroucnosti, jež je pouze v nejčistším a nejušlechtilejším všech pozemských poměrů, vzájemném vroucím poměru matky a dítěte. Je možno, že i zde zevnějšek zdánlivě vrhá své stíny — ostatně kde mezi lidmi byla kdy nějaká věc úplně ideálně čistá a nezkalená!? Než přece nelze všude zoufati nad pravostí a čistotou a poctivostí věrného církevního smýšlení, a nebude otázka, zdali »církevnictví«, abychom tohoto slova již nikoli zcela neutrálního, zde použili ve smyslu zcela neutrálním, je pouhou maskou, za níž se skrývá nepoctivý obličej — nýbrž bude otázka, ubíralo-li se křesťanství skutečně onou neblahou cestou, která se mu vytýká: cestou z náboženské svobody k církevní zpoutanosti; cestou z jediného panství věčného Boha Otce k více či méně libovolnému panství církevního regimentu nad lidskými, svobodně zrozenými dušemi; cestou z planoucího a zářivého entusiasmu původního náboženství

Kristova ke ztrnulé, ztrnule mrazící a umrtvující církevní formě — nikoli — vyslovme zjevně, co si lidé skrytě i dosti hlasitě myslí: ke skladišti bezcenných formulí.

3.

Kdo chce porozuměti všem výtkám, jež se pronášejí proti církvi, nechť se snaží alespoň v hlavních rysech poznati onu dlouhou bludnou cestu, kterou prý učinilo křesťanství, až dospělo k různým formám a jmenovitě ke dnešní formě své církevní podoby. Pravím, učinilo prý, přáteli! Nesmíš zapomenouti, že následující výklady mají jediné a pouze účel, aby bez všeliké další kritiky referovaly o protivných názorech.

Od tohoto okamžiku má slovo odpůrce. Ten pak praví: Když Zakladatel křesťanství se zjevil na zemi, v duchovních dějinách lidstva zasvitla již dávno nová epocha. Dva velké náboženské zjevy antického světa, židovství a pohanství, přijaly zvláštní a pro následující dobu charakteristické zbarvení. Israelskými proroky založený mravní monotheismus židovstva choval v sobě universální, světový rys, a v této podobě byl hlásán Ježíšem jako náboženství všeobjímajícího království Božího, které bylo zaslíbeno již Otcům, a po jehož splnění od pradávných dob toužilo pokolení israelské. Proti tomu se strany pohanstva vycházela touha zcela podobného druhu. Římská říše byla opředena sítí menších veřejných i tajných spojení k přerůzným účelům. Stoupencům stoické filosofie nebyl cizím jistý kosmopolitismus a zdůrazňování vzájemné lásky veškerého lidstva. A nyní do světa vstoupilo hlásání křesťanského učení o lásce Boha ke všem lidem a o slitovné a účinné, vzájemné lásce lidí pro lásku Boží. Nemluvil-li Kristus stále a stále o světovém království Božím, jehož počátek již přišel a jež víc a více mělo se uskutečňovati mezi lidmi jako království nezkalené pravdy, ryzí a čisté mravnosti, posilující a vedoucí milosti Boží? Kdyby universální monotheismus židovstva, humanitní učení pozdějšího a zvláště pod stoickým vlivem stojícího pohanstva, a křesťanské učení o království Božím došly příležitosti ke vzájemnému setkání, jistě byl by položen základ k nejbohatšímu, ano snad možno říci, k nedozírnému budoucímu vývoji.

Pomýšlel Kristus na to, aby založil církev? — Odpůrce praví: Nikoli! Co si myslil svým »královstvím Božím«, rozhodně nebylo podobno organisaci ve smyslu dnešní církve. —

Ne, jakoby snad Kristus byl chtěl založiti nějaký duchovní svaz; nikoli, Jemu zajisté jako ideál království Božího jistě před očima tanula společnost, jež by energicky směřovala k tomu, aby jeho učení o uctívání Boha v duchu a v pravdě, a učení o nezištné, úslužné lásce k bratřím měnila ve viditelnou a svým vlivem na celou tvářnost světa působící skutečnost. Ale taková společnost lidí, kterou v jednotu spojovala víra v Ježíše Krista a následování jeho, byla Zakladatelem křesťanství především myšlena jako společnost čistě etická a bez hierarchické organisace.

Že k církevní organisaci křesťanství došlo, má svůj důvod v řadě světodějných činitelů, kteří spolupůsobili při vytváření církve. Bude však velice těžko, ne-li docela nemožno, odhaliti tyto faktory až do posledních vpředem a zadrhnutých nitek jich působení, neboť čas, v němž všechno vzniká, též spolu mocně zavívá stopy lidského duchovního vývoje. Můžeme však za jisto pokládati, že pro nejstarší základy církevního útvaru bylo směrodatným opírání se o různé formy a úřady římského zřízení říšského. Nad celou římskou říší od bělostných křídových skalisek Britanie a nekonečných lesů Germanie a Gallie až ke hranicím veliké pouště a ke slapům Nilu, od pobřeží Atlantického oceánu až po stepi perské napínala síť říšské moci své železné smyčky — nikoli: zlaté smyčky rafinované kultury, jejímž posledním cílem byl tento vezdejší život a vždy jen tento vezdejší život, t. j. obohacování se, zjemnění a naprosté vyčerpání všech jeho požitků. Než tato kouzelná a v osidla zaplétající síť antického názoru životního byla již na mnohých místech potrhána křesťanskou myšlenkou na budoucí život, jež přikazovala, aby její stoupenci pohlíželi přes úzký horizont tohoto světa k novým, věčným břehům. Těch pak dosáhnouti zdálo se možným jen tehdy, svěřil-li se člověk i ve vedení duší formám lidského vladařského umění. A kde bylo vyzkoušenějších a vítěznějších forem toho druhu než právě v římském státnictví? Zajisté, co mladé křesťanské obce v rozptýlených městech říše slučovalo v pevně spojenou jednotu, nebyla ani společná úmluva ani jasně vědomé opírání se o tyto formy; ale jako v zákoníku umění vždy své místo podržela řecká estetika a ve vývoji právních dějin římské právo, podobně nejpodstatnější formy římského zřízení státního ustavičně trvaly ve zřízení a úřadech církve — jen že toto církevní zřízení proti státnímu zřízení mělo onu přednost, že si bylo vědomo, že má svým majetkem duchovní statky přímého nebeského zjevení, kterých žádná moc tohoto světa, tohoto pouhého světa, lidem zprostřed-

kovati nemohla. A přece nemohlo zůstat nepovšimnuto, že tento světsky zorganizovaný nadsvět měl se jednou rozejíti se světem, nad nímž zvítěziti bylo mu dáno za úkol. — Tvrdé bylo střetnutí, jež se tehdy odehrálo mezi starou a novou věrou. Za pronásledování křesťanů teklo mnoho šlechetné krve — jednostejno, byla-li to krev pánů či otroků; ale tato krev stala se tmelem, jenž ještě pevněji slučoval jednotu utvářející se církve. A je-li základním zákonem světových dějin, že věčně silná idea nikdy nepodléhá násilí, které ji potlačuje, pak bylo lze předvídati, že i římskému cesarismu nadejde den obratu, v němž se zhroutí jeho pýcha před tváří pronásledované církve.

A v Konstantinu Velikém cesarismus svého dne obratu se dožil. Geniální prozíravostí poznal tento první křesťanský císař, že moc, která hrozila římská soustátí rozptýliti, právě tak dobře může se státi svorou jednoty pro nesmírnou říši, na jejíž budoucnost jasně vidoucí duchové již tehdy pohlíželi nikoli bez starostí a úzkostí. Konstantinem Velikým počíná se pak onen rozvoj křesťanského církevnictví, jenž posléze vedl k utvoření římské státní církve. Duchovní a světská moc byly co nejúžeji spojeny, bohužel též často co nejúžeji zapleteny v boji o otázky církevního učení a církevní kázně, tedy o otázky, v nichž při nejmenším neměla světská moc v boji bráti podílu — to je signaturou oné epochy římské státní církve.

Ř í m s k á ř í š e z a h y n u l a. Její bohové již dávno se stali stíny a přízraky, v něž již nikdo nevěřil, leč několik sedláků, kteří bydleli daleko od světa v nějakém ztraceném koutě Italie nebo jejích ostrovů. Veliký soumrak bohů připadl nyní na starověk zpitý krásou, ale také nepravostí. Mocná říše bortila se pod — vše zpuchřelé — drtícím tlakem k o č u j í c í c h g e r m á n s k ý c h k m e n ů, kteří měli dosud sílu svěží a nespotřebovanou. Všechny sloupy dávného římského panství tříštily se a neodolávaly, když o ně zvonila zkoumavá sekyrová rána germánské odvahy. Jen jediný vysoký sloup nepraskal a netříštil se — církev. Kolem ní dmuly se bouřlivé vlny stěhování národů, ale dříve, než se toho tehdejší svět nadál, stala se církev jeho střediskem.

Jeho střediskem a j e h o o p o r o u. Ano, jeho oporou v době, v níž hynuli lidé žalem a zoufalostí, jakých podobných se nenajde. Kdo poskytoval chleba hladovým? Dávala jej církev. Kdo hlavám tolika umírajících ustýlal ke klidu a smrtelnému odpočinku? Činila tak církev. Kdo promlouval k lidem, nemajícím domova, slova plná zvuku z vlasti, a k opuštěným slova plná lásky a útěchy? Mluvila je církev.

Kdo hrozil pachatelům nesmírných zločinů zžírajícími plameny věčného hněvu? Církev napomínala a hrozila i chránila. Kdo uměl šeptati slova požehnání, jež požehnaným přinášela blaho v nebezpečenství a bídě? Byli to služebníci církve. Proto není divu, získala-li církev neobmezené vážnosti a úcty těch, kteří v dobách nejsurovějšího barbarství mohli jen u ní slyšeti slovo, jež znělo upokojivě, laskavě a milosrdně.

Jedna osobnost v oné epoše vyniká nade všechny ostatní; je to Řehoř Veliký, papež mohutného ducha i silné vůle. Z moře národů semo tam proudícího vynořovaly se tehdy jednotlivé národnostní ostrůvky, řekl bych asi krystalisační body budoucích evropských říší. Řehoř hledal a také našel vztahy téměř ke všem. On to byl, jenž způsobil pokřestění Anglie, a z Anglie, jak známo, opět vycházeli věrozvěstové, kteří přinesli křesťanství do Německa. V Řehoři Velikém podávají si zmírající starověk a časný středověk ruce. Co pozůstalo ze starověku v Itálii, v severní Africe, ve Španělsku, v Galii a poříčí Rýnu a Dunaje, byly zlomky, jež se již nedaly zachrániti — ale dílem Řehořovým bylo, že tyto fragmenty antiky těsně se sloučily s tím, co bylo nové a se rozvíjelo v jedinou uzavřenou jednotu, jež tehdy pojímala celou západní Evropu; a touto jednotou byla církev.

Nemůžeme však již prostě mluvit o církvi, nýbrž jest nám od této chvíle mluvit o církvi římské, a při tom jest nám slovo »římské« zdůrazniti. Lidstvo západní Evropy bylo již uvyklo pohlížeti k Římu. Východ ubíral se od drahé doby svými vlastními cestami a upadal víc a více ve ztrnulý byzantismus, aby později se zcela odvrátil od Říma. A tento Řím přece nezemřel nesmírnou ranou, jež mu byla zasazena odloučením veliké východní církve od katolické jednoty. Řím měl svoje jasné cíle a bral se za nimi železnou důsledností. Německo bylo pokřestěno irsko-škotskými mnichy, a Bonifác, bývalý Anglosas Winfried, jehož ustavičná touha po cestách pudila do světa a zbczná mysl do Říma, dal církvi v Německu pevně upravenou organizaci. Organizaci podle návodu římského a římského vzoru — ano ještě více: Německo pro vždy bylo upoutáno k Římu. Co neunavné horlivosti tohoto velikého věrozvěsta se zcela nezdařilo, dokonal Karel Veliký násilně mečem. Vzдор Sasů byl krvavě zlomen, a přišla doba, kdy celá západní Evropa, pokud se vůbec přiklonila ke křesťanství, byla s Římem v nejtěsnějším spojení.

Ovšem: bylo to často křesťanství zvláštní, proniklé různými pohanskými a polopohanskými živly. Křesťanství, v němž Kristus a Baldur jenom zevně si vyměnili role — a přece zase křesťanství, jemuž se podařilo, že píseň o Heliandovi šuměla německými srdci i německými livozdy. Vůbec se zdálo, že křesťanství a německví chtějí se úplně sloučiti v mnohoslibný svazek, když o hodu Božím vánočním roku 800. byla v Římě na hlavu Karla Velikého stavena zlatá císařská koruna, od kteréž okamžiku počaly prouditi věčně svěží proudy antiky po zemích germánského imperia, ale nikoliv na škodu počátkům křesťanství, jež v její půdě spočívaly.

Ale říše Karolingu se rozpadla, a sní na dlouhou dobu se rozpadla jednota církevní organisace, jež se zřízením státním byla těsně spojena. V těchto dobách plných bouře a bídy, kdy nebylo již žádné politické rovnováhy, v níž by církev mohla nalézt svého klidu, vzpomněla si na sebe samu. Pojednou vynořil se proud, řekl bych přísně římsky zbarvený, jenž viděl v papeži svoji oporu a v posílení papežské moci tužení své vlastní síly. V západofrankém kléru vznikla celá řada padělaných papežských listů, které jsou v dějinách dostatečně známé pode jménem »pseudosidoriánská dekretalia«. Dosud nepřišla doba, aby síla, která se v nich kryla, mohla působiti. Spíše vnikal všecbecný úpadek právě tak do církve, jako do celého světa. V Itálii celá papežská důstojnost ocitla se ve vleku ještě čehosi horšího. Na dálném východě bylo pro římskou církev úplně ztraceno Slovanstvo, jemuž se dostalo misí se strany řecké, a náhrada, kteréž se církvi dostalo na skandinávském severu, neměla dlouhého trvání. V bývalé říši Karla Velikého zápasili kmenové o nadvládu, až se podařilo pokořenému, a přece nikdy vlastně nepokořenému Saskému kmeni, že nabyt nadvlády a dal Německu mocné království.

Spolu však prozíravé království. V Ottonech znovu procitla část Karlova ducha k silnému životu a k ráznému obemknutí světa. Proti moci vévodův opíral se král o biskupy své říše jako nositele nacionálních ideí a královské politiky, a biskupové tím víc a více stávali se teritoriálními pány královskými, kteří ovšem v první řadě nesloužili své církvi. Svému králi — a když císařství Karla Velikého bylo opět obnoveno — svému císaři sloužili tito obrnění páni křížáci za to tím věrněji, ale při tom upadala církev v dalekosáhlé nebezpečení sesvětštění. Papežství, tento nejvyšší vrchol církevní organisace, leželo dosud hluboce v prachu. Tu německé císařství uchopilo se s ideální energií toho, aby papežství pozvedlo — a po-

dařilo se to. Ovšem nositel císařské koruny tehdy netušil, jaké síly odtoutal. V církvi uplatňoval se reformní proud, jenž vycízel z Burgundského kláštera v Clugni, a jeho hluboká, mravní přísnost spojovala se s církevními právními požadavky pseudoisidoriánských dekretalií, aby papežství v osobě Řehoře VII. dopomohla k moci, o jaké se dříve neslyšelo. Nezávislost církve od státu, zdržení se kléru manželského svazku a všech svazků, jež by jej mohly upoutati ke světu — to bylo heslo, jehož papežství tehdy hájilo.

Od oné doby, od doby sporu o investituru, trvá onen boj a ono zápolení mezi mocí církevní a mocí státní, boj, jenž byl veden za střídání osob a stále měnících se fází, a jenž veden jest až podnes, a kdo ví, jak dlouho ještě. — S té i oné strany byli mužové, jichž dějiny nikdy nezapomenou. Nejdříve zvítězilo papežství — Hohenstaufové podlehli, a s nimi podlehla myšlenka nadvlády státu nad církví. Ovšem za drahou cenu. Aby německé císařství, jež vystupovalo se stále většími požadavky své moci, bylo pokořeno, zahrnováni byli všichni odpůrci a nepřátelé německé koruny přízní papežské diplomacie: V Německu knížata, v Itálii města, v Evropě postup francouzského vlivu. Za Innocence III. bylo papežství na výši, jaké dosud nebylo dosáhlo. Innocenc dle libosti nakládal s německou korunou; anglický král uznával jej za svého lenního pána; knížata aragonský a bulharský byli papežskými vasaly; francouzský král podrobil se papežskému rozsudku; na čtvrtém křížovém tažení byl opět k církvi římské upoután východ; lateránský koncil r. 1215 byl vlastně mohutným znázorněním církve: byly tu zastoupeny veliké patriarcháty východní, jako Konstantinopolský, Jerusalemský, Antiochenský a Alexandrijský, knížata Jerusalemský a Cyperský poslali své vyslance — a pohlížela-li církev na svůj vniterný život, jevil se asi jako jedna z velikých katedrál oné doby: v mnohém koutě značné šero, kolem mnohých vypínajících se sloupů temné stíny, ale celkem přece vítězí plnost světla a lesku, nádherné vznešenosti a mystické, posvátné nálady. Ale od té doby papežství klesá a církev s ním. A přišla doba, která ku proslulé scéně v nádvoří Kanossy přinesla protějšek: byl to den, kdy Bonifác VIII. vydal se v Anagni v ruce francouzského krále.

Jaký to protějšek ke scéně v Kanosse, kde neblahý vládce Německa stál v rouchu kajícím před papežem! Nyní vládce křesťanstva byl zajatcem francouzského krá-

le, jemuž papežství hravě přivedlo v ruce moc, aniž tušilo, k jaké propasti tím spělo.

Bonifác VIII. nebyl ve francouzském zajetí dlouho, ale za to tím déle jeho nástupce. V Avignonu sídlili papežové 72 roky — tato doba jmenuje se b a b y l o n s k ý m z a j e t í m p a p e ž s t v í.

Tam u půvabných břehů Rhony stál papežský palác, bohatě vyzdobený mistrovskými díly uměleckými. Ale veliký, širý svět, počal jíti vlastními cestami, cestami národní samostatnosti. Papežství, jež kdysi za časů Řehoře Velikého mělo mohutný vliv na vzdělání národů, nebylo již s to, aby promluvilo slovo do vznikání a zanikání ve světových dějinách. Naopak: nacionálně závislý papež — národové cítili tak víc a více — nebyl vůbec dobrým papežem. Ponenáhlu odloučila se Anglie, která tehdy vybojovala svůj stoletý zápas s Francií, z nadvlády papežské. V Německu za Ludvíka Bavorského vzniklo jakési národnostní povstání proti Francii a proti papeži, a nesmírně neblahý stav papežských financí vnesl do tohoto kvašení jen nový kvas, a byla to jen rmutná, rmutná doba, kdy se papežství vrátilo zpět do Říma.

Nastalo čtyřicetileté rozštěpení církve — dva papežové, kteří proti sobě nepřátelsky vystupovali, a svět svými sympatiemi dělil se mezi nimi, nebo byl zcela neutrální či otupený! Tak zvané reformní koncily snažily se tyto nepřístojnosti odstraniti, ale státy ve druhé polovici 15. století těžily z této neblahé situace právě tak, jako před sto lety za Ludvíka Bavorského a přede dvěma sty lety za Fridricha II. Ubíraly se víc a více vlastními cestami, na nichž svítící plamenná znamení poukazovala k břehům nové budoucnosti. Ve snahách humanistů vynořoval se před lidstvem klasický starověk celým svým půvabem a sluneční září své velebnosti tak dlouhou dobu zapadlé, a mezitím, co vinulo si lidstvo věnce krásy a věnce smyslnosti, papežství nečinilo ničeho a před duši světa nestavělo mocného náboženského ideálu. Po jistou dobu se zdálo, jakoby papežství zaměnilo svůj úřad za velekněžství krásy ve všech oborech umění — ale nejvyšší kněz, jenž přece byl náměstkem Kristovým, měl zajisté v oné době hledání nového životního obsahu jiný úkol, než úkol čistě estetického životního názoru či úkol meče a církevně státní a papežské domácí politiky, či též úkol . . . nuže, ano: řekněme úkol světácky velmi jemné a při tom smyslně velmi hrubé družnosti v kruhu polopohansky nebo i zcela pohansky smýšlejících mužů, byť nosili i purpurový

plášť, a v kruhu krásných paní, na jichž rtech trůnil smích i nejfrivolnější posměch, a v jichž srdcích dřímalo ještě cosi horšího, mnohem horšího.

A tak došlo k tomu, že církev a lidstvo si již nerozuměly; že snaha jižních zemí svého splnění došla daleko od církve, v renaissanci — a tužba severních krajů šla hledat svého ukojení jaksí na vlastní pěst a právě tak daleko od církve, v reformaci. Jih opět se vrátil, alespoň zevně k církvi, když tato dožila se své vlastní, tridentské reformace. Čeho zpět nabyla církev ze severních zemí, jež kdysi od Pyreneí až k hvozďům Finska zdánlivě již patřily reformním myšlenkám, bylo dobytým územím Jesuitů — Jesuitů, oněch strážných sborů papežství, jež byl založil španělský šlechtic don Inigo Recalde de Loyola, onen zvláštní a svého druhu jediný muž, jehož ideály náležely zcela náboženské romantice, církevním dějinám španělského středověku, a jehož oko přece málem prorocky zíralo do budoucnosti, jejímž potřebám hleděl uzpůsobiti ducha svého řádu, aby ve skutečnosti — volně, bez hluku, nepozorovaně, ale bezpečně a jistojistě přizpůsobil ducha oné doby své, naprosto hierarchicky smýšlející vůli.

A to podstatně zůstalo značkou novější doby v dějinách církve: rozštěpení veliké, svět obepínající církevní jednoty ve více náboženských společnostech, které bojují a zápasí o udržení a rozšíření své držby — ovšem nikoli již zbraněmi z doby inkvisičních procesův a bojů za víru, ale jež přece stojí ve zbrani a na stráži. Dle různého zbarvení jednotlivých epoch všeobecných dějin, vzal i tento existenční boj rozličných náboženských společností různé zabarvení, ale všechny tyto tak zvané církve mají jednu společnou věc: ducha nesnášlivosti, jež pokládá pouze vlastní společnost za oprávněnou existence, ducha panovačnosti, jež netrpí žádného rozmachu a žádného odvážného a svobodného pokroku, a jenž si přeje za každou cenu, aby jednotlivec i davy ubíraly se ve starých, vyzkoušených či spíše dávno vyježděných kolejích. Byly ovšem v dějinách některé periody, kdy se zdálo, že lepší duch vejde do církví, ku př. perioda osvícenství, jež zdůrazňovala opravdové morální smýšlení proti dogmatickému formulkářství, veliká jasná perioda německé filosofie, jež kladla váhu na velkoduchý a velkomyslný idealismus proti úzkoprsé, konfesionální omezenosti — ale pokrok, vedený myšlenkami humanity nikdy toho nedokázal, aby zvítězil nad církevní reakcí. Zvláště je tomu tak v církvi katolické, daleko více než v protestantismu, u jehož kolébky přece stál duch svobody myšlení, svobody

svědomí a svobody bádání. Ale katolická církev je velikou hrobačkou všelikého pokroku. Sotva z jejího lůna se zrodil jakýsi svobodnější duch, hned je mu spolu vykopán hrob, ať se onen ruch jmenuje amerikanismus, či ideální katolicismus či modernismus, či jakkoli jinak. Bůh kdysi řekl ke světlu: »budiž!« — ale církev praví ke každému světlu: »zhasni!« Bůh dal lidskému duchu zákon: »žij« — a církev dává témuž duchu zákon: »umři!« — Tak vždy bylo a vždy bude. Kdo v budoucnosti očekává pokroků v náboženském citění a toužení lidstva, nesmí jich očekávat od žádné církve, a nejméně od církve katolické.

4.

Mluvili jsme, příteli, o náboženské tužbě lidstva.

Proniká, tak se praví, právě v naší době mohutně z duší — ale svého splnění nalézt nemůže. Či lze splněním jmenovati, jsou-li voláni lidé do chrámů, aby tam v úzkých kostelních lavicích živili vřelou touhu svých duší plesnivým chlebem starých dogmat, jichž původem jest temnota a jichž obsahem je záhada, zatím co světem prochází slavnostní vyzvánění, jež nevychází z kovových úst zvonů, ale jež přece právě tak hlasitě a slyšitelně zvěstuje zábřesk nové náboženské éry? Co činila a co činí církev, aby lidem, kteří Boha milují, ukázala cestu k Bohu? Mluvila a mluví k duchům, ale nikoli, aby je ozářila a osvětila, nýbrž aby je ve svou pravomoc uvedla a opanovala! Splétá ruce prosících lidí, ale nikoli, aby chovaly a držely živého Boha — nikoli, jsou to staré a dávno již mrtvé formule slovní, a církev se domnívá, že do nich uzavírá všechny vniterné tísně a bouře, prosby a výkřiky duší, a jichž odříkáním a ustavičným odříkáváním přece nikde a nikde Boha nenalézají! Církev rozkazuje vůli člověka a lidem slibuje osvobození ze starých pout hříchů a viny a duševní bídy, ale pouta církevní panovačnosti v pravdě nezařezávají menších pruhů! Kdy, táže se mnohý moderní, o církvi nepříznivě smýšlející člověk, kdy přijde den, v němž konečně jednou začne duše s Bohem svůj rozhovor bez všelikého nucení a bez všelikého církevního pouta? Kdy přijde den, v němž z odříkávačů slov, jaké si vychovává církev, stali by se lidé, kteří opravdu Boha hledají, jichž touha by byla vyplněna? — — — — —

Kdy, příteli?

V den, kdy bude ukončen pravěký boj: boj neporušené lásky k pravdě proti předsudku!

A tato kniha má tě učiniti dobře vypraveným zápasníkem v tomto boji — v boji za církev, jež je tak velice zneuznávána a proto tak velice tupena.

II. Zjevení, církev a cíle lidstva.

1.

»V NĚm byl život«; tak praví Jan, Ježíšův miláček, o svém Pánu a Mistru. O Kristu, Spasiteli lidstva, hlubší slovo vyřknuto býti nemůže. Kdo jen ze smrtelníků touží po prameni života pro hlubinu své duše, musí sáhnouti po ruce Spasitelově . . . přes všechny staré i nové ideály lidstva, jež se lidem, pramene toho hledajícím, na místě Něho nabízely a nabízejí.

Lidem hledajícím? — Ano, přáteli, těm, kteří života hledají, a těch je mnoho . . . i v naší době, byť mnohdy se zdála úplně beznáboženskou.

Ale, kde je Kristus? Kde ho nalezneme? My, lidé dnešní? — Neputuje přece již po Svaté Zemi, jako kdysi před dlouhou, dlouhou dobou: Neubírá se po dlouhých, bílých silnicích Palaestiny, abychom mohli k Němu spěchatí a Jemu říci: »Ježíši, Synu Davidův, smiluj se nade mnou!« Již neprodlévá na břehu modravého jezera, abychom prositi Ho mohli: »Pane, nejsem hoden, abys vešel pod střechu mou, ale . . .!« Již neodpočívá za prahnoucího poledního žáru u studnice, abychom říci Mu mohli: »Pane, Ty máš vodu věčného života, dej také mně pít!« Již nestojí ve vysoké ostřici hauránských stepí a nerozmnožuje chleby . . . již neprodlévá ve třpytných síních chrámových a neučí, již neučí . . . již nemůžeme k Němu donášeti svých nemocných a k Němu úpěti: »Ach, Pane, vlož ruce Své a uzdrav, učiň to, dobrotivý Mistře!« . . . Již nemůžeme Ho vésti k márám svých mrtvých, svých milých mrtvých, a u jejich hrobů volati, aby promluvil Své mocné, Své mocné slovo: »Tobě pravím, vstaň!« . . . Již nepní tělesně před našima očima, ano před našima očima na kříži, abychom k Němu mohli volati: »Pane, rozpomeň se na mne, až přijdeš do království Svého!« . . . A již nestojí před námi a před naší vinou se Svojí velikou a věčnou dobrotou a již nepraví: »Budiž potěšen, synu Můj, odpouštějí se tobě hříchy tvoji!« — —

Ne, to všechno již není . . . a přece jen v Něm je život, a naše duše volá po Něm a musí zemřítí touhou po domově, nenalezne-li Ho!

Pane tohoto světa, Ty Spasiteli světa, kde Tě naleznu? Poslyš, duše má, slyším odpověď na tvoji otázku:

»Vysoko na nebi stálo slunce, zaplaveno bílými mračny;
moře bylo tiché, a já v myšlenkách spočíval jsem u kor-
midla lodi,
dumaje — a na polo ve bdění a na polo ve spánku,
viděl jsem Krista, Spasitele světa. Ve vlnícím se bílém
rouchu kráčí obrovsky veliký po zemi a po moři;
do nebes vypínala se Jeho hlava, ruce Svě rozpínal k po-
žehnání nad zemi i moře; a v prsou jako srdce
měl slunce, rudé, planoucí slunce,
a toto rudé, planoucí sluneční srdce rozlévalo paprsky své
milosti a své spanilé, líbezné světlo, osvěcujíc a zahřívajíc,
na zemi i moře (Heine).

Než ustup, fato morgano, nejsi Ničím, neboť nejsi! —
Utopií jsi, a to právě tak, jako všechny vise o Kristu a
všechny sny o Kristu, jež žádnému živému a žádnému
mrtvému, žádnému pracujícímu a žádnému umírajícímu
nemohou pomoci, protože vůbec nejsou, pouhé fantasie,
které se vysmívají drsným skutečností života!

My však potřebujeme Krista, jenž jest, Krista, jenž
byl, jest a bude na věky.

A opět vzniká otázka: kde jest, kde Ho najdeme? —
Jiná odpověď, příteli!

Praví, že Kristus je v náboženském prožití! V blaže-
ném procítění Boha, jehož okouší každý člověk, jenž v
důvěře v otcovskou dobrotu Boží vrhá se bez obalu v ná-
ruč Věčného! V blaženém cítění blízkosti Boží, jež při-
chází ke každému, jenž se zahlubá v obraz Spasitele s
Jeho dobrotou, s Jeho mírností, s Jeho k lidem se snižující
ochotnou pomocí! V blaženém vědomí o prokázaném
skutku lásky, z ryzího smýšlení bratřím prokázané lásky!
Tu, jak praví, je prý Kristus! Není však správně, takto
mluviti. Je to záměna příčiny a účinků, které vycházejí
z Krista, s duchem Kristovým, jenž tyto účinky působí.
Křesťanská jistota víry, křesťanská naděje v život věčný,
křesťanská láska bratrská, to vše nelze mysliti bez Krista
samého. A jeho pravého ducha může míti pouze ta spo-
lečnost, která má Jej samého.

A opět se tážme: kde jest Kristus? která společ-
nost může se honositi, že má Jej a jeho ducha?

Jsou za našich dnů lidé, a vskutku jejich po-
čet není malý, kteří o tichém spojení du-
chů mluví jako o společnosti Kristově nebo spo-
lečnosti všech, kteří se ke Kristu znají. Neuzná-
vají žádné, zevně a viditelně organisované společ-
nosti, žádných závazků k určitému vyznání víry,
žádných závazků k jiným mravním předpisům, leč ku

předpisům čistě lidské humanity, žádných společných forem kultu, ale především žádného zvláštního kněžství a žádné církevní hierarchie. Tito »moderní«, chceme-li již je tak jmenovati, nejsou náboženství nepřátelští. Opravdu, nikoli. Ba naopak; sotva můžeme nějakou, jen poněkud hlubší knihu otevřít, abychom z její skrytých hlubin neslyšeli tišeji či silněji znít náboženské tony. Ale moderní lidé smýšlejí nepřátelsky a nepříznivě o každém církevnictví, ať se jmenuje jakkoli. Peabody praví kdesi: »Nikdy méně nestarali se lidé o metafysickou nebo církevní stránku křesťanství. Miliony příčinlivých mužů i žen pokládají zakládání systémův a boj o články víry, jež se kdysi zdály střediskem zájmů, ne-li za pošklebek nynějších problémů, tož jen za pouhou ozvěnu zastaralých sporných otázek.«

2.

A přece celá tato otázka nedá se rozluštit jinak, leč cestou historického badání, při čemž nejpřednější otázkou jest, v jakém vzájemném poměru jsou zjevení a církev.

Zjevuje-li se Bůh lidstvu, pak zcela jistě spočívá v podstatě zjevení Božího, aby je člověk poznal a o něm se dověděl v celém jeho rozsahu; proto právem lze očekávati jakási opatření a zařízení, jež by to činila možným. Máme ovšem zjevená svatá Písma, Písmo Starého a Nového Zákona, ale ta asi budou většímu počtu lidstva hlubokými studnicemi s těžkými svrchními kameny, jestliže není po ruce orgánů, jež by živé vody hlubin zjevení tím otvíraly, že by dále šířily netoliko literu samu, nýbrž i její význam a jejího ducha. Ostatně všechna zjevená Písma nejsou ničím jiným, leč zlatou sraženinou ústně zvěstovaného zjeveného učení a tudíž vyrostla ze samotného hlásání učení.

Zjevení však jistě je více než učení — zjevení v podstatě je též zprostředkování milosti. Bůh navzájem spojuje svět a nadsvět, čině hmotné věci a lidské úkony nositeli a prostředníky nebeských sil. — Není možno, aby působení těchto smělo býti zůstaveno libosti jednoho každého, nýbrž žádá opět zvláštních orgánů. Boží síla, která v nouzi a bídě lidské s nebes bývá svolávána na zemi, je tak svatou a vážnou věcí, že se nemůže obejít ani bez zvláštních prostředníků ani bez vážnějších, důstojnějších a slavnostnějších forem, protože vedlo by k Bohu i člověka nedůstojnému zhmotňování, mechanisování a trivialisování společného zjeveného náboženství, kdyby tyto, milost zprostředkující úkony, byly ponechány libosti každého jednot-

livce na každém místě a v každé hodině. Nikoli, všude tam, kde se lidé blížili k Bohu, aby si vyprošovali milost, nepřicházeli všední lidé ve všedním oděvu, nýbrž lidé Bohu zasvěcení, z národa vyvolení, se slavnostními pohyby a ve slavnostním oděvu, byť jejich pohyby byly sebe více magické, kouzelné, ano dle okolnosti beze smyslu, a byť jejich oděv byl sebe zdrchanější, pestřejší, chudší nebo i neznající lidské stydlivosti. A ne nadarmo cit instinktivně volal, hnal, poháněl lidi i tam, kde neslyšitelné hlasy Věčného zdály se jim býti slyšitelnými v tajuplném šelestění posvátných hájů, v majestátním šumění posvátných proudů a tak dále. Mimo to dostává se člověku zjevení, vyjme-li jeho nejprvnější nositele a orgány, pouze nepřímou a prostředně. Nikdo z nás nestýká se s Bohem tváří v tvář, s nikým z nás nemluví Věčný sám, jenž trůní nad věky i prostory. Toliko skrze Boží posly dovídá se veliká masa lidí, co jim Bůh má říci a dáti. A když my téměř v celém svém lidském vědění jsme odkázáni na slyšení a učení se, není důvodu, proč by Bůh pro své plány a své cíle měl používat jiných cest, než jsou ony, po nichž všude mají se bráti lidé.

Zjevení obsahuje dále přikázání pro mravní život těch, jichž se týká. Náboženství bez morálky, náboženství bez určitých pozitivních zákonů zajisté nemá se zjeveným náboženstvím naprosto ničeho společného, neboť jak ve Zjevení Starého tak Nového Zákona beze vší pochyby jsou obsaženy mravní zákony. Ale bylo by polovičatostí, kdyby vedle těchto přikázání nepostaralo se Zjevení o zařízení, jež by plnění těchto přikázání umožňovala a usnadňovala. Má-li však zdokonalení člověka a lidstva, jehož si Zjevení přeje a o něž všemi prostředky usiluje, učiněno býti možným, může se tak státi pouze pozvolnou výchovou člověka a lidstva, jež však opět není myslitelná bez případné nadřízenosti a podřízenosti ve společenském svazku.

Konečně je zásadou Zjevení v r o u c í p ř i m k n u t í lidstva ke vzájemné účinné pomoci.

Na základě životního povolání pečovati o vlastní duši a o duši bratra a sestry, jest i d e á l e m Z j e v e n í.

Organický svazek, milý příteli, svazek lidí při vzájemné nadřízenosti a podřízenosti je tedy bezprostředně založen v podstatě Zjevení. A přihlédneme-li blíže, poznáváme, že člověk také skutečně dychtí z náboženského osamocení po vnější, viditelné a smysly chápateľné náboženské společnosti. Je to dojemné doznání, které vydává protestant Pavel de Lagarde, praví-li či spíše naříká-li: »Ubíral jsem se za noci písečnými jesepy u moře; v písku skřípěl a hlodal

drsný, krátce trvající odliv a příliv mořský: mořský vítr sténal v rákosí, z něhož vycházel křik vyplašeného mořského ptactva, aby opět náhle zapadl v hluboké mlčení; za žhavého poledne toulal jsem se horskými skalisky, kde Panův spánek plnil duši takovou úzkostí, že ústa bezděky volala milá jména, aby duši odňala pocit opuštěnosti: ale, co je taková osamocenost oceánu a Alp proti osamocenosti, jež nyní uprostřed shonu davu objímá všechny, kteří, synové staré, dávné doby, občané budoucího světa, unaveným krokem a mlčky, neobratní a nepovolání k lepší práci, sbírají klasy a klásky v zimním sněhu pro dítky Boží, k setbě pro onen, — ach, tak daleký — nový den, jenž ovšem svými širokými a zlatými vlnami mohutně bude si raziti dráhu, jehož však z nynějšího kupčícího a sebe obelhávajícího pokolení nikdo nespátří. Kéž by aspoň mezi námi byli spiklenci, kéž by byl důvěrně upřímný svaz, jenž by na ono veliké jitro pomýšlel a pro ně pracoval, a k němuž by, i když jej v těchto převrácených dobách dav nechápe, mohli se přimknouti všichni, jichž nevýslovné tužbě dal by své slovo: kéž alespoň časem pro vřelé srdce ve vlasti našla by se opět vřelá srdce, která by spolupůsobila k dílu, kolena, jež by se společně skláněla, a oči, jež by společně pohlížely k otcovskému vznešenému domu!«

Výkřik touhy! — Je však společnost, která neustále na toto veliké jitro myslí a pro ně pracuje, jako myslila a pracovala ve věřejšku století a v příštích tisíciletích mysliti a pracovati bude!

Naší úlohou nyní je, vyhledati historických svědectví pro větu, kterou jsme zde posledně vyslovili.

Není naprosto žádné pochybnosti, že proroci starého židovstva poměr Boha k lidské duši nemyslili si jako poměr čistě individuální, nýbrž jako theokratické spojení ve formě přimknutí veškerého lidstva ke království Božímu. A Bohočlověk, Zakladatel křesťanství, rovněž nezanedbal lidstvo v nejistotě o tom, že si přál vroucí přimknutí všech, kteří se k Němu znali, ke všeobecnému království Božímu. Jako konečný cíl veškeré Své činnosti pokládal království Boží, »království nebeské«, jež na zemi mezi lidmi mělo býti založeno a stále dále rozšiřováno. Mluví o »stádečku« Svých, nad nimiž jest ustanoven jako dobrý pastýř, a, co více jest, mluví o tom, že kdysi bude jediný pastýř a jediné stádo. — Tatáž myšlenka, jenže jaksi vroucněji a mystičněji, opět přichází ve známém podobenství Ježíšově o vinném keři a ratolesti, a znovu se obráží v přirovnání, které činí apoš-

tol národů v poměru věřících ke Kristu a ve vzájemném vztahu údů jednoho těla.

To všechno mluví zřetelnou a nevyvratitelnou řečí proti tvrzení, že »hlavní význam« Ježíšův spočívá v podivuhodně čistém a vznešeném systému mravouky, kterou světu dal v den Svého horského kázání. Nikoli, hlavní význam Ježíšův, je-li vůbec takovýto profánní výrok proti Nejsvětějšímu dovolen, spočívá v tom, že založil *n e b e s k é k r á l o v s t v í*, v němž základní myšlenky Zjevení mají se osvědčiti v živé organizaci v dějinách lidstva. To pak jako slunce jasně proniká, uvážíme-li vlastní rámec tohoto horského kázání, s nímž rádo se vychází do boje proti všelikému církevnictví. Ke konci horského kázání jest Ježíšovo bédování nad synagogou, a s jistou moderní nuancí běduje se v dnešních knihách proti všeliké hierarchii, ať se tato jeví v katolických biskupech anebo v protestantských konsistoriálních radách, a při tom se domnívají, že se věrně ozvali Ježíšovými slovy. Zajisté, Kristus projevil Svoje bolestné rozhořčení nad synagogou a hlavními zástupci téže, ale nikoli proto, že synagoga byla jaksi starozákonním církevním zařízením, nýbrž proto — abychom při onom označení zůstali — že strojila se postupovati proti plánům Božím, protože byla jakýmsi zkostnatělým, zvětralým zřízením církevním. Ale, a zde jsou úhelné kameny novozákonního »církevního zřízení«, Ježíš bezprostředně před horským kázáním naprosto odrazil úder synagogy Svojí volbou apoštolů. Nyní proti starým, úplně službu vypovídajícím orgánům božského Zjevení byli postaveni noví nositelé Zjevení, na jejich ramech měla spočívatí budoucnost, nyní mohl Ježíš veřejně synagoze vypovědětí válku oněmi slovy rozhořčení, jež o ní promluvil. Staré světlo se zkalilo — ale zazářilo nové. Stará sůl zvětrala — ale po ruce byla nová, aby okořenila celý svět a jej pronikla svojí ušlechtilou chutí! Kdo slova Kristova v horském kázání přijímá správně a nikoli se zaujatostí proti všeliké církevní podstatě, tomu nezaznívá ze slov Páně kladivová rána proti sloupům církve, nýbrž jako první posvátné hlaholení církevních zvonů, jako vyzvánění velikého, velikého svátečního dne lidstva.

A kdo dovede řádně slyšeti, nemá potřebí znovu přicházeti s onou, tak často již přetřásanou otázkou, proč Kristus k založení Své církve nepřistoupil s větší oslavou, proč ne s větším důrazem, proč ne, abychom tak řekli, epochálněji?

Proč ne? — Protože mravem toho, co je věčné a nepomíjející, není, aby svůj vjezd do světa slavilo dunícemi

ranami na tamtam či ostře vyznačeným staccato reklamní řečí! A protože slova Kristova, jimiž založil svoji církev spolu s její plnou mocí, úřady a úkoly, jsou tak veliká, nikoli, tak božská, tak z věčnosti pronikající do tohoto času a z tohoto času do věčnosti, že co do velikosti, moci a krásy nemohou býti překonána!

Kdysi stál Pán před Svými učedníky ve večeradle v Jerusalemě, a před Ním, již ani lhůtou dne vzdálena, stála smrt. Smrt rukou katovou! Smrt, jež Jeho památku měla zostuditi! Smrt, jež Jeho památku měla kletbou obtížiti a z paměti lidí vyhladiti! Tu běře Pán do Svých svatých a velebných rukou chléb, jej žehná, láme a podává Svým učedníkům se slovy: »Vezměte a jezte, totoť je Tělo Mé!« Pak běře kalich s vínem, žehná jej a podává učedníkům Svým se slovy: »Pijte z toho všichni, totoť je kalich Mé krve, nového a věčného Zákona, která za vás a za mnohé vylita bude na odpuštění hříchů!« A na to dává jim ještě rozkaz: »To čiňte na Mou památku!« — Pane, jak veliký jsi, jak vznešeně mluvíš! Zdá se, že památka Tvoje zapadne, krvavě zapadne, jako zachází slunce, Ty však vidíš daleko přes nekonečné moře časů . . . a vidíš, jak ke Tvé účtě pozvedají se oltáře . . . a vidíš, jak slavnost, kterou nyní právě konáš, stále se opětuje na Tvoji památku, která nikdy nepomine, i když nebe a země pominou! — — —

Je právě na večer toho dne, kdy vstal z mrtvých! Opět shromáždili se učedníci, až na zrádce Jidáše, ve večeradle v Jerusalemě. Uzamkli dveře z bázně, že by nyní, když byl zabit pastýř, mohli přijíti nepřátelé a stádo zničiti. Ale již první předtuchy budoucích velikých událostí ozývají se v duších učedníků. Jerusalemem prochází zpráva: hrob usmrceného Mistra je prázdný, a On sám prý vstal a žije. Co bude nyní? táží se tito mužové, kteří, aniž vědouce, stojí ve stěžejním bodě časů. Tu hle před nimi zakmitne zář a světlo . . . jasný třpyt proudí sálem, a . . . před učedníky, kteří bez ducha poslouchají, stojí Kristus, jich Pán a Mistr! Jak bijí nyní srdce, jaké myšlenky honí se hlavami! Co asi nyní učiní? Co asi řekne? Slova zhouby, zničení, zkázy proti nepřátelům, proti Annášovi a Kaifášovi a Herodesovi a Pilátovi? . . . A Kristus mluví. Ach, mluví slova, tak veliká a vznešená, jaká mohou pocházeti jen ze srdce Bohočlověka; slova nikoli pomsty a války, nýbrž smíření a pokoje. Takto mluví Pán: »Pokoj vám; jako mne poslal Otec, tak i Já posílám vás!« A dechne na Své učedníky a — pokračuje: »Přijměte Ducha svatého; kterým odpustíte hříchy, odpouštějí se jim, a kterým je zadržíte, zadržány jsou!«

Mohlo nové období lidstva zahájeno býti mocněji a účinněji, než se tak stalo ve večeradle v Jerusalemě u večer dne zmrtvýchvstání Ježíšova? Před galilejskými muži, kteří před několika málo dny byli přítomni při největším dramatu církevních dějin, stojí první všech mrtvých, jenž z říše mrtvých vrátil se do života! Ze země mrtvých zpět do života . . skutečně starý řád již neplatí, a zdá se, že staré zákony, které nad zemřelými vládly, staly se bezmocnými! Počíná se nový pořádek žití, nové království, nebeské království mezi lidmi! Veliká říše věčného pokoje, v níž dech z úst Jahve není již planoucím ohněm, jenž šírá hříšníky, nýbrž je to Duch svatý, jenž odpustí i největší vinu, ano i bohovraždu! A chce odpouštět lidskými ústy! Jako Otec poslal Syna na svět, s touž plnomocí nyní posílá tento Syn Svě syny do světa . . nikoli, nové království Boží nemohlo se zjevit účinněji, nežli se stalo zde! — —

A opět jindy stál Pán před Svými učedníky. Před oněmi galilejskými muži, které k Sobě povolal od rybářského člunu, neb od pluhu, či od celnice u cesty před prostými, jednoduchými muži, jichž myšlenky nezaletaly o mnoho dále, než k modrým jezerním vodám, nebo za daleký horizont dozrálých zlatožlutých žitnišť jejich otčiny — nikoli, ne o mnoho dále . . . až pro každého z nich nastal den, kdy Mistr neodolatelnou silou jej povolal do Svě družiny. A když tak stál Pán před Svými, pohleděl na ně a řekl: »Dána jest Mi všeliká moc na nebi a na zemi. Jděte tedy a učte všechny národy a křtěte je ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého, a učte je zachovávat všechno, cožkoli jsem přikázal vám. Aj, Já s vámi jsem po všechny dny, až do skonání světa!«

Jaká to vznešenost a velikost! »Všechny národy . . po všechny dny . . až do skonání světa . .« — tak mluvit může pouze ten, jehož my, klaníce se Mu, jmenujeme Králem věčnosti. A Jeho slova mohou platit pouze o světové, věčné říši. Jsou to však slova, v nichž spočívá všecken možný vývoj nebeského království, jak jej řídí Duch svatý: zvěstování učení, jež mají na se vzítí Ježíšovi učedníci; svátost; církevní kázeň; ustavičná, před bludy chránící milost; nepomíjející až do skonání časů. Jest nám opět říci: proklamace království nebeského, jež důrazněji a pronikavěji státi se nemohla. —

A ještě poslední scéna z dějin založení království Božího. Kdysi prodléval Pán se Svými učedníky na blízku Cesaree Filippovy. Přerůzná mínění kolovala tehdy o Něm po kraji. Lidem nebylo dosud jasno, kdo jest onen mocný Prorok, jenž mezi nimi stál. Jedni se domní-

vali, že Kristus není nikdo jiný, leč Jan, jenž se vrátil z hrobu; jiní opět pravili, že jest Mojžíšem, jiní zase, že jest Eliášem anebo jedním z velkých proroků minulosti. Tak tehdy vyznívaly názory o Ježíši Nazaretském. Tu, na blízku jmenovaného města, tázal se Ježíš Svých učedníků: »Za koho mají lidé Syna člověka?« A když Mu pověděli pověsti mezi lidem kolující, pokračoval: »A kým vy mne býti pravíte?« Petr odpověděl jménem ostatních a řekl: »Ty jsi Kristus, Syn Boha živého.« Ježíš však odpověděl jemu: »Blahoslavený jsi, Šimone, Bar Jona; neboť tělo a krev nezjevily tobě, ale Otec Můj, v nebesích. Amen, pravím tobě: Ty jsi Petr, a na této skále vzdělám církev Svou a brány pekelné jí nepřemohou. A tobě dám klíče království nebeského, a všechno, cokoli svážeš na zemi, bude svázáno i na nebi, a cokoli rozvážeš na zemi, bude rozvázáno i na nebi!«

Provádějí-li lidé obrovské stavby, přáteli, kopají obrovské základy do hlubin země. Staví-li však Bůh, může i z pískového zrníčka, jakým je člověk, učiniti skálopevný základ, na němž by se vypínala věčná budova. Kdo byl onen galilejský rybář, jenž se Synem Božím mluvil u Cesaree Filippovy? Čím byl? — Ničím! A jaká slova slyšel? — Slova plná nekonečnosti, v nichž je vyjádřeno celé nesmírné drama světových dějin, věčný boj věčně zlého proti věčně dobrému! Slova, která se dotýkají věčnosti a hlásají, že jsou lidské, pozemské činy, které mají nadlidské, nadpřirozené účinky, protože jsou potvrzovány samým Bohem. V oné tiché, vážné hodině před Cesareou Filippovou napřáhly se světové hodiny k novému úderu: počalo se veliké království Boží na zemi, byla to hodina, v níž k němu byl položen základní kámen. —

Jak možno, přihlížeje k těmto slovům Ježíšovým, která ve svém celém významu objímají čas i věčnost, ještě mluvit o tom, že království Boží nebylo jaksi s důrazem prohlášeno? Ostatně právě v tom, že Evangelia a Skutky apoštolské podávají pro založení království Božího tyto směrodatné výroky a události bez všeliké stopy tendenční dotěrnosti, spočívá nejlepší důkaz pravdivosti a neporušenosti těchto biblických zpráv.

4.

A nyní, milý příteli, jest nam nastoupiti dlouhou, ale nesmírně zajímavou pouť dějinami církve, Kristem založené. —

Nejprve půjdeme po stopách apoštolských do širého světa. — Když Petr nebo Pavel či Tomáš nebo Bartoloměj či kterýkoli z ostatních apoštolů opustili svůj domov, aby »radostné poselství« svého ukřížovaného a opět z mrtvýchvstalého Pána a Mistra, dle rozkazu Jeho, hlásali všem národům země, jaký asi pojem o království Božím tkvěl v jejich duchu? Jaký asi pojem o království Božím vzali sebou pro své apoštolské působení? Na starých obrazech, jež jsou plny dojemné zbožnosti, představuje se smrt Matky Boží mnohdy zvláštní formou.

Kolem umírající Panny jsou shromáždění apoštolové jejího Syna; oblečen kněžskými rouchy, jaká dnes kněz nosí, stojí před Matkou Boží Petr, drže v ruce agendu církevních modliteb, v druhé pak aspergil napojený svěcenou vodou, aby umírající pokropil. Byl to snad obraz, zbavený všech časových nemožností, obraz království Božího, jenž apoštolům tanul na mysli za doby, kdy bylo založeno království Boží: obraz určitých církevních výkonů, určitých církevních úřadů, určitých církevních rouch, nádob, modlitebních formulí atd.?

Zajisté nikoli! Poutnická hůl v rukou apoštola nebyla biskupskou berlou; plášť, který putující učedníky chránil před nečasem a větrem, nebyl pluvialem; slovo požehnání rtů apoštolských nebylo alespoň s počátku a také ne vždy a všudy, přesně stanovenou formulí — a konečně ani na tom nijak nezáleží. Ale k čemu hned od počátku všichni apoštolové a všichni stejným způsobem byli pevně odhodláni, bylo radostné poselství o Otci v nebesích a o Jeho jednorozeném Synu, Jenž se stal člověkem, a o Duchu svatém, o tajemném vzájemném spojení všech údů duchovního těla Kristova a o věčném životě po tomto životě časném.

U apoštolů bylo zakotveno skálopevné přesvědčení, že se jim dostalo rozkazu i práva, aby učení »radostného poselství« hlásali lidem; že ty, kteří po něm toužili, mohli křtem přijati v nadpřirozené, milostnými účinky bohaté spojení s Kristem a všemi, kteří věří v Krista; že na pokřtěné měli skládati ruce, aby se jim dostalo posily a aby jim dali pomazání Ducha Božího; že měli odpouštět hříchy, když k nim přicházeli kající; že ve společenství lámání chleba slavili nejužší společenství se svým Pánem a Mistrem; že na nemocné a umírající mohli skládati ruce a pomazávati je posvátným olejem na odpouštění hříchův a pro tělesné i duchovní občerstvení; že poměr lásky mezi dvěma lidskými srdci může býti posvěcen jako veliká svátost skrze spojení s Kristem a církví. A ještě něco hned od počátku pevně tkvělo v

přesvědčení apoštolů: že jsou oprávněni, aby plnou moc, která na ně samy byla přenesena, na jiné přenášeli modlitbou a skládáním rukou. A apoštolové hned od počátku používali tohoto práva, jelikož obce, jež jimi byly založeny, se množily, a protože péče o tyto obce nemohla býti vedena samotnými apoštoly.

Ovšem nad zřízením nejstarších obcí křesťanských spočívá jakési temno, pokud máme na zřeteli novozákonní spisy apoštolské. Nevíme přesně, zda-li ti, kteří v Novém Zákoně se jmenují »presbyterové« všude měli svěcení biskupské, či zdali »episkopoi« všude byli tím, čím dnes rozumíme biskupy církve. Víme však zcela jistě a bezpečně, že již z a d o b a p o š t o l s k ý c h byli mužové, na něž apoštolové svěcením přenesli moc, kteří tuto biskupskou moc vykonávali právě v tom smyslu, v jakém dnes biskupy katolického světa je vykonávána. A jest to věcí nejpodstatnějšího a vše rozhodujícího významu pro veškeré zřízení katolické církve, že církev již za doby apoštolské měla organizaci, jež byla založena na rozlišování duchovního stavu od živlu laického, a kteréhož bylo dbáno jako božského zřízení.

5.

Byly však tyto organizované křesťanské obce ještě tím a právě tím, co si byl Kristus představoval nastávajícím královstvím Božím, když vyřkl slovo: »Království Boží jest ve vás«, a »kde jsou dva nebo tři shromážděni ve jménu Mém, tam Já jsem u prostřed nich?«

Kritika praví: Nikoli! Kritika s náboženským filosofem Sabatierem praví o zřízení církve: »Čím jiným je toto zřízení, leč dokonalým otiskem ústavy říše římské, tvoří-li se fary dle vzoru municipit, diecése dle provincií, arcidiecése dle vrchních prefektur a na vrcholu této pyramidy vznáší se římský biskup a papežství, jehož ideálním snem o náboženském oboru není ničeho jiného, leč absolutní, universální monarchie, jak k ní podali vzor caesarové?«

Ale a n a l o g i e mezi římskou ústavou a zřízením katolické církve je čistě z e v n ě j š í. Je zajisté jako slunce jasno, že křesťanské obce mohly vznikat pouze v mezích politických obcí nebo municipií římské říše — neboť kde jinde měly by povstávat? Že sídla biskupů vznikala v hlavních městech provincií a sídla metropolitní v městech

vrchních prefektur, odůvodňuje se vzájemnými styky oné doby a větší vážnosti, které se oněm městům dostávalo. A primát apoštola Petra vyniká již od jeho povolání a při jeho pobytu v Římě jako hotová věc tak ostře, že není třeba opírat se o římský caesarism, abychom primát, tuto vnitřní nutnou budovu katolického církevního zřízení, mohli pochopiti a oceniti.

Naprosto však selhává tato kritikou vedená analogie, běží-li o obsah, úřední rozsah církevních mocí a úřadů. —

Jistě nejsou nápodobením římských obecních úřadů, neboť nemají ničeho společného s jich obsahem a účelem.

A rovněž nejsou církevní úřady nápodobením římského kněžství; neboť liší se od něho jako bohoslužba a pověra . . . jako úsměv míru a úsměv — augura.

A jak se mají věci v oněch zemích římské říše, v nichž přísná říšská ústava provedena nebyla? Církevní zřízení bylo však i v těch územích, v nichž nebylo možno nějaké opírání se o říšskou ústavu!

Při tom, příteli, dosud jsme vůbec nepřipomenuli velice vážného důvodu proti tvrzení kritiky. Po smrti apoštolů převzato bylo řízení a vedení církve jejich žáky, muži, jichž věrnost ke Kristu a Jeho dílu je povznesena nad všelikou pochybnost. Mezi nimi naprosto nikdy nebylo by bývalo možným nějaké padělání apoštolské tradice v oboru církevního zřízení! Naprosto nikdy nebylo by se mohlo takovéto padělání ujeti v tehdejší křesťanstvu, jež krvavým mučednictvím vyzkoušeno tisíckrát podalo důkaz, jak vážně smýšlelo s podáním a praktickým prováděním Kristovy myšlenky.

Které Kristovy myšlenky? »Království Boží je ve vás«, zní. Nesmíme však mysliti, že království Boží v lidech bylo někdy zdržováno či potlačováno vnější úpravou království Božího. Naopak: všecko, všecičko, čím podle zevnějšíku království Boží na zemi jest a co je podle zevnějšíku tímto činí, má posléze přece jen ten účel, aby v lidských duších pomáhalo budovati království Boží. V dějinách církevních byla doba, kterou nazýváme dobou velikých pronásledování. Tehdy měla církev, jako sotva kdy jindy, příležitost ukázati, zůstává-li království Boží v srdcích jejích věřících, neboť ve vnější moc a velebnost nebylo církvi doufati nikdy méně, nežli právě v oné době pronásledování, v níž její dějiny byly psány krví. A jestliže v oněch bolestných a těžkých dnech některý kněz shromažďoval kolem sebe své malé a ustavičně řídnuící stádečko a jemu ze svatých knih kázal o slavných obrazech heroické věrnosti ve víře z dob pronásle-

dování Israele, nebo jim líčil ideální obraz trpícího Syna Božího a je vybízel k vytrvalému vyznávání víry, byl to z á s t u p c e u č i t e l s k é h o ú ř a d u církve, jenž tu stál před svojí křesťanskou obcí — zdali však úřad kněze s nadšeným entusiasmem věřících stál v odporu či nebyl-li spíše čistý žár prakřesťanského přesvědčení ve víře a věrnosti ve vyznání právě oficielními zástupci církevní úřední organizace stále a stále živen a udržován, není nesnadno rozhodnouti.

Rovněž i pro pozdější doby církevních dějin! Když gnostické bludy pozvedaly jako hydra své nesčíslné hlavy, viděla se církev nucena, dáti svým naukám, svému kultu, svým disciplinárním předpisům poneháhu pevnější a přísnější formy, případně vyloučiti ony údy církve, kteří poslušnost církvi odpírali. Zajisté jinak činiti nemohla, nechtěla-li si sama ve své nejvnitřnější podstatě zadati. Již často nazývali tvoření se církve odpadem křesťanství od sebe sama — velice neprávem, jak jsme viděli. Byl by to však býval odpad církve od ní samé, kdyby vnikajícímu proudu gnostických a jiných bludů nebyla postavila pevných hrází v učení, disciplíně, kultu a hierarchické organizaci.

Zvláště v dobách velikých bojů za víru, arianismu, nestorinismu, sporů monotheistických a monotheletických viděla se církev nucena, obsahu křesťanské víry dáti výraz přesně dogmaticky formulovaný v symbolech anebo ve vyznáních víry. Kritika opět praví, že prý to byl odpad křesťanství od sebe samého; dříve, tak totiž tvrdí, pokládán byl za křesťana, kdo se přiznával k víře v osobu Ježíše Krista, — v době od 4. do 7. století ponenáhu se stávalo skutkem, že spíše na toho hledělo se jako na křesťana, kdo se přiznával k určitým věroučným formám o osobě, přirozenostech a vůli Ježíše Krista: na místě víry v Krista nastoupila prý závazná povinnost v určité vyznání víry o Kristu.

Tak mluví kritika, hlavně kritika hlavních křesťanských dogmat, která jí ovšem nejsou ničím jiným, leč ssutinou nad zakopaným obrazem Ježíše Nazaretského, ničím jiným, abychom mluvili s Kiellandem, leč »prachem, prastarým, přejemným prachem, který zapadá do každého póru a který již pohřbil každou otázku v zárodku.«

Takto však mluvit kritické není! N i k d y nenastoupila v katolické církvi na místě osobního poměru ke Kristu jakási závazná povinnost k nějakému symbolu, nikdy! Církev pouze nepřenechala ani náhodě ani subjektivismu, čím by osobní poměr jednotlivců ke Kristu mohl

a měl dojít svého projevu, který by byl směrodatným charakterem vyznání.

Myslím, příteli, že nikdo nestál v poměru ke Kristu tak těsně osobním a naprosto důvěrným, jako Jeho dvanácte důvěrných učedníků. A právě sám Pán byl původcem prvního a nejprostšího křesťanského symbolu, když dvanácti předložil otázku: »Kým mě pokládáte?« — A kdyby Pán dnes opět přišel, opět předložil by Svým právě tutéž otázku; a opět by žádal vyznání víry; a opět by se nespokojil tím, co »lidé« myslí o Synu člověka; opět nebyl by upokojen tím, co se o Něm vymýšlí podle »těla a krve«, nýbrž toho by žádal, co zjevil o Něm Otec v nebesích. —

Již dlouho šuměl les nad křesťanskými kaplemi a chrámy — ale v žádné zemi neustupovala církev od svého starého způsobu a zvyku. Kolísavým náhledům o učení křesťanském a katolickém místa nedávala, nýbrž žádala symbol — a budiž znovu zdůrazněno — nikoli jako surrogát, nýbrž jako zevnější projev víry. Ve vyznání víry, či spíše ve křestních slibech synody Listinské, jež byla slavena .r. 743 v belgickém městě Hennegau, čteme: »ec forsacho allum diabolos uuercum and uuordum, Thuner ende Uuoden ende Saxnote ende allum thém unholdum, the hira genotas sint.« — (Odříkám se všech skutkův, slov ďábelských, boha hromu a Vodana a Saxnota a všech těch neblahých, kteří jsou jejich tovaryši.) Kdyby církev na příklad ve zmatené hlavy Germánů vyznáními své víry nebyla vnesla jasno, podivné křesťanství by bylo vzniklo v německých zemích; křesťanství, v němž Bůh Otec by stál vedle Vodana, a Kristus vedle jasného, bílého Baldura; křesťanství, jež by bylo velice podobno onomu druhu tak zv. náboženství, jež je moderní, velice moderní a — slyš, příteli, — Krista, Goethe a Bismarka jedním dechem jmenuje třemi nejvyššími ideálními postavami německého ducha.

Zajisté možno míti mnoho respektu k tomu, co Goethe a Bismark Němci znamenají — ale onen způsob náboženství není ničím jiným leč pouhým kultem heroů... právě takovým kultem heroů, jako jej pěstoval římský caesar Alexander Severus, když ve svém larariu dal obraz Kristův postaviti vedle Apollonia z Tyana, Abrahama a Orfea. Církev zůstala toho ušetřena; ale že zůstala, má vděčiti pouze a jedině pevně utkanému systému svých dogmat. Bez něho nebyla by se církev stala velikým, hlubokým proudem požehnání, jenž šumí za všech dob, nýbrž byla by zašla již ve svém prameništi a

zanikla, jako v písku zaniká tisíce malých, vodních cév jež se nemohou pohromadě udržeti v pevném řečišti proudu.

6.

Ubírali jsme se dlouhou cestou, o níž jsem ti, příteli mluvil, cestou dějin křesťanského zřízení, dějin křesťanských dogmat. Jest však neméně poutavé sledovati dějiny vývoje křesťanského kultu.

»Kde jsou dva nebo tři shromážděni ve jménu Mém, tamť Já jsem uprostřed nich.« Tak mluvil Pán. A Jeho slovo má bezpodmínečnou platnost. Všude, kde se modlí se svými dětmi křesťanská matka, kde v bídě smrti zápasí chřadnoucí bojovníci, kde kráčí anděi utrpení síněmi nemocnic — všude je Pán, Pomocník v nouzi, všude, kde k Němu voláme.

Ale přes to stanovil zvláštní bohoslužbu, v níž spojení mezi člověkem a Bohočlověkem má se uskutečnit, stanovil slavnost eucharistickou, jejíž opětování Sám byl nařídil »na Svou památku«. Od onoho posvátného úkonu, jenž se stal u večer před utrpením a smrtí Kristovou ve večeradi v Jerusalemě, až k tomu, co se děje denně na oltářích katolických chrámů, je další cesta — ale přece jen cesta a nikoli scestí. Ježíšova slova o těle a krvi v Jeho rukách, a rozkaz, aby Jeho Tělo bylo požíváno a Jeho Krev pita, jsou ve slovním významu životního pokrmu pro duši tak jasna, že již pojetí, jež o této věci měla pracírkev, jiným nebylo a jiným býti nemohlo, než jaké o tom má dnešní učení katolické církve. A také od stolu poslední večeře, na nějž Kristus položil eucharistický chléb a postavil eucharistický kalich, až k oltářnímu stolu nevedlo scestí. Pokud však jde o eucharistickou liturgii, byla ve svých podstatných a nejdůležitějších základních rysech pevně ustanovena již samým Kristem. Děkonná modlitba, příprava chleba a vína, vykonání svatého úkonu a posléze rozdělení eucharistického pokrmu, jsou dosud hlavními součástkami eucharistické slavnosti, jako jimi byly u večer před smrtí Kristovou, za doby apoštolské, za doby mučedníka Justina neb Origena nebo Tomáše Aquinského či Tomáše z Loyoly, nebo za doby dnešní.

Nyní ovšem není naší úlohou, příteli, provésti důkaz o neporušenosti prakřesťanských a apoštolských tradic, ať v oboru církevního učení nebo církevního zřízení nebo církevního kultu. Nám nyní a především záleží na tom, že všechny podstatné instituce od počátku spočívaly na těchto třech jmenovaných církevních oborech: víra v určité formě vyznání, zřízení v rozlišování kleru a

laictva a spolu v jakýchsi určitých hierarchických formách, kultus v určitých bohoslužebných formách.

7.

Ale odkud vychází tento odpor moderního člověka proti určitým dogmatickým, disciplinárním a bohoslužebným formám náboženství, t. j. proti jich církevnímu rázu? Jak to přijde, že moderní básník — Schoenaich — Carolath — volá jako mluvčí nesčetných:

»Odstraň vrstvu církevního prachu
se svěžích a věčných nauk,
a přišly by dítky radostného vzezření,
ba i my staří s novou touhou.

Vraceli bychom se k církvi stále
a k ní vděkuplně ruce spínali,
a v každém domě v brzku slavil by
Spasitel opět Svou hostinu.«

Hlubší důvod odporu moderního člověka ke všem církevním formám a formalitám spočívá asi v tom, že netoliko estetický, ale i náboženský cit moderních lidí je příliš podroben ovládajícímu vlivu citového impresionismu.

Oddání se jakési náboženské visi, jež momentálně v duši se vynořila, zvláště je-li snad zalita září estetického kouzla, je náboženským ideálem moderního člověka. Kristus, jenž kráčí na lemu planoucích oblaků, jenž se ubírá vojštěm věčných hvězd, jenž jde skrze zlatá žitniště, jenž kráčí po hučících mořských vlnách, jenž se vznáší síněmi továren a své bílé spasitelské ruce klade na horečná čela, to jsou obrazy Spasitelovy a vise o Kristu, jaké si rádi vymýšlejí moderní lidé.

Není však, milý příteli, třeba, aby všechno to bylo v odporu s dogmatickým obrazem církevního Krista. Žádné dogma věřícímu katolíku nebrání, aby nepatřil Spasitele v jakési visi, byť byla téže grandiosní vznešenosti jako vise Danteovy. Je pouze potřeba, abychom stále a stále měli na paměti jedinou věc: jde-li o to, naznačiti podstatu osoby Ježíše Krista — a konečně víra a osobní oddání se Kristu nachází v Jeho podstatě nejhlubší a spolu nejbezpečnější zakotvení — pak nedostačují již matné a se rozplývající se linie visionáře, pak právě je nutným jasné a ostré naznačení dogmatického formulování.

Člověk není totiž jen pouhou fantasií a estetickou potřebou, nýbrž je spíše rozumem a vůlí. A nalézá-li náboženská fantasie svého uspokojení v zářících a trpytících se visích, rozum nalézá svého uspokojení pouze v pravdě, vůle pak v disciplině, která je potřebám přiměřena.

Je-li však uspokojení hlavních činností duše nazváti cílem lidstva a cílem člověka, nastává nám otázka, v jakém poměru jsou církev a cíl lidstva. A tato souvisí opět s otázkou, proč lidstvo je vůbec na světě.

A při této otázce rozcházejí se duchové! Posledním cílem lidstva jest co možno největší kulturní pokrok — tak praví jedni. Posledním cílem lidstva je svět nadpřirozený — praví druhí.

Kulturní pokrok? — Ano, příteli, je tomu tak; kulturní pokrok je též jedním bodem ve velikém Božím programu, kterýž Bůh stanovil slovy, jimiž se obrátil k celému lidstvu: »Naplňte zemi a podmaňte si ji!« Ale není jediným a není nejhlavnějším. Jest k celému lidstvu ještě jiné, veliké slovo Boží, a to zní: »Co je platno člověku, byť celý svět získal, ale na své duši škody trpěl?«

A po pravdě lační lidská duše . . . duše každého člověka, nikoli pouze duše oné elity duchů, kteří mají čas a pokdy k filosofii! Či mají snad lidské duše hynouti bez duchovního chleba pravdy? — A po čisté mravnosti lační duše člověka; ano, nejšlechetnějšími silami, které spočívají a pracují v jejích hlubinách, po ní lační! Není snad žádného vedení a žádné pomoci pro duši, jež vystupuje na výšinu mravnosti, kde jsou cesty obtížné a kde hrozí propasti? — A po silách nadpřirozených lační duše člověka, vypovídají-li službu síly přirozené! Nestává snad možnost, aby přirozené věci doplnily se skrytými silami nadpřirozené milosti a duši byly dány? — Onen Bůh, jenž stvořil potřeby lidstva, stvořil i jejich uspokojení a vyplnění. Stvořil království ke sprostředkování pravdy, království k výchově mravnosti, království rozdávání milostí, království všeobecné, vzájemné, účinné pomoci a lásky. Stvořil království Boží na zemi. —

Království Boží mimo nás, aby království Boží v nás dokonáno bylo! Jako pje básník:

»I pravil duch: Prohlédni! Bylo to ve snu.
A pohlédl jsem vzhůru. V jasných oblacích
viděl jsem Pána, jak dvanácti chléb lámaje

mluví láskyplná slova, plná naděje,
a široko daleko nad jejich hlavami
zval zemi s láskyplným posuňkem.

Tu pravil duch: Pohlédni vzhůru! A spatřil jsem
vznášeti se lněný ubrus a mnohé při hostině;
a pod tisíci rukama rozprostíraly se stoly,
jichž konce temnily se kdesi v šedé mlze,
a na vybledlých stupních seděly sklíčené postavy
těch, kteří nebyli pozváni.

Tu pravil duch: Pohlédni vzhůru! Modravý vzduch
zahaloval nesmírnou hostinu, jak jen daleko jsem
mohl pohleděti;
tu bohatě trýskaly studnice života,
a žádná číš podána nebyla nadarmo,
a všecken lid tu na plných snopech spočíval,
nebylo prázdného místa, a nikdo nesměl trpěti
nedostatkem.«

Konrád Ferdinand Meyer.

Básníkovým úmyslem nebylo, opěvovati církev, nanejvýš
katolickou církev. Co však ve slovech básníkových jest
skvostnou poetickou visí, v katolické církvi stalo
se vznešenou skutečností.

III. Církev a „církev“

I. Ecclesia » una «.

Vykonáme cestu světem, příteli, alespoň světem, který
se nazývá křesťanským.

Věru zvláštní je to divadlo, které tu vidíme. Je tu ne-
smírný počet náboženských společností,
jež vespolek i zvláště svůj vznik děkují příslušenství a
uctívání Kristovu.

Především jest jmenovati církev římskokato-
lickou, rozšířenou po veškerém okrsku země, s hlavním
kmenem jejích vyznavačů mezi románskými ná-
rody.

Jsou zde nesčetné církve východních zemí,
s jich téměř nesčetnými sektami. Setkáváme se s církví
tureckou ortodoxní, ruskou ortodoxní a řeckou orto-
doxní, s církví karlovickou, černohorskou, sibiňskou, čer-

novickou, s církví bulharskou, srbskou, rumunskou, bosenskou a s církví hercegovskou, jakož i s církví Reků sjednocených s Římem. K tomu přicházejí nesčetné ruské sekty: starověrci, jedinověrci, straníci, moltšalníci, nětovci, nemoljaci — chlysti, skopci, duchoborci, molokáni, šalaputi, maljovanci, christi, čísleníci, štundisti, pašlavci, evangeličtí křesťané a stoupenci samotáře z Jasnaja Polany, hraběte Tolstoje.

Prolétneme-li *germánské země*, nebude směsice náboženských společností menší. Vyskytuje se zde církev luteránská a reformovaná církev a unie evangelická; je tu luteránská církev ve Švédsku směru přísně věřícího a církev směru svobodomyslného, a značný počet odštěpných proudů; jsou zde grundtvigianisté v *Dánsku* a haugianisté v *Norvéžsku*. V *Anglii* setkáváme se s anglikánskou církví vyšších kruhů, s ritualisty či puseity, kteří se blíží katolicismu, a světová moc Anglie propůjčila anglikánské církvi rozhodně význam světový. Ve *Škotsku* nalézáme presbyteriány. A k těmto všem druží se pak v anglické církvi kongregacionalisté, kvakeři, metodisté, »vojíni armády spásy«, baptisté, adventisté, irvingiáni, darbyisté — všechno to společnosti křesťanského charakteru, jež jmenovitě v *Americě* nalezly rozsáhlé a bohaté pole práce.

A všichni, všichni, milý příteli, nazývají se dle jména Kristova — a každá, každá z těchto společností činí nárok, že má pravdivého a pravého ducha Kristova a Jeho pravdu.

2.

Nyní nastává nám vážná otázka: Mohou všechny tyto náboženské společnosti vskutku si vlastniti Kristova ducha a plnou, nedílnou pravdu křesťanského zjevení? — Je-li pravda, příteli, je především potřebí, aby byla jediná a nedílná, nebo pravdou není! Je tedy nemožno, aby každá z různých náboženských společností byla v držení plné pravdy. Na tomto prostém závěru nelze ničeho vykládati a ničeho měniti.

Naopak, je pouze nezdařeným pokusem o vyváznutí, praví-li se: Jest ovšem pravda, že žádná ze jmenovaných křesťanských církví není v držení pouhé pravdy a v držení plné pravdy; ale všechny dohromady zcela dobře mohou býti v držení pravdy. Každá církev přijímá pravdu v individualitě jí vlastní, mohlo by se říci: nebeské, čisté, nelomené světlo pravdy je příliš veliké a příliš rozsáhlé, než aby všemi lidmi mohlo býti pochopeno ve své celé plnosti, a jinak zrcadlí a láme se jasné světlo

křesťanského zjevení v duchu Románů, jinak v srdcích Germánů, jinak v duši Slovanů; a tak se stalo, že románská forma křesťanství v katolické církvi stojí tu proti germánské formě v církvích protestantských a proti slovanské formě křesťanství v církvích řeckých. — Tato myšlenka má do sebe cosi podmaňujícího, příteli! Je to stará bajka o třech Nathanových prstenech, je to stará bajka o pravdě, kterou člověk nemůže jinak poznati, leč skrze rozličná prisma a závoje a zastření, je to přenesení myšlenky o rasách, o níž se tak rádo píše v moderní historii, na pole náboženské. Ale pouze společnou prací rač lze jakýsi pokrok učiniti — jeden obor, pouze jediný obor z toho musí býti vyňat: o b o r z j e v e n é h o n á b o ž e n s t v í. Má-li býti zjevené náboženství chlebem duchovního života člověka, pak nesmí a nikdy nesmí býti, aby tento vzdělával pole toto a onen pole ono, a aby snad posléze nebylo nikoho, kdo by žeň shromažďoval a ze zrna mouku připravoval a z mouky chléb! Nikoli, je třeba, aby tu chléb byl, má-li každému dle jeho potřeby býti lámán! A pochází-li pravda s nebes, je-li pravda věčná, nezměnitelná, nepomíjející, nemůže býti ani pravdou románskou ani germánskou ani slovanskou; musí býti pravdou pro všechny a pro každého; musí býti pravdou jednotnou, světovou, universální, či abychom použili jiného slova, k a t o l i c k o u. —

Pozvídá však svoji hlavu s k e p t i c i s m u s a v š e m »církvím« odpírá právo, aby se jmenovaly zástupkyněmi křesťanství. Práví, že křesťanství nepotřebuje prý vůbec církevního zastoupení; jeho duch nedá prý se uzavřítí do chrámových zdí a zlatých tabernáklů, jeho životní zákon nedá se vysloviti vůlí úředního kněžství, jež více méně je vedena touhou po panství, jeho životní síla nedá se zprostředkovati bohoslužebnými a zvláště ne svátostnými úkony, jež hraničí s duchovní magií. A j i s t ě n e l z e p o z n a t i onu církevní společnost, jež by duchu Kristovu ještě nejvíce odpovídala a Jeho plány a úmysly nejlépe ve skutek uváděla. — Než, příteli, tyto úvahy nemají stálosti. Není moudré, popírati cenu jediného p r a v é h o d r a h o k a m u, protože se nalézá mezi polodrahokamy a nepravými kameny. Jistě nebylo by nic pochybnějšího, než na stejno stavěti písmenu i ducha křesťanství; než my lidé přece jen musíme správně volené slovo a srozumitelnou formulku činiti ustavičně nositeli myšlenky a ducha, protože sotva máme po ruce jiných prostředků, abychom neviditelné vyjádřili formou viditelnou a srozumitelnou! Zajisté, Bůh je větší než celý svět, je nekonečně veliký a nedovedou Ho nebesa nebes obsáhnouti. tím méně ovšem

nějaký dům pozemský; ale není-li jeho radostí, býti se syny lidskými a stánek svůj rozbíti mezi nimi? A kdo může právem tvrditi, že kněžská vůle je totožná s vůlí tyránů, a že tato smí mýti stotožňována s nejhlubším životním zákonem křesťanství, s láskou dítek, žíznících po Bohu a sloužící Bohu a dítkám Božím? A konečně, kdo právem vidí ve svátostném zprostředkování nejvniternější životní síly křesťanství, totiž milosti, něco, co by jen z dále hraničilo s magií a kouzelnictvím? A je-li křesťanství opravdu uskutečňováno v jedné a jediné církvi, řekl bych své konkrétní organizaci, musilo by lidstvo blouditi právě v základní otázce křesťanství, kdyby nebylo mu možno naléztí znamení cest ku pravé církvi a známky ku pravé bráně spásy! —

3.

Které jsou asi z n á m k y pravé církve?

T ř i v ě c i má a chce lidstvu dáti církev: pravdu, zákon, milost. Bez pravdy nemá člověk pravého cíle, bez zákona pravé cesty, bez milosti pravé síly.

Co je nejpodstatnější vlastností pravdy? — To jsou: že je pouze jediná, že je pouze j e d n a všemi uznávaná a proto všechny spojující v j e d n o t u vnitřní víry a vnějšího vyznávání této. Co je nejpodstatnější vlastností křesťanského životního zákona? — Tou jest: že mravní život budí a mravní život udržuje a mravní život podporuje, jinými slovy, že je s v a t ý m a p o s v ě c u j í c í m z á k o n e m.

A v čem spočívá a v čem je založena síla a působnost božské milosti? — V tom, že pocházejíc z božského pramene, ř á d n ě a p ř i m ě ř ě n ě se z p r o s t ř ě d k u j e, právě tak, jako řádně a přiměřeně musí býti zprostředkován zákon a pravda. O způsobu tohoto zprostředkování a o jeho orgánech rozhodovati, není věcí spekulace, nýbrž je to pouze a jediné záležitosti dějin zjevení. Ony orgány, jimž Sám Zakladatel křesťanství dal jich božské poslání, jsou řádnými prostředníky božské pravdy, božského zákona a božské milosti lidem a — nikdo jiný.

Dal-li však Bůh v křesťanském zjevení lidstvu Svoji pravdu, Svůj zákon a Svou milost, je nutno, aby zprostředkování těchto tří věčných statků církví, jako ústavem spásy, bylo všeobecné, t. j. prostorově i časově u n i v e r s á l n í.

Tak, příteli, z toho, co církev lidstvu dává a co podle své životní úlohy dáti má, vyvozujeme z n á m k y p r a v é c í r k v e K r i s t o v ý.

Církev je zprostředkovatelkou božské pravdy, a právě z charakteru této pravdy vyplývá první z jejích vlastností: církev v každém ohledu musí býti *j e d i n á*: jediná v držení této pravdy, jediná ve zprostředkování této pravdy, jediná ve vyznávání této pravdy, jediná v provádění této pravdy jako milostiplného, božského statku v duši a světě, dokud by každá duše a celý svět ve všech svých poměrech se nestaly královstvím Božím.

Církev je dále zprostředkovatelkou božského *ž i v o t n í h o z á k o n a*, jenž platí pro lidstvo. Z toho pramení dvě z její vlastností: jako zprostředkovatelka Bohem daných norem životních musí býti církev svatá a posvěcující; ze čtyř ohledů *s v a t á*: dle původu svého mravního zákona, dle jeho cíle, dle prostředků k provádění zákona a dle jeho opravdového uskutečnění.

Jako *r o z d a v a t e l k a* milosti církev bezpodmínečně od prvního okamžiku svého vzniku až do posledního okamžiku svého trvání v pozemských časných formách, musí na sobě mítí podstatně nezměněné základní rysy oné organizace, v níž Zakladatel církve uznal za dobré, sdělití jí pravdu, zákon a milost. Uznal tak za dobré nikoli ve smyslu čistě libovolné tvorby, nýbrž ve smyslu božsky pedagogického přizpůsobení k lidskému rodu a jeho potřebám. Ona organizace nestala se však skutkem v žádné jiné historické formě, leč ve formě apoštolské církve — a církev, která se chce jmenovati pravou církví Kristovou, musí ve všech podstatných součástích své celé organizace — a k tomu nutno počítati učení, zákon, udílení milostí a církevní zřízení — na sobě vždy a neustále mítí prastaré a přece vždy nové rysy apoštolské církve: pravá církev musí býti *a p o š t o l s k á*.

A jako poslední známka pravé církve posléze se jeví její *u n i v e r s a l i t a*, t. j. to, co odpovídá jejímu určení v dějinách spásy pro lidi všech dob a pro všechny jejich potřeby, pokud běží o záchranu a zachování lidské duše. Použijeme-li latinského významu jeho řeckým tvarem, jest nám říci: pravá církev Kristova musí býti *k a t o l i c k o u*.

»Věřím v jednu, svatou, katolickou a apoštolskou církev« — tak často již jsi se modlil, milý příteli! V těchto čtyřech slovech jsou uloženy známky pravé církve Kristovy. Viděl jsi, že nejsou to známky libovolně volené, nýbrž že vyplývají z podstaty a úlohy církve samé. Nyní zbývá *o t á z k a*, která z rozličných náboženských společností tyto čtyři známky vykazuje, a tím jako pravá církev Kristova se osvědčuje.

Řekli jsme, přáteli, že pravá církev Kristova musí býti jediná! Ukáži ti podivuhodné divadlo.

Bylo to na večer před utrpením a smrtí Ježíšovou. Naposledy prodléval Pán u Svých na zemi, jež byl kolem Sebe shromáždil ve večeradle Jerusalemském. Nikdy v hodině loučení nebyla promluvena tak vznešená a nezapomenutelná slova, jaká promluvil Spasitel tehdy, slova Své poslední velekněžské modlitby: »Otče, přišla jest hodina; oslav Svého Syna, aby Tvůj Syn oslavil Tebe, jakož jsi dal Jemu moc nad veškerým tělem, aby všem, kteréž jsi Mu svěřil, dal život věčný . . . Oznámil jsem jméno Tvé lidem, kteréž jsi Mi dal z tohoto světa . . . Již nejsem na světě, ale oni jsou ve světě, a Já přicházím k Tobě, Otče svatý! Zachovej ve jménu Svém ty, kteréž jsi Mi dal, aby byli jedno, jako My jedno jsme. . . . Ale prosím netoliko za ně, ale i za ty, kteříž skrze jejich slovo uvěří ve mne, aby všichni byli jedno, jako, Otče, Ty ve Mně jsi, a Já v Tobě . . .«

Bylo to poslední slovo Spasitelova požehnání, slovo, jež zanechal Svým, když se loučil od nich.

Přišly mnohé doby, kdy celý křesťanský svět měl veliký důvod, volati ke svému v nebesích oslavenému Pánu a Spasiteli, aby Své poslední slovo naplnil a Své veliké, Své ustavičně vzrůstající obce věřících v jednotě pravdy zachoval. Byly mnohé rozkoly, vznikaly bludy, a bylo na zemi stále tak, jakoby scestí zdála se býti vábnějšími, nežli prostá, přímá cesta, ale ne vždy stálo právo pravdy na straně těch, kteří pro sebe měli moc násilí. Ale kdykoli mocnosti pekel bludu, lži a svádění k bludu hrozily, že ovinnou křesťanství lesklými hadími pouty, odehrávalo se divadlo v dějinách ojedinělé.

Staříčký biskup, jenž se mohl honositi, že zasedl na stolec hlavy apoštolů, Petra, pozvedl svého hlasu a svolával biskupy celého okrsku zemského. Za starých dob přicházeli z měst starého světa, kdy vznešenost Říma a krása Řecka třpytila se v mramorových, jako zrcadlo hladkých síních, nebo též přicházeli z osamělých zemí, lesův a stepí, z úžlabin a lesních údolí rozsáhlých provincií Římské říše, v nichž křesťanský Bůh počal všem příšerám a faunům a nymfám a satyrům pohanstva připravovati smrtelný boj. Biskupové křesťanského okrsku přicházeli na výzvu císařů, kteří se stali křesťany v době, kdy se na kroky jejich lepila krev pronásledování, krev často prolitá za pravdu, pro niž vždy dosti mužů nechávalo se mrzačiti, nebo pro niž s tichým planutím na čelech dosti

mužů šlo na smrt, zatím co jiní klesali a kolena ohýbali před zpupnou vůlí mocných, místo aby kráčeli hrdinnou cestou pravdy, nikoli, cestou křížovou a trnitou. Nebo biskupové okrsku zemského scházeli se v oné době, kdy se ponenáhlu drobily zlomené, zpráchnivělé a shnilé sloupy starověké vznešenosti a kdy kolem sřícených vinulo se divoké býlí, a kdy římská říše se řítila v záhubu, a kdy plavovlasí, modroocí, germánští synové a germánské dcery naslouchali laskavým slovům pokojných poslů křesťanství a se namáhali, dávné otcovské zkazky o Wodanovi a Baldurovi sloučiti s novým učením těch, kteří nosili kříž. Nebo přicházeli za veliké a dlouhé doby, kdy křesťanská myšlenka ovládala celý okrsek zemský, a přicházeli majíce ve svém průvodu reky s hedvábnými korouhvemi, jež ve větru šuměly, a spousty lidu ubíraly se za nimi; přicházeli za dob, kdy všechno bývalo jiné, kdy se vynořovaly světské moci a snažily se proniknouti, a kdy veliké rozkoly tříštily církev, nebo přicházeli za dnů, kdy se zdálo, že již nikdo se o církev nestaral, leč aby jí zavázal ruce nebo jí uzavřel ústa.

Často se říkalo, že tito mužové za všech dob se scházeli, aby způsobem mužů nedůstojným pouze vyslechli, co se jim tak jistě s hůry ohlašuje jako pravda nebo ještě spíše s hůry poroučí jako zákon. Na mnohých těchto všeobecných církevních sněmech vysoko se vzdouvaly vlny rozrušení a podávaly svědectví o hloubce problémů, jimiž se měly obírat, a o hloubce myšlení a často vášnivě pohnutých úrad, jež se těmto problémům zasvěcovaly. A ke všem těmto shromážděním přicházeli biskupové okrsku zemského s vlastním poctivým přesvědčením a svým rázovitým způsobem, aby tyto problémy odůvodnili a jich obhájili.

Není třeba říci, že ve všech periodách církevních dějin byli vždy a jenom hluboce učení mužové, kteří na koncilech o pravdě a bludu radu dávali; naopak; byly doby, kdy o tom, co se týkalo vědění klerika nebo biskupa, příliš vážné měřítko se nebralo. Při tom však nesmí se zapomínati, že po boku velikého množství těch, kteří méně byli učenci než charaktery, stál za všech dob a ve všech stupních kléru více než dostatečný počet mužů veleobsáhlé učenosti a podivuhodného vzdělání, takže již z důvodů čistě přirozených a lidských pravda nikdy se neocitla v nebezpečení, že by v boji proti bludu byla špatně brána v ochranu či špatně obhajována.

Již z čistě přirozených důvodů, řekli jsme, milý příteli. K tomu přistupuje pak přirozeně hlavní důvod, jenž ovšem sahá v obor nadpřirozenosti. Je-li tam nahoře v ne-

bi, ve slávě Otce, kterou již měl od počátku světa, Pán a Mistr, jenž církev chtěl a ji založil, aby pravda na zemi měla základ a sloup pro všechny věky, nemůže, nemůže, nikdy nemůže dopustiti, aby říše Jeho pravdy stala se pářeníštěm a domovem bludu! Ten, v Jehož rukou sbíhají se přece všechny tajné nitky dějů přírodních a dějů světových, zajisté ví o zlatém tkanivu pravdy ve Své církvi!

Ve S v é církvi! Ale mezi všemi nesčetnými církvemi je pouze j e d n a, jež může se honositi, že její nejvyšší učitelské autoritě, t. j. papeži, mluví-li jako rozhodčí s katedry, a koncilu ve spojení s papežem přísluší absolutní a bezpodmínečná platnost. T o u j e c í r k e v ř í m s k o - k a t o l i c k á. Jestliže mužové, o jichž cestách ke všeobecným církevním shromážděním jsme mluvili, domů se navraceli po ukončení sněmu ke svým biskupským sídlům, z nichž jedno bylo tu a jiné tam, byla snad za nimi mnohá pohnutá diskuse, snad i vzpomínky opozičních proudů, nebo pokusy cizího zasahování a cizích intrik — ale vracelo se s nimi jásavé vědomí absolutně jistého a žádným bludem nezkaleného držení pravdy, a před nimi byla vzpomínka statisíců věřících, kteří na biskupa domů se vracejícího čekali a jeho poučnému slovu dychtivě naslouchali, a pak opět — doslova řečeno — bylo po bouři veliké ticho od pólu k pólu, od počátku světa ke končinám jeho; a to je přímo ohromující myšlenka, příteli, myšlenka, která nikoli ze země, ale s nebe pochází: že nade všemi těmito spory a hádkami lidí, nad zmatkem mínění a náhledů, nad spleť »ano« a »nikoli,, »pro, a »proti«, »tak« a »jinak«, je k r á l o v s t v í p r a v d y, naprosto platné, nezměnitelné, všem lidem přístupné pravdy.

Dobře vím, příteli, že proti teoretické i proti praktické možnosti této myšlenky činí se námitky, ale pro tento okamžik jimi zabývati se nebudeme a jich zodpovědění odložíme na později.

Okolo své obrátíme raději ke d r u h é m u d i v a d l u, jež krásou a svojí vznešeností nemá na zemi rovného.

Kdo by se jako čistý, netělesný duch mohl vznést v ovzduší, kdo by okem nadlidsky zbystřeným dovedl na jednu jedním pohledem přehlédnouti celou zeměkouli, a kdo by měl dar, že by uchem, nadzemsky zbystřeným postřehl zvuky s oblačné, světu daleké výše, k níž žádný zemský zvuk již neproniká, — tomu naskytne se ono divadlo, jehož svědkem, příteli, rád bych tě učinil.

Za časného jitra, kdy na poledníku spočívající body zeměkoule bývají zasaženy prvními paprsky nového dne, kmitají dole v hlubíně země, na niž my nyní s výšin éte-

rových dolů hledíme, miliony malých světélek jako hvězdičky, jež se třpytí okny kaplí, chrámův a domů, v nichž stojí nyní u oltáře kněz, aby nad malým, bílým kolečkem chleba a nad malým množstvím vína ve zlatém kalichu promluvil svatá slova, a aby pak obé pozvedl k nebesům jako Tělo a Krev Onoho, Jenž kdysi pněl mezi nebem a zemí, rozpiat na kříži, na němž Jeho krev dolů se řinula ve smrtelných úzkostech.

A v okamžiku, v němž posvěcenýma rukama k nebi se opět pozvedá Beránek Boží, počíná jásavá píseň, jaké podobné není, z úst tisíců a tisíců zvonů, jež zvoní a zvoní, jež pozdravují a opět pozdravují Pána světa, Jenž s poutí slunce kolem světa koná Svoji okružní, věčnou cestu. Připadá nám, jakoby světlu dostalo se hlasů, aby plesalo v nekonečnost světových prostorů. Tu volají jemné, stříbrojasné dětské hlásky hbitých zvonků kaplí jasně a zvučně v zlatojasný souzvuk chrámových zvonů s vysoko strmících věží doby staré i nové, tu opět temně, zdlouhavě a vážně duní hromové hlasy kovových zvonů vysokých katedrál.

A co započaly pěti tyto hlasy jednoho domu Božího, přejímají kovová ústa zvonů jiného chrámu, a tak vzlétá zvonová píseň chrámův ustavičně od pólu k pólu. Letí jako šumná škála posvátných, radostných akordů tam od věčného domu svatého Petra přes bohaté nivy Lombardska, přes zledovatělé vrcholky alpských ledovcův a po německých krajinách; letí a šumí za Rýn, kde dřímají němečtí císařové; nese se přes šumný les a chvěje se nad rozsáhlými pastvisky, melancholicky snícímí, vznáší se vysoko nad šedým soumrakem a kouřem velikých měst průmyslových a letí přes nivy Francie a přes hučící moře ke křídovým výspám Anglie a dále přes osamělá jezera vysočin a přes zelený ostrov, kde dřímá tolik svatých, na jichž hrobech vine se břečtan po rozvalených zdech sřícených katedrál a kde rozkvétají plané růže; a letí dále tam nahoru k vysokému a nejvyššímu severu a daleko celou cestou provází smělé námořníky, kteří své cesty hledají skřípějícím ledem, v němž se zrcadlí půlnoční slunce, a posléze doznívá v misionářských, napolo ze sněhových balvanů vystavených kaplích chudých eskymáckých kmenů, v jichž temno života světlo víry křesťanské vyslalo své spasitelné a oživující paprsky.

I tam dole na jihu šumí a hučí vznešená píseň křesťanských zvonů země. Od španělských katedrál, jichž hlasy zvonů dovedou vypravovati o velikých hrdinách víry staré doby, pronikají vzduchové vlny, jež se chvějí pod mocnými údery kovových zvonů, dolů přes modravé vlny již-

ního moře, a probouzejí echo zvonů v chrámech a katedrálách na mořském břehu temné Afriky, v níž tak spanile zářilo kdysi světlo víry, kde pahorky, pod nimiž se kryjí zříceniny dávno zašlých časů, dodnes jsou opředeny vzpomínkami na nesmrtelné muže, kteří již dávno jsou mrtvi, a na nepomíjející dny, jichž sláva již dávno vybledla.

Stále nová území na zeměkouli obracejí se k rannímu slunci. A všudy se slaví týž svatý úkon, všudy se probouzí tatáž píseň zvonů na pozdrav Božímu Synu, Jenž kráčí světem, žehnaje.

Zaznívá tam, kde z horkého písku pouště zvedá se malá svatyně, nad níž šumějí palmy, aby provázely modlitby temně zbarvených dítek lidských; zní po rajských nivách Indie, byť zatím sporadickými tóny, v úžlabinách Himalayí, a snaží se proniknouti přes ledové průsmyky k vyprahlým tibetským pustinám, pozvedá svého hlasu v zemi vycházejícího slunce, v zemi východoasijské budoucnosti; zaznívá s věží velikých katedrál hlavních měst Austrálie, a nese se přes ostrovní nivy Polynésie a přes dmoucí se moře, jímž projíždějí pirogy temnohnědých Malajců; šumí od krajů Ohnivé země podél Kordiller a And, přes pradávna kulturní sídla Mexika a Peru, a přes území velikých jezer a přes veliká západní města Nového světa, a vyje-li bývalou zemí červeného muže sněhová bouře, hlas její bývá přehlušen zněním zvonů, jenž z posledních hranic kultury proniká v mlčící poušť věčných lesů a tam v duši nějakého zálesáka nebo lovce budí tichou modlitbu a pocit osamělosti mění v blažené vědomí, že přece jest ještě cosi na zemi, co stojí nad prostorem a časem a nade vším, co lidi od sebe rozlučuje a dělí. Ale jako na perutích této písně zvonů vznáší se ten, jemuž platí její pozdrav, její celý svět objímající pozdrav: Ježíš, Kristus, Spasitel.

Není-li tomu, příteli, tak, jakoby On viditelný krácel po zemi během dvacetičtyř hodin jednoho dne . . . viditelný a se žehnající rukou a opět mluvící slova, jaká kdysi pronesl: »Otče, uchovej ve jménu Svém Těch, které jsi mi kdysi dal, aby byli jedno, jako my jedno jsme!« Není-li tomu, jakoby den ze dne před oltáři se znovu uvíjel svazek jednoty těch milionů duší, jež klečí před Synem Božím, jenž neviditelně k nim sestoupil dolů a jemuž ve stu řečích a v tisících dialektů pějí vznešenou píseň: Tantum ergo Sacramentum veneremur cernui? —

— — — — —

Mluvili jsme, přáteli, o svazku jednoty, jenž stále znovu se ovíví kolem údů církve.

Ale jednota učení a jednota kultu, kterou jsme poznali, dochází své koruny v jednotě církevního zřízení, jež spojuje všechny věřící od jednoho konce země ke druhému.

Tomu na důkaz pouze několik typických příkladů, přáteli! V síních Vatikánu, v nichž papež uděluje audience, objeví se každého dne hosté ze všech dílů světa. Tu čeká ku př. misionář z Nové Guineie s několika domorodci své misie, aby papeži darem přinesl uměleckou tiaru, která je zhotovena z per, jež zdobila koruny náčelníkův obrátcených na víru. Tu čeká jiný misionář, z území Indiánův a chce vrchní hlavě křesťanstva donést pozdravy svých katolických poddaných. A jak dojemné jsou to začasťe pozdravy! Tak se vypravuje, že biskup z Heleny, monsignore Brondel, vypravoval kdysi svým Indiánům, jak celé křesťanstvo se chystá, aby jubileum papeže — byl to Lev XIII. — co možno nejokázaleji oslavilo; tu snesli dobří ti lidé všechno, co jim bylo milé a drahé a prosili misionáře, aby to donesl papeži. Mezi nimi byla stará jakási matička, jenž si po celý den v lese hledala hořké kořeny a divokou řípu ke skromnému obědu. Co nalezla, přinesla nyní misionáři pro svatého Otce, neboť chtěla sama raději hladověti, jen aby papež měl o svůj čestný den co jísti.

Byly to dva příklady vskutku katolické jednoty, příklady vzaté, do slova vzaté z dalekých končin země. A daly by se do nekonečna množiti, kdybychom si přáli ilustrovati skutečnost, že je na zemi církev, která představuje podivuhodně článkovaný organism, kterou oživuje jediný duch a provanuje pouze jediná vůle, myšlenka a vůle vzájemného společenství. Promluví-li v Římě tento staříčkový muž, naslouchají národové země s té i oné strany Tichého oceánu. Biskupové a jim poddaní spolupracovníci, kněží, tlumočí vůli této vrchní hlavy církve svým národům, a tak je vskutku na zemi říše plná vnitřné jednoty, v níž slunce nikdy nezapadá.

5.

Ovšem, nikdy nechybělo protivníků, kteří si přáli, aby na mohutném, velkolepém a jasném obraze katolické jednoty odkryli hluboké stíny, a takových slídičů nebude nikdy scházeti. Poukazuje se k tomu, že jednota církve byla za všech dob vlastně krásným snem, vznešeným ideálem, nežli skutečností. Ze skutečné jednoty věřících, jež

snad kdysi za nejstarších dob křesťanství byla, prý se zatím tratil kus po kuse.

Neblahé, ale také nevyléčitelné rozkoly přivodily na místě pevně setkané jednoty často rozštěpení, rozhodně vždy však rozlišování v četné veliké náboženské společnosti, které vůči sobě, dle tolerantního či netolerantního smýšlení svých příslušníků, stojí více nebo méně přátelsky, respektive nepřátelsky.

V této výtce, příteli, není nic oprávněného a podstatného, leč tvrzení, že jednotou církve byla za všech dob vznešeným ideálem. Ano, tím byla a tím bude až do posledních dnů. Ale také jednota církve sdílí se všemi ideály osud, že ideály lidstva nemohou být uskutečňovány jinak, leč dlouhým, dlouhým zápasem a, milý příteli, tento zápas lidstva měří se tisíciletími. Kdo v dějiny těchto náboženských rozkolů hledí hlouběji, dobře ví, že se vlastně zrodily pouze a jedině z tohoto náboženského zápasení lidstva. Všechny náboženské rozkoly, jež se staly v lůně křesťanství, vznikly tím, že v některé periodě církevních dějin jedna stránka náboženského života ke škodě společného náboženského života byla zvláště zdůrazňována a posléze jako směřodatná a jedině oprávněná postavena za vzor, až disonance posléze nenalezla žádného jiného luštění, leč odloučení se od všeobecné harmonie. Rozlukou řecké církve, jejíž opětné spojení s římskokatolickou církví zdá se být tak daleko, nelze konečně též na nic jiného uvést, leč na jednostranné zdůrazňování, že pouze ona jediná je v držení pravdy, na útraty živoucího zpracování a proniknutí téhož držení pravdy; kdyby se chtěli vzdát ztrnulého lpění na několika náboženských formulkách k vůli obsahu, jenž se v nich tají, nebylo by příliš obtížno nastoupiti cestu k jednotě. — Něco podobného je s různými zjevy a směry protestantismu. Racionalism a nesmírné usilování a bažení o tak zvané svobodné bádání, lze vysvětliti z jednostranného zdůrazňování, aby se v náboženství používalo rozumu, kdežto pietism ve všech svých různých stupních a zjevech — a nelze jich ani vyčísti — opět odpovídá jednostrannému zdůrazňování náboženského citu. — A zcela tak analogicky lze posuzovati a chápati moderní věci vůbec. Snaha přátel a podporovatelů t. zv. etické kultury, ať zaslouží sebe větší úcty a přispěla k mnohému cennému prohloubení, přece jen je založena na jednostranném zdůrazňování etického živlu proti jiným stránkám lidského duchovního života, jichž náboženství nesmí též nechat ležeti ladem. Tak zvaný amerikanism vyrostl z jednostranné péče o dočasné

životní ideály ke škodě věčných životních cílů, a tak zv. modernism vznikl z přenášení a extrémního zdůrazňování vývoje myšlenkového v obor náboženství a církve, ve spojení s jednostranným přeceňováním moderní kultury. Budeme ještě mítí příležitost mluvit o tom, zda-li církev, od níž se všechny náboženské společnosti odloučily, všech těchto jednostranností se vystříhala a zda-li při tom přece ke všem stránkám duchovního života lidského, pokud jsou pro náboženství důležité, měla zřetel. Ale již nyní můžeme jako skutečnou věc tvrditi, že při náboženských rozkolech běželo o neoprávněné zdůrazňování myšlenek snad jinak o sobě oprávněných. Nikdo nebude tvrditi, že by na myšlence, i když se stupňuje v extrém, nemohla snad alespoň nějaká stránka býti dobrá; ale také nikdo neřekne, že by oprávněnost byla na straně toho, kdo myšlenky moudře uvažuje a váží a kdo jedná dle zásady, že jednota a harmonie nemůže obstáti tam, kde vše, co má své dobré právo k tomu, aby bylo slyšeno a mělo svůj hlas, jenom a vždy a všude a za všech okolností chce býti hlasem vedoucím a mistrujícím.

— — — — —

Jest nám však obrátiti se k jiné námitce, příteli, kterou vedou proti jednotě církve. Je to známá výtká ultramontanismu. Jsou mezi hlavami smrtelníků mnohé bystré hlavy, jež dovedou v záležitostech tohoto světa rozumně a klidně usuzovati, a jimž přece při slově ultramontanism pojí se představa čehosi hrozného a strašlivého. Ultramontanism! Tu zalétá duch zpět do dávno minulých dob. Vidí německé císaře, ani klečí a papeži drží třemen, sedá-li na kůň. Vidí, kterak z rukou papeže jako blesk letí klatba po německé zemi! Vidí, kterak lstí a potměšilostí papežské politiky sražená hlava plavých kadeří, hlava posledního Hohenstaufovce, se kotálí po zkrváceném písku vlašské země, a slyší, kterak matka pláče pro mrtvého syna! Vidí, kterak bledí, vyhublí, zasmuší mužové, dědicové starých cesarů, sedí a vládnou na stoličce Petrově, a nemyslí na nic jiného, den ze dne, noc za nocí, leč na panství nad světem, panství nad světem za každou cenu! —

Vidí signálové ohně papežské politiky, čadící hranice, na nichž byli spalováni mužové velikých, za pokrokem se ženoucích myšlenek, mužové svobody, neomylné věrnosti v přesvědčení, zločinnýma rukama! Tu slyší sténání a smrtelný chrapot vražděných židovských dítek! Ultramontanism! Tu zalétá duch do budoucnosti a s hrůzou a

úžasem vidí, kterak černý den přichází, v němž klerikální, papežem dirigovaná reakce všecken pokrok ve světě hází přes palubu; den, v němž klerikálními stranami, které se v parlamentě zmocní nadvlády, se podaří, v porobu uvedený stát připoutati ke triumfálnímu vozu církve . . . a co se potom stane, pohltí-li egyptská tma všechno světlo, nedovede říci nikdo! —

Avšak, milý příteli, pojem ultramontanismu stal se rejdištěm, na němž historické strašidelné fantasie úzkostlivých myslí zdají se dávat si dostaveníčko.

Je v katolické církvi nějaký ultramontanismus? — Zajiště, příteli, jest, a v každém katolíku vězí jaksí v kostech a morku. Ale tento ultramontanismus není ničím jiným, než veliká úcta katolíkova k papeži v Římě jako viditelné, vrchní hlavě církve, a věrná poslušnost k němu ve všech duchovních věcech. —

V tomto smyslu je konečně celý vzdělaný svět ultramontání; neboť již dávno minuly doby, kdy se věřilo, že pravý, mocný »hněv Lutherův« nutně náleží k podstatě nekatolíka, a v řadách rozumně a šlechetně smýšlejících lidí již ode dávna uchovali si tolik historického smyslu, že papežství se již neodpírá osobní úcta a objektivní posuzování jeho historického významu. Ovšem, není tomu všude tak, ale hluk několika mluvků nesmí ošáliti, vždyť jejich slova jsou jen prázdná. A pokud jde o poslušnost v věcech duchovních, a nestává nebezpečností, že by tím opět byly vyvolávány neblahé dny minulosti.

Dnové to jinak, jež nutno posuzovati jenom z celé historické situace, které náležejí, aby nebyl vysloven úsudek nespravedlivý. Žádný německý císař nikdy již nebude státi v nějaké Kanose — a také není žádného německého katolíka, který by snad po jakémisi druhém kanoském dni toužil. A kdyby lidé ve světě chtěli míti jen tolik dobré vůle, že by skutky minulosti skutečně také měřili měřítkem minulosti, t. j. zásadami, právními názory minulosti, mravy a zvyky doby, v níž se staly, bylo by mnohé, co bylo papežskou politikou — a beze vší pochyby častěji pochybenou a neblahou politikou — právě jako takové posuzováno, a nebylo by kladeno na vrub náboženství a křesťanství. Nejméně pak jest obávati se, že je jakási tajná politická direktiva, jež snad vychází z Říma, a jejíž cílem jest naprosté světové panství, až ke spoutání státní moci. Že jsou v parlamentě politické strany, jež práva církve v životě státním a v životě veřejném zastupují, je prostá a ovšem historicky nutná konsekvence ze skutečnosti, že jsou četné obory, v nichž církev a stát v jistém smyslu jsou sousedy a vzájemného domluvení

nutně potřebují. Je možno, že požadavky, duchové a slova tu často na sebe ostře narážejí — ale buď pevně přesvědčen, že v dobách bídy a nebezpečnosti každý, tedy i každý katolík, příteli, bude na svém místě státi, aby vlasti, knížete a císaře bránil. A kdyby toho někdo nečinil, ani potuchy nemá o tom, co znamená býti pravým katolíkem.

A konečně pro stát není pevnější záruky o věrnosti poddaných, než právě věrné setrvání u církve a její jednoty. A oddanost k papeži je posléze oddaností k Tomu, jehož místo papež zastupuje a jenž řekl: »Dávejte císaři, co je císařovo!« — »A co je Božího, Bohu!« — — —

IV. Církev a „církev“

II. Ecclesia „sancta“.

Ticho soumraku v posvátné síni! Poslední večerní světla mírně prokmitají skrze vysoká barevná okna. Jemná vůně kadidla a kvetoucích rostlin vane síněmi domu Božího. Sotva viditelně leskne se za soumraku zlato na hlavicích štíhlého sloupoví a pilířů . . Jemně jako rudá hvězda kmitá se světlo věčné lampy před hlavním oltářem, na němž stojí bílé mramorové sochy svatých v blaženém, blaženém klidu. V blaženém, blaženém klidu!

Jakoby zde v domě Božím a rovněž venku před jeho šedými zdmi byl klid věčnosti! Jakoby tu venku neproudil proud života! Dravý proud života, jenž všechny, všechny s sebou strhuje a přece tak mnohé vrhá na svoje úskalí, na němž bývají zničení a zdeptáni! Hrozný proud života, jenž nezná odpočínutí a nikomu nedopřává bezstarostnosti, jenž nestrpí, aby kdo snivě hleděl k výšinám nebeským a jenž ničeho krutěji nemstí, než pohodlné a náladové pouze zasvitávání duchů, inteligencí a energií.

A tu uprostřed hučícího životního proudu dosud stojí prastaré kostely a dómy ve svém zkamenělém klidu a uvnitř v klidu oltáře, kolem nichž vane dým kadidla . . a před nimi klečí lidé se zavřenýma očima, skrytě a utkvěle pohlízejíce na svět mystických snův a na snivý svět mystiky, a klečí ruce majíce sepiaté, na místě, aby tyto ruce hbitě přiložili k jasným, tvrdým úkolům životním! Neslyšíte-li, kterak skvoucí dráty v ovzduší zvučí a šepotají, dráty, jež k vám volají a praví: Pojdte, svěťte nám své rozkazy, rychlostí blesku ponese me je kolem země a vás učiníme pány země? Neslyšíte-li kolotajících,

letících kol na šedých ocelových kolejnicích, jež na vás volají a praví: Pojdte, svěřte nám své zboží; vykonáme velikou světovou směnu statků této země a všechny vaše potřeby uspokojíme? Nevidíte-li vlajících plachet, any pyšně a důvěrně se dmou a vypínají ve svěžím, mořském vzduchu? Nevidíte-li, kterak vám k výnosné plavbě ky-nou, k hrdé mořské plavbě kolem světa? Neslyšíte-li toho všeho? Nevidíte-li toho všeho? Nevíte-li, jak vás život po-třebuje a jak vás volá a stále volá? — — —

Ale nikoli, toho všeho vy neslyšíte a toho všeho nevi-díte! Vy, kteří chodíte do kostelů, máte zavřené oči, kte-ré vidí pouze vise! Máte zavřené uši, které naslouchají sférám, kterých neslyšel žádný zdravý člověk! Máte mrtvé rty, jež nepřijmou do sebe trpkého, silného nápoje života, ale zato srkají mdlou limonádu pobožnůstkářství!

Jděte si jen do země svých snů, vy, kteří s v a t o s t du še hledáte, — my pyšně a směle v ž i v o t vcházíme a v jeho v z n e š e n o s t, v jeho hlubokou, velikou, opou-távající vznešenost! — — —

2.

Kdo mluví tak, příteli? Kdo to byl, jenž právě tak mlu-vil? — — Nevím toho! Ale vím, že v ovzduší naší moder-ní doby tkví jakási nálada, která tak mluví. Nálada, kte-rá pro všechny jiné faktory ve světě má více smyslu než pro cí r k e v, jež o duše pečujíc chce býti ú s t a v e m s p á s y, aby duše zachránila, aby duše posvětila.

A přece již z prosté úvahy jeví se nutnost takového ústavu. Smysl lidského života a jeho poslední cíl nemůže spočívat v produkci a spotřebě statků pomíjejících. Ne-půjde za tebou do hrobu ani to, co jsi vytvořil, ani směn-ná cena toho v jakékoli formě. Co jsi vytvořil, zajde, jako zajdeš ty, nespočívá-li to v oblasti i d e á l n í c h s t a t k ů lidstva. Ale ideálními se stávají a ideály uskutečňovati ze sebe samých, z pouhé své lidské síly, j e d i n é a p o u z e ze své lidské přirozenosti, pokud staví sama na sobě . to, milý příteli, jest n a d n a š i s í l u!

Ano, to naši sílu přesahuje! Než toto jest jednou z vět, kterých nelze dokázati tak, jako dokazujeme matematic-kou poučkou. Nikoli, tak ne! Je to věta, pro niž poskytuje nám důkazu sám život. Kolik žízňě po pravdě a touhy po pravdě tají se v duších lidstva — a přece jak n a d n a š i s í l u jest, vzdáti pravdě čest i tam, kde vyžaduje oběti, těžké oběti smyslného člověka v nás; tam, kde přemáhati má předsudek; kde hrozí státi se nepohodlnou a obtížnou; kde rozlamuje skořepiny a slupky a kde roztrhává masky

a plevy! Dále, milý příteli! Kolik energie vůle je nahromaděno v lidstvu — a přece, jak velice je n a d n a š i s í l u, plně a energicky tuto energii koncentrovati; této energie na cíle zvláštní nebo cíle odlišné nevrhati; překážky překonávati, jež se na odpor staví; vždy jasně a rozhodně se orientovati u pevných milníků, jež označují cestu k dosažení velikých cílů lidstva? Dále, příteli! Kolik latentní síly tají se v lidstvu — a přece, jak velice převyšuje n a š i s í l u, aby lidské »mohu« neselehávalo právě v okamžicích nejrozhodnějších! Nevstupujeme-li již do života s hluboko sahajícím rozporem v duši? Roste s fysickou silou v člověku také síla morální? Nenaskytují se v lidském životě okamžiky, v nichž lze zaznamenati více či méně úplné fiasko veškeré morální síly? Není v životě hodin, ba pouhých okamžiků, v nichž duše až k ošklivosti se přesytila jich duchovní stravou, nebo téměř až hladem zmírala, přes duchovní stravu, kterou ony jí podávaly? A nenastane poslední cesta údolím smrti, cesta, kterou nikdo rád by se nebral bez neviditelné vůdčí ruky, jež se mu podává?

To není pesimism, příteli, který bych ti chtěl hlásati jmenuje mnohé věci, které jsou nad naši sílu, nad naši pouhou lidskou sílu.

Ibsen, známý norvěžský básník, napsal drama pod titulem »B r a n d«. Na venek obsahuje toto drama tragedii kteréhosi norského faráře, jenž se odvážil nesmírného pokusu, lidskou vůli budovati ve věcech náboženských jako silnou, svobodnou a mužnou vůli jen a jen na ní samé, a při tom — hyne. Tam nahoře v horách, do jichž nejledovějších výšin Brand pospíchal, aby zbudoval nový chrám, chrám přírody, jenž je prost zákona a přikázání a všechny lidi činí svými kněžími, tu Brand postižen jest osudem: dolů sřítí se lavina a pohrbí ho. Přihlédneme-li hlouběji, příteli, je to tragedie onoho směru moderní nábožnosti, jež jedinou spásu vidí v naprostém osvobození ducha ode všech pevných a nezměnitelných norem pravdy, a osvobození vůle ode všech náboženských přikázání a zákonů. »Věřte v samy sebe, pak jste zachráněni«, praví Ibsen jinde. Ale v okamžiku, kdy lavina na něho s hukotem se řítí a Brand cítí, že ve smrti stojí před svým Bohem, sám se stává o svém díle pochybovačem. Umíraje volá k Bohu: »Rci mi Bože, v hrůze smrti: Nestačí k záchraně z vůle muže quantum satis?«

A tu za praskotu hromu volá hlas: »Bůh je deus caritatis.« Není to hlas Brandův, jenž tak volá. »Hlas« vyjímá z celku lepší ponaučení: Poslední spása člověka přece jen nespočívá v lidské vůli na sebe samu spoléhající, nespo-

čívá v »dostatečném množství« mužné vůle, které kdosi má; nikoli, spása člověka přichází od Boha, jenž je láska, a není jiné spásy pro toho, jenž chce k Bohu dospět, leč aby se k němu připoutal, k jeho slovu, k jeho zákonu, k jeho milosti. Bylo by dobře, aby lidstvo moderní se svou nechutí ke všemu, co je dogma, morálka a kultus milost zprostředkující, přijalo poučení od tohoto ze svých nejmodernějších duchů.

3.

Bůh je deus caritatis. Je pak vlastností lásky, že pozvedá k sobě milovaného; že lidskému oku podstatu milujícího odhaluje, pokud jeho duchovní oko tuto podstatu pochopiti dovede; že snaživé lidské vůli přichází vstříc, že nechodí po scestích a oklikách; že selhávající lidské síle ku pomoci stojí a nedopouští, aby klesající stal se kleslým. Lidskému duchu zjevuje se Bůh v pravdě, lidské vůli pravou cestu ukazuje v zákoně, lidské síle na pomoc přichází svou milostí. Nyní se pouze tážeme, ve které z různých »církví« pravda, zákon a zprostředkování milostí jsou tak sloučeny, jak je to Boha důstojno a jak to odpovídá člověku. Boha důstojno, t. j. svaté — člověku přiměřené, t. j. posvěcující. Kdysi stály proti sobě dva druhy velikých světových životních názorů, idealism a realism, že, řekl bych, tak ve zosobněné jasnosti si ještě nikdy ve tvář nepohleděly. Bylo to v onom velikém okamžiku, když Kristus, Spasitel světa, a Pilát, zástupce římského cesara, byli pospolu v »soudním domě« Pilátově. Tehdy realism Římana, jenž se tázal pouze po mohutnostech a znamenitostech tohoto pozemského života, zasedl na soud nad idealismem učení Ježíšova, jenž lidi ku pravdě vedl. Tehdy realista nad idealistou krčil rameny a smál se, ale idealism křesťanství odnesl přece vítězství. A křesťanský idealism zvítězí nade všemi jemu nepřátelskými světovými názory; zvítězí, příteli, ze dvou důvodů: jednak, že bez něho byl by lidský život konečně nesnesitelný — a pak, že s ním a skrze něho je teprve život proměněn a zušlechtěn.

Ve které z křesťanských »církví« lze tento křesťanský idealism v pravdě a v celém jeho rozsahu nalézt?

Jest církev, která nikdy nepřestala hájiti myšlenky naprosté věrnosti a absolutního oddání se člověka jeho nadpřirozenému životnímu cíli.

Ona v denní život s jeho radostmi i strastmi volá své: Sursum corda! Opětovně povzbuzuje a prosí stále člověka, aby své veliké, náboženské životní úlohy nezapomí-

nal! Thema o posledním konci a cíli člověka učinila hlavním thematem hlásání celého svého učení, a kde je jen kazatelna, tam důrazně se připomíná, že ovšem člověk má pevně kráčet po této zemi, ale že též očí svých musí pozvedati k vůdčím hvězdám věčných ideálů; že odhodlaně rukou svých přiložiti musí k úkolům, jež každému život pevně stanoví, ale že musí je též spínati k modlitbě, aby dobré chtěl a dokonal! Kde kazatelna jest, řekl jsem, milý příteli! Dnes kazatelen je ve světě více, než snad bývalo za jiných dob. Propaganda nevěry a morálka, jež má na zřeteli pouze život pozemský — chceme-li snad vůbec o takové nějaké morálce mluvit — všude si zbudovaly své učitelské stolice: na vysokých školách a akademiích, v místnostech klubovních a spolkových, v parlamentech a společenských kroužcích, ve vědeckých, estetických salonech i vesnických výčepech, v museích a galeriích a bibliotékách a redakcích a konečně i ve třídách velkoměst — ale církev věděla, že jest jí o to pečovati, aby všude proti oněm kazatelnám stavěny byly kazatelny její. Na místech posvěcených ne vždy nyní jsou sluhové církve a bojovníci pro církev; kde však jsou, tam vždy jistě běží o věc Boží, pro kterou zápasí, a kde oni bojují, pro Boha bojují. Tam jistě je to ona veliká pravda, v jejíž službách stojí: »Co prospěje člověku, byť celý svět získal, a na své duši škody trpěl?« Uvidíme, příteli, jak pro to činěna byla církvi výtky, že prchá před kulturou a že hlásá nepotřebný kulturní pesimismus; ale právě tato výtky, jejíž vyvrácením budeme se později zabývat, je nejlepším potvrzením, že církev naprosto nikdy nelenila, stavěti celý lidský život pod zorný bod mravního hodnocení, t. j. svatosti, spravedlnosti a nadpřirozeného cíle. A to činila církev netoliko v oněch dobách, kdy jí svobodno a dovoleno bylo kázati, ale také, a právě tehdy v těch smutných periodách jejích dějin, kdy jí vykonávání jejího povolání bylo dosti ztrpčováno, kdy ku př. na hlavu kněze byla vysazena cena, která se platila za zastřešení vlka a podobně. — — —

Věrnost, kterou pouze katolická církev — neboť ona to jest, o níž mluvíme — za všech dob osvědčovala svému přidělenému úkolu, aby totiž lidem připomínala jejich vlastní a poslední cíl životní, tuto věrnost ukázala též vždy vůči prostředkům spásy, kterých se jí dostalo při jejím založení. Dosud, právě jako v prvotních svých počátcích, tajuplně a mysticky spojuje oslaveného a vyvýšeného Bohočlověka Ježíše Krista a své věřící údy. Snad, příteli, nezná svět ničeho, co by krásou a vznešeností vynikalo nad onen organismus svatosti, jež se v

katolické církvi udělují. Všelická spása, která této církvi je nejvyšší zásadou, pochází z reálního přimknutí všech lidí ke Kristu. Sotva dítě stalo se zrozením členem lidstva, církev tuto malou lidskou bytost k ř t e m přijímá do vyššího a posvátnějšího organismu, nežli je pouhý organism přirozeného lidstva; ona přijímá dítě v organism lidstva Bohu posvěceného, Bohu svatého, s Kristem sjednoceného; a jako od okamžiku zrození člověku plyne veliký proud všeho toho, co s lidským bytím je spojeno, budou od této chvíle čisté, svaté proudy požehnání spásy prouditi podle vod utrpení a pozemské bídy, jimiž toto »slzavé údolí« je zajisté dosti bohato. A když přirozený lidský život se stal silnějším a zralejším, když v duši chlapcově probleskuje tucha nastávajících bojů a v duši dívčí tucha první budoucího nebezpečství, tu církev na prahu dětství těsněji víže svazek mezi Kristem a lidskou duší; v b i ř m o v á n í dává mladému člověku zvláštní posvěcení k boji, aby mužně, bez bázně a udatně zápasil pro Krista, pasuje ho na rytíře a tím spolu zvláště utvrzuje křestní jeho poměr k oslavenému Synu Božímu. A jestliže na rozmanitých cestách lidského života pronikl do duše mladého muže tichý a přece dosti jasný hlas milosti, aby celou svoji sílu a svůj celý život posvětil naprostou poslušností a úplným oddáním se Bohu a království Božímu, má církev v e s v ě c e n í k n ě ž s t v a zvláštní svátost služby; v ní Kristus jaksi skládá ruku na lidský život, jenž zcela chce se zasvětit Jeho službě; ale z ruky Boží, do níž se slibem se klade ruka mladého kněze, proudí od této chvíle síly požehnání a do posvěcených rukou kněžských, síly požehnání, které právě proto jen kněžské ruce mohou dále udíleti lidstvu. — Nikoli tak, jakoby i neposvěcené, jsou-li jen čisté, šlechetné, ku pomoci ochotné a dobročinné ruce nemohly udíleti požehnání! Požehnání udíleti mohou i ony, byť jiným způsobem a v jiném oboru, že totiž šíří požehnání plozením lidstva na zemi a stálým uchováváním pozemských statků lidstva při posvátném krbu rodinném. A tak v e s v á t o s t i m a n ž e l s t v í k nerozlučitelnému životnímu svazku, kterýž uzavřely ruce dvou lidí, jaksi se pojí ruka Kristova, aby základ všeho lidského společenství a všech sociálních svazků, rodinu, požehnala a posvětila. — Tedy požehnání a posvěcení chtějí zprostředkovati c í r k e v n í s v á t o s t i. Ale, přáteli, celá velikost věčné Moudrosti spočívá v tom, že posvěcující prostředky církevní přihlížejí netoliko k člověku, jenž hledá zasvěcení života, posvěcení života a proměnění života, ale i k člověku, který bloudí a chybuje, který z »hledání« svého Boha, ze svých snah po ideálním, upadá

v to, co nás všechny na uzdě drží, ve všední. Ale dvě svátosti má ještě církev, aby pozvedla opět toho, jenž se zakolísal a padl a poutí dlouhým životem se znavil; je to svátost ztraceného syna, jenž hledá svého otce, s v á t o s t p o k á n í — a svátost domů se vracějícího dítěte, jenž hledá své otčiny, a jemuž, aby tam dospělo, kráčetí jest úzkou, temnou branou smrti, svátost zasvěcení smrti — s v á t o s t p o s l e d n í h o p o m a z á n í. Jak velkolepé je, milý příteli, že církev má posvátnou instituci, v níž energické zřeknutí se člověka hříchu a jeho lítost, může přímo povznést před svatého, věčného Boha, aby v jeho jménu, Jenž sám může odpustiti, vyslovila odpuštění nad člověkem, aby jeho nitro se nežžiralo a nemořilo v neplodných výčitkách svědomí, ale aby též neochablo a nezaniklo ve mdlých, chabých a bezvýsledných nábězích k polepšení života! A jak dojemné jest, že umírající neodchází osamocen a opuštěn! Jak s podivuhodnými tuchami budoucí velebnosti maže církev staré brány smyslů, aby setřásly prach země; aby oko duše otevřelo se věčnému světlu; aby duchovní ucho postřehlo nebeské harmonie; aby duši vstříc vanuly čisté vůně milostného ráje; aby jásot a věčné pění žalmů nikdy neumřelo na rtech, jež se chvějí blažeností; aby ruce před Věčným nezjevily se poskvrněné a prázdné; aby nohy rády se připravily, přicházejí-li nebeští zástupové, aby znaveného pozemšťana doprovodily domů do věčného království Božího! — Rci mi, příteli, není-li to nejvznešenější posvěcení života a podivuhodné oslavení života, jež jest obsaženo v posvěcujících prostředcích církve? A vedle těchto svátostí zasvěcení života, posvěcení k boji, posvěcení ke službě, posvěcení k rodinnému životu, posvěcení k lítosti, posvěcení ke smrti, dosud jsme nejmenovali nejsvětější a nejvznešenější ze všech svátostí, s v á t o s t E u c h a r i s t i e.

Eucharistie je svátost posvěcení a oslavení člověka v nejvznešenějším smyslu slova. Mají-li všechny ostatní svátosti úkol zprostředkovati spojení mezi přirozeným lidským životem a oslaveným spasitelem, lze říci: Eucharistie již na zemi převádí a uvádí přirozený lidský život v jeho konečný nadpřirozený cíl: v život božský. Nikoli ve smyslu pantheistickém, jakoby individuální lidský život měl kdy přestati existovati jako osobně samostatný lidský život, aby se rozplynul v podstatě a životě bytosti absolutní: v božství. Ne, tak nikoli! Lidský život jest a zůstává, čím byl, je však přijetím Eucharistie uveden v blažený a oblažující životní proud, jenž sám z lůna božství proudil skrze lůno Panny, jež porodila Syna člověka, a jenž v Eucharistii proudí v lůno církve. Všechna mystéria

křesťanství pojí se zde ve zlatý prsten, jenž poutá a ob-
jímá život božský a život lidský. »Slovo«, jež bylo v lůně
věčného Otce a v němž přebývá všechna plnost božského
života, chtělo nás tohoto božského života učiniti účastný-
mi, a za tím účelem sestoupilo inkarnací v lůno lidstva.
Zajisté: Bůh by nás i jiným způsobem mohl učiniti účast-
nými svého vlastního života než vtělením svého Syna; než
volil přece tento prostředek, protože spojení mezi přiro-
zeností a nadpřirozeností pravidelně jinak se neuskuteč-
ňuje než viditelnými orgány. A »Slovo«, člověkem uči-
něné, jež ve své osobě spojovalo život lidský a božský,
chtělo lidský a božský život spojovati ve všech osobno-
stech, jež by se k Němu znaly, a v Eucharistii vchází ve
skutečné spojení se všemi, kteří ji hodně přijímají, a tak
je činí účastnými Svého vlastního života a Své vlastní
podstaty. Zajisté, Syn člověka byl by mohl i jiným způ-
sobem k Sobě připoutati lidstvo, ale chtěl opět na ně pů-
sobiti viditelnými orgány.

I v pantheismu spočívá zlaté zrnko pravdy, byť sebe
hlouběji bylo ponořeno ve směsi bludu. Toto zlaté zrnko
jest: Život lidský volá a křičí po svém zdokonalení poje-
tím v život božský. Lidský život bez svého oslavení a
zdokonalení v životě božském není buď ničím anebo snad
nehotovou a nedokončenou věcí; je disonancí bez rozluš-
tění, voláním bez odpovědi, steskem po domově bez do-
moviny, touhou bez splnění, květem a vyrážením plodů
bez dozrání, je přáním bez vyplnění, je hledáním bez na-
lezení, je hádankou bez výkladu, je putováním bez cíle,
je závojem bez odhalení. Pantheism pouze zapomněl, že
zdokonalení individuálního života nikdy hledati se nemů-
že, přestane-li »Já« a rozplyne-li se »Já« v nevědomo.

Naproti tomu v Eucharistii má člověk již za svého lid-
ského života podíl, řekli bychom, na jakémsi latent-
ním zbožnění svého života, — a kdo důstojně a hodně
přijímá, může se oddati pevné naději, že zárodek božské-
ho života, jenž v něm spočívá, bude kdysi šuměti k věč-
ným proudům milosti, z nichž duše pije svoji nevyčerpa-
telnou blaženost.

— — — Tak již nyní ze svátosti všech svátostí v lid-
ský život proudí plnost posvěcení a jasná, hluboká světel-
ná zátopa zlatého zjasnění. Vůbec je to zjev skutečně nad-
přirozené velikosti a krásy, kterak svátost Eucharistie již
tuto časnost naplňuje vznešeností, blažeností nebeskou.
V eucharistické oběti den jako den kráčí Spasitel nepřeru-
šenou poutí kolem celé země. Svě svaté a ctihodné ruce
pozvedá prosebně k Otci a žehná lidi všech ras a všech
národů, kteří před ním klečí. K těm spěchá, kteří v prsou

svých zápolí s démony, a stojí u lůžek nemocných a kle-
sající hlavu umírajících běře do Svých paží. A lidé s Ním
odhodlaně a klidně jdou na smrt, protože slyšeli Jeho slo-
vo: »Kdo ve Mě věří, má život věčný, a Já ho vzkřísím
v den nejposlednější!« Ach, příteli, skoro se zdá, jakoby
časové daleké, daleké budoucnosti staly se již přítomno-
stí; skoro se zdá, jakoby již nebe sestoupilo na zemi,
když o Boží Tělo Pán nebes a země ubírá se ulicemi měst
a vesnic, když lidé jdou za Ním ve svém svátečním šatě
a ve svých úředních a čestných oděvech, a když plesné
hymny znějí do zvonění zvonkův a před oltáři planou či-
sté, jasné zlaté plameny, a kdy země, co nejkrásnějšího
má, nabízí Pánu svému k výzdobě: ušlechtilé kovy a dra-
hokamy, hedvábné a brokátové látky, kadidlo a kvetoucí
květiny. — —

Vraťme se ke své základní myšlence, příteli! Ještě
dnes, právě jako ve staré době má ve svém majetku a
opět rozdává církev své posvěcující prostředky, které jí
byly svěřeny, aby jimi lidi očišťovala, povznášela, promě-
ňovala, zdokonalovala a v život božský přenášela. Dosud,
jako po devatenácte století, celá církev ve své oficielní
liturgické modlitbě pozvedá svůj hlas, aby ve jménu celé-
ho lidstva věčného Boha chválila a velebila a za celé lid-
stvo Ho prosila a k Němu úpěnlivě se modlila. A člověk,
má-li otevřené oči a je-li prost předsudků, nemůže nesdí-
leti dojmu, že věrnost církve v zachovávání a rozdávání
posvěcujících prostředků je jasným důkazem ducha sva-
tosti, jenž ji oživuje a proniká, a jenž každého svatým a
blaženým učiniti chce a může, kdo cítě potřebu pomoci,
jemu se důvěrně svěří.

K posvěcujícím prostředkům církevním řadí se však
ještě něco jiného, jež má účel, sloužiti konečnému cíli po-
svěcení života, a tím je c í r k e v n í o r g a n i s a c e. Kdy-
koli v dějinách duchovního lidského života vystupovaly
proudy, jež směřovaly proti mravu a právu, vždy na
svém místě stála církev jako strážkyně mravu a práva.
Ona chránila a hájila svatosti manželství a nebyla ochot-
na k žádné povolnosti, ač často činily se dosti lákavé a
cenné nabídky, přišla-li by alespoň poněkud vstříc, a ač-
koli doznatelné ztráty byly často nesmírné. Již konečně
mělo by se přestat s tím, církvi opět a opět činiti výtky,
že ve všech případech nedbala absolutní svatosti a neroz-
lučitelnosti uzavřeného sňatku manželského. Rádo se,
kdykoli tato výtky se činí, prsty ukazuje na známá man-
želství Marie Stuartovny s Bothwellem, Jindřicha VIII.
s Kateřinou Aragonskou, vévody Welfa Bavorského s

markraběnkou Matildou z Tuscie a na pověstné rozloučení manželství Napoleona I. Zdá se, že se neví nebo vědět nechce, že všechna novější badání ve všech těchto případech dokázala, že směrodatným a jaksi oficiálně rozhodujícím zástupcům církve, především pak papežům, žádným způsobem nesmí se přikládati vina nebo spoluvina; že s protivné strany oblíbená poukazování na sňatky Ludvíka Bavorského s Markétou zvanou Maultasch, a Jindřicha II. Anglického s Eleonorou z Poitou, právě tak málo dokazují, aby z nich se činily obžaloby proti církvi. Lépe je vzpomenouti mužného a v zásadě věrného chování se církve, resp. papežů v manželských rozepřích krále Filipa Francouzského s Bertradou z Monfortu, jakož i Filipa II. Augusta s Anežkou Meránskou.

Že právě manželství bylo zvláštním bojištěm mezi bouřlivými požadavky lidské vášně a neúprosným poukazem církve na neporušitelný majestát posvátných závor, spočívá v přirozenosti samé věci. Ale i tu, kde lidská vášně volala méně hlasitě a toužebně, kde spíše se halila ve vznešené roucho esteticismu, i tu církev vždy a za všech okolností zastupovala nespornou zásadu, že prospěch estetický nikdy a nikdy nesmí býti vykoupen za cenu morální ztráty, a že morální škoda nikdy nemůže býti vyvážena estetickým prospěchem. Věru církev se nikdy nezdráhala, ano právě církev to byla, jež daleko slyšitelně hlásala zásadu, že člověk jest obrazem Božím a lidské tělo dílem uměleckým, nad něž lepší z mistrovské ruky Boží nevyšlo.

A velicí mistři barvy a dláta, kterým církev zadala své práce a je podporovala, byli dalecí citlivůstkářství a pruderie. Ale církev vždy také kladla důraz na to, že lidské tělo je sanktuariem, jemuž sluší posvátné závoje před znesvěcujícím pohledem profáních zevlounů — zajisté nikoli ke škodě zralých a vzácných lidí, a zcela jistě také nikoli ke škodě pravého a opravdového umění.

Při všem zdůrazňování nadpřirozeného konečného cíle lidstva církev přece neztratila otevřeného a jasného zraku pro reality tohoto života, reality tohoto života často kruté. Dobře věděla, že péče o duši naráží na mohutné překážky tu, kdy péče o tělo a tělesná bída přemocně dorážejí na člověka. Církev pevně stála na tom, že každý kousek chleba znamená krok od nouze a starosti, a tím mlčky krok ke světlu a dni. Zde zasahovala účinná křesťanská láska, kteréž po většinu od orgánů křesťanských organizací dostalo se a podnes se dostává její vlastní organizace a podpory. Co

však vykonala církev v tomto oboru, jehož horizont nikde není pevně uzavřen, o tom dovedou dostatečně zprávy podati kulturní dějiny křesťanstva a církve.

4.

Mluvíme, přáteli, o s v a t o s t i c í r k v e ! Řekl bych však přece, že jsme ji dosud spíše uvažovali se stránky t e o r e t i c k é . Ale svého faktického a p r a k t i c k é h o rozvoje svatost církve dochází ve svých svatých údech: v e s v a t ý c h .

Nejdříve promluvíme o svatosti v prostém smyslu slova, o svatosti, jež má být vlastní každému člověku, jenž chce cestu do otčiny nalézt. Ona pak nezáleží v ničem jiném, než aby život zůstal uchován hříchu a viny a aby člověk bezpečně kráčel cestou spásy.

Prost hříchu a viny ! Na cestách života vyskytuje se mnoho věcí, které se pokoušejí lidský život zaplésti v o s i d l a a ve věci ony zaplete se člověk pouze za cenu, že se stávají osidlem, a potom pouty a řetězy. Těchto věcí se vystríhati, je spolu negativní stránkou svatosti. A bezpečná cesta spásy ? Toť cesta naprosté věrnosti a svědomitosti v plnění povinností, v životě modlitby, v účasti na službách Božích, v přijímání svátostí, ve snaze po ctnostech k dosažení mravního ideálu, toť posléze je cesta účinné, pomáhající dobroty a milosrdenství. Ubírat se touto cestou, je pozitivní stránka svatosti.

Bylo však přece mravní snaze jednotlivých lidí dopřáno, aby křesťanského životního ideálu, tak jak si jej lidé představují, alespoň po té či oné stránce vzorným způsobem došla. A my tyto Bohem omilostněné lidi ve zvláštním a eminentním smyslu slova nazýváme » s v a t ý m i « .

Jsou to často prazvláštní pojmy, přáteli, jež se slovem » S v ě t e c « pojí se v duši moderních lidí, jichž náboženský život je pouze povrchní a jimž se dosud neotevřela hlubina zbožnosti. Byli tito » svatí « skutečně oněmi zvláštními, ano absurdními lidmi, jakými si je lidé představují ? Není jejich svatost skutečně ničím jiným, leč patologickým zjevem lidského duševního života ? Zasluhují si křesťanští asketové vskutku, aby se kladli po bok dervišům a fakirům Orientu ? Byli svatí pouze bytostmi od světa odvrácenými, bytostmi zraků mysticky vytržených, bytostmi, jež hledaly pouze zlatého města nad oblaky a pro spleť cesty tohoto života byli krátkozrací ? Jsou hrdinství a svatost dva tak různé zjevy, jako jest aktiv a pasiv, jako kladivo a kovadlina, jako mužná energická činnost

a ženská trpnost a nevšímavost? Je možno, příteli, že lidská přirozenost v tak zvaných velikých mužích světových dějin slaví své triumfy, především triumf sebevyžití (v dobrém slova smyslu) a rozvoje původních vloh charakteru až v poslední jich důsledky? Je též beze vší pochyby podivuhodný to obraz klíčící, zkvétající a plody nesoucí lidské krásy, jenž se nám jeví, pozorujeme-li postup vývoje velikých osobností. Kdo by mohl, praví moderní člověk, sledovati z čistě lidského a přirozeného stanoviska vývojový pochod Goethův, a při tom by nepocítil čisté radosti? Je to zajisté skvostná životní cesta, po níž se tento člověk bral z bouře a hluku doby štrasburské k utajované vášnivosti doby werterovské, pak k titánství, jež stále více duchovně rostlo a se prohlubovalo na dvoře weimarském, pak ke zralému, vytříbenému, nejušlechtlejším citem nesenému majestátu muže, jenž svým duchem ovládal lidi i přírodu a umění, posléze k čistému, jemnému, olympickým klidem zušlechtěnému lidství muže-kmeta!

Nebo jak podivuhodnou je životní cesta, kterou nastoupila královská povaha, jakou byl Fridrich Veliký, cesta ze skvoucích, šumných, slavnostních dnů mládí skrze železnou kázeň let jinošských k osudně těžkým dnům a temným nocím let mužných až k volné, tiché velikosti vládce a muže, plného životní moudrosti!

Jsou životní osudy takových lidí hodny podivu? — Zajisté se stanoviska humanity rozhodně! Ale i se stanoviska křesťanství; ovšem činiti jest zde jakési h r a n i c e, že totiž věčné, s nebes pocházející mravní zákony zakazují, abychom bez volby a kritiky s chválou přijímali všechno, co se v životě velikých mužů vyskytuje, i tu, kde příliš rychlá noha genia posvátné hranice překročila, a kde jeho příliš smělá pěst posvátné závory zlomila. Zkoušejte vše a nejlepší podržte, bude asi všude klasickou zásadou. — A tak zajisté i církve velmi dobře ví, že v proudu životního rozvoje lidí, kteří byli Bohem omilostněni, plyne vzácné zlato pravého l i d s t v í, v němž jako v zrcadle mohl by se oobrážeti život mnohého jiného člověka — ale také nezapomíná, že se zlatem kolotají i mnohé strusky l i d s k é k ř e h k o s t i.

Životní ideál církve je proto jiný. Tím je v y t ř í b e n a, o s l a v e n a l i d s k á p ř i r o z e n o s t, která vyrostla v heroickém, mravním zápolení nade všechny nížiny, v nichž kráčejí hříchy, jež vyrostla nade všechny hory a výšiny, po nichž kráčí pouhé sobectví. Životním ideálem církve, abychom krátce řekli, jest, heroické, altruistické následování samého Krista. A kdo se jen po-

někud vyzná v dějinách světců, tomu jeví se svatí již nikoli jako lidé, v nichž nejlepší stránka je rozbita, a nikoli již jako směšné karikatury, nýbrž jako ideální postavy lidstva, jako ideální postavy své doby s typickým předobrazným významem pro všechny časy. Jako na příkl. právě staré římanství zjasněno ve skvostných postavách mužů, jako Ambrož, Lev Veliký, Řehoř Veliký, Inocenc III., abychom z mnoha uvedli jen několik málo jmen! Jak spanile zastoupena jest v čistých postavách Cecilie, Anežky, Lucie, čistá a ctilhodná římská panna! Není-li Augustin zidealisováním národního charakteru afrického, a Cyril Alexandrijský oslavením čilého Egyptana? Silné a přece něžné germánství bylo zastoupeno v Bertoldu z Řezna, Taulerovi, Jindřichu Susovi, a neméně ve svatých ženách Hildegardě, Gertrudě, Matildě a Alžbětě Durynské. V irskoškotských potulných mniších a věrozvěstech z ostrovní říše Britské starogermánský pud toulavý byl zušlechtěn ve svatou horlivost misionářskou. Láska ku přírodě a smysl pro přírodu měly ve svatém bardovi Kolumbovi, ve svatém Františku z Assisi, ve svaté Roze z Límy zástupce takové duševní krásy, již podobné téměř nelze nalézt, a čteme-li ve spisech svaté Brigity, jest nám, jako bychom v nich viděli zrcadlit se tichou vážností nordských fjordů. Ve svatém Mikuláši z Flüe žije celá Švýcarova touha po svobodě, ale ovšem v náboženském zušlechtění, právě tak, jako v dlouhých bojích o víru vyzralé španělské rytířství ve svatém Ignáci z Loyoly. Španělská mystika vydala zářící ušlechtilé květy ve svaté Terezii, kdežto rytířství veliké doby jest ideálním způsobem ztělesněno v blahoslavené Johaně d'Arc, Panně Orleánské, nebo ve svatém Janu Kapistránu.

Kristus, Spasitel, žádal od Svých učedníků, aby byli světlem světa a solí země. Tím, že skutečně obojím byli a to měrou nejbohatší, svatí dokázali, že Ježíšovými učedníky jsou. Kdykoli světu a zvláště církvi s jakékoli strany a v jakékoli formě hrozilo nebezpečení, vždy Bůh vzbudil církvi a světu svaté muže, aby hrozící nebezpečení zažehnali. Proti počínajícímu byzantinismu postavili se s neochvějnou zmužilostí Atanáš a Chrysostom, proti zpuchřelému římanství Otcové pouště; v době všeobecného rozkladu povstali Augustin a Řehoř Veliký, a v době nejpustšího válečného zmatku sv. Benedikt, apoštol kultury míru, se svým řádem. Proti pýše rozumu a přepychu doby, jejíž světový obraz jednou ránou dosáhl nových horizontů, vystoupili velicí svatí, knížata scholastiky, a vedle nich zářil ideál odříkání svatého Františka z Assisi s tajuplnou silou, jež zvala k následování. Nespou-

taný subjektivism a nevážnost k autoritě novější doby našly svou zdravou korekturu v zásadách svatého Ignáce z Loyoly a v požehnané činnosti tak mnohých svatých mužů jeho řádu. Příklady lidí italské renaissance s jejím nadlidstvím dostaly protějšku příkladem svatého Františka Borgiaše a svatého jinocha Aloise z Gonzagy. Rigorism Jansenistů byl překonán mírností svatého Františka Sáleského, a proti modernímu shonu po originalitě Prozřetelnost postavila sv. Alfonse z Ligoury, kdežto sociální otázka byla velkolepě pochopena ve svatém Vincenci de Paula.

Ale nestavíme-li svatých pouze proti času, v němž žili, nýbrž srovnáváme-li je s velikými cíly lidstva vůbec, jeví se i tu jejich idealita a příkladnost. Nutno-li souzvuk mezi Bohem, duchem, smýšlením a přirozeností zváti cílem lidstva — a tak onen souzvuk zván býti musí — byl život svatých již předčasným přijetím dosaženého cíle. — A kterak právě v tomto bodu svatí upomínají na Onoho, jenž celého mravního snažení jest ideálem a naplněním, na samého Syna Božího, jehož života je život každého svatého konečně jen přece napodobením! Zde to jest, jestliže zázrak ozařuje postavy svatých a ozařuje právem! Je-li zázrak momentáním předčasným dovršením budoucího stavu světa, v němž nebude se již příroda proti svému vládci vzpírati, t. j. proti člověku, pak nelze již pochopiti, proč by k vůli člověku, jenž ke svatosti, t. j. k mravní dokonalosti dospěl, nemohl již nyní na okamžik nastoupiti tento stav světového dovršení, a proč by po vůli Boží nastoupiti neměl. — Jistě, příteli, mnohá podivuhodná věc v životě světců není snad ničím jiným, než legendou — snad poetickou, vroucí, duchaplnou legendou, ale přece jen legendou, a tu rozvášná, pietní, historická kritika ať se nerušeně oddá své práci; nebude ta práce pouhé dílo ničivé, neboť kde životní rysy některého světce formovala mistrná ruka Boží, tam nebude těžko toho postrádati, co bylo přidáno se strany lidské. Ale k zázrakům, kterých církev u příležitosti beatifikace (prohlášení za blahoslaveného) nebo kanonisace (prohlášení za svatého) některého člověka žádá a které zkoumá, sluší míti nezkalenou důvěru. A konečně jsou to vždy v životě světců jen rysy, které jsou nám velmi dobře známé ze života jejich a našeho Pána a Mistra. Vláda nad zlými duchy, uzdravování nemocných, vzkříšení mrtvých, ovládání přírodních sil, proč by Pán nebe a země neměl za odměnu propůjčiti všem těm, kteří celým svým ctnostným životem tak věrně Ho následovali? A jestliže člověk, jenž nikoli roztržku pochybovačství

a hříchu a viny, nýbrž svatý pokoj s Bohem v duši nosí, jestliže ten je pánem a králem stvoření, pak je to snad proti drsné skutečnosti, ale nikoli proti skutečnosti nadpřirozeně povznesené a zjasněné, když se zachovala zpráva, že často divoké šelmy pouště a pralesa byvše štvány v aréně na mučedníky, lichotíce se a hrajíce si položily se u jejich nohou, a když se vypravuje, že při smrti svatého Františka z Assisi na místě, kde tento podivuhodný světec, jenž zpěvem pozdravil svoji »sestru smrt«, zemřel, shromáždili se nesčetní skřivánkové — jakoby tito nebeští ptáčekové tušili, že zde jásavě zvlétla ke své domovině čistá duše.

Ale při tom všem při své úctě ke svatým nezapomněla církev věci nejdůležitější, které nezapomíná též nikdo, jenž ve smyslu církve svaté uctívá, nezapomněla, že je to pouze Bůh, jemuž se máme klaněti; že pouze Syn Boží o Sobě říci mohl, že je Cesta, Pravda a Život, a že nikdo nepřichází k Otci, leč skrze Něho; že konečně každý, i nejsvětější člověk, před věčným Bohem, jenž jediný je svatost sama, o sobě řekne slovo: »I když jsme všechno učinili, nejsme leč služebníci neužiteční.«

Viděl jsi, příteli, jasný obraz, ale kritika se pokouší vrhnouti naň temné stíny.

Jest nám mluvit o námitkách, jež se činí proti svatosti katolické církve.

Vytýká se církvi, že svým učením obmezuje svobodu, že všemi prostředky, jež jí jsou po ruce, se protiví nezadatelnému právu rozumu, právu bezohledně se dotazovati, a úplně svobodnému bádání. A co odporuje lidskému rozumu, jenž byl Bohem dán, a jeho podstatným právům, — nemůže — jak se praví — z ducha Božího býti zrozeno. —

K tomu však, příteli, jest odpověděti, že církev nechce obmezovati svobody pravé a opravdové, nýbrž pouze subjektivism a libovůli. A daleko více než toto směrodatna je pro církev úvaha jiná. První a hlavní úlohou církve jest péče o spásu duší svých údů. Jistě četné jsou obory, ba nekonečně rozsáhlé obory, lidského bádání, které duševního života a tím tedy i spásy lidských duší blíže a přímo se vůbec nedotýkají. Sem ku př. náleží celý nesmírný obor techniky, bádání geografického, přírodovědeckého, historického, antropologie, etnologie, linguistiky atd. Výsledky bádání, jež ve všech těchto oborech a ve stech jiných byly získány, samy o sobě

se spásou duše nemají co činiti. Dotýkají se jí teprve tehdy, vyvozují-li se z nich filosofické závěry, buduje-li se z nich na základě získaných vědomostí přímo nebo nepřímý světový nebo životní názor, t. j. jestliže z obvodu čistě přirozeného bádání přechází se v obor toho, čeho »vědět nemůžeme, ale věřit musíme«, v obor toho, čím se také obírají dogmata a morálka. Církev je zde přesvědčena, a přesvědčena býti také smí, ano musí, že je v držení zjevené pravdy, t. j. naprosté pravdy, že názor světový a názor životní jest jejím nejvlastnějším územím, na němž nemůže ani blouditi ani v blud uváděti.

Ale, příteli, církev ani nesmí připustiti, aby někdo bloudil anebo jiného v blud uváděl! Nikoli, toho církev připustiti nemůže ani nesmí! Nemůže a nesmí klidně přihlížeti, jak člověk, tento nikdy klidu nemající hledatel pravdy, tento nikdy neodpočívající hledatel Boha, by ve svém shonu po pravdě kameny nalézal místo chleba; nemůže a nesmí přihlížeti, jak člověk, jenž touží po svatých výšinách, ztrácí cestu a řítí se do propasti, anebo jak bez pomoci příliš daleko zachází! Řekl bych, že v oboru lidského bádání jsou planiny a výšiny. V rozsáhlých, ach, nepřehledně rozsáhlých rovinách toho, co probádáno býti má, v lůně země a ovzduší, ve světě mikroskopickém a teleskopickém, v minulosti a přítomnosti, tam ať bádá člověk, jak chce. Ale odváží-li se do výšin myšlenkového světa, v obor metafysický, kde se příliš snadno cesta i stezka ztrácí, kam zapadá šerý soumrak nejasností a zmateností, kde chybný krok intelektu příliš snadno s sebou přináší i zakopnutí morální — zde je mateřská starost a mateřská péče, která církvi klade na rty varovná slova, církvi, která pak volá »pozor«, »zadrž«, »dále ne«, »zpět«, aby smělý zápasník, člověk, nezašel daleko a nesmekl se a neklesl. Možno jest, je možno, že církev ve své oprávněné péči o spásu duší cesty mnohdy pokládala neschůdnými, protože bylo potřebí, aby se otevřely nové perspektivy, nežli se jejich schůdnost poznati mohla! Ale alespoň jedné výtky mohli by církve ušetřiti, že prý proto vydala své varovné volání, ježto prý vždy raději měla zpátečnictví nežli pokrok, vždy raději temno nežli světlo. Nikoli, příteli, posvátným ptákem církve není sova, nýbrž holubička, jež ovšem ode dávna teprve tehdy nesla olivovou větevku smíření mezi novou teorií a starými církevními naukami, tušila-li pod sebou zcela bezpečnou půdu.

Kdybychom s tohoto hlediska chtěli přistoupiti k různým konfliktům mezi církví a vědou za účelem jich po-

souzení, ku př. ke známému případu Galileiovu, vypadl by úsudek objektivněji a spravedlivěji, než jak se stává obyčejně. Nehledíc k tomu, že ve všech případech, kde nešlo o dogmaticky pevně stanovenou zásadu věrouky či mravouky, nikdy se též nejednalo o neomylné rozhodnutí o církevním učení.

Neomylnost! Myslím, příteli, že je málo věcí, jež celému myšlení a cítění moderního člověka jsou více proti mysli, než neomylnost, na niž církev a — běží-li o rozhodnutí s katedry — na niž i papež si činí nárok. Moderní člověk si říká, jak veliká, jak nevýslovně veliká je říše pravdy. Práví, jak malý, jak nekonečně malý jest obor toho, co jako bezpečně poznané mají lidé svým majetkem. Říká si, jak dlouhé, jak dlouhé, jak únavně dlouhé to byly cesty, jež k těmto vědám vedly! Říká si, jak četná a neblahá to byla scestí, po kterých při svých badáních kráčeli i nejvážnější, nejneúplatnější a nejsvědomitější badatelé! A tu pojednou církev, tu pojednou papež činí si nároky na neomylnost! To zdá se modernímu člověku býti nesrozumitelným.

Ale i tato obtíž opět pochází odtud, že se zaměňují obory, jež zaměňovány býti nemají. Neomylnost církve vztahuje se pouze na obor zjevení, na obor věrouky a mravouky; a právě tak je tomu s neomylností papežovou, které se mu dostává konečně pouze tehdy, činí-li jako nejvyšší pastýř a učitel všech věřících ve věcech věroučných a mravoučných rozhodnutí s jasně vysloveným úmyslem, všechny věřící ku přijetí jeho závázati.

Tím jsou všechny obory čistě světských věd s jich empirickými resultáty z církevní a papežské neomylnosti již předem úplně vyloučeny. Zjevení nebylo dáno lidstvu, aby mu podávalo vysvětlení ve vědách astronomie, fyziky, chemie, matematiky, geologie, paleontologie, geografie, mineralogie, botaniky, zoologie, antropologie, etnologie, linguistiky a filologie, dějin a kulturních dějin, anatomie a fysiologie, techniky a umění — nikoli, spíše s nebe sestoupilo na zemi, aby nám ukázalo výstup se země na nebe a učinilo nám jej snazším, jinými slovy: aby se nám stalo průvodcem na cestě z oboru fyzického v obor metafyzický. A pokud tedy věda zůstává v oboru fyzického, potud netýká se jí neomylnost církve. Ale jakmile z výsledků empirického badání vyvozuje závěry, které zasahují v obor metafyzického, nesmí se jako nějaká strašlivá věc a jakési osobování jeviti vědě, přistoupí-li k ní církev s požadavkem, že (církev) ze zvláštní pomoci a milosti Boží je v držení absolutní pravdy a v absolutním držení pravdy. A

to je zajisté zcela jasné: má-li církev býti ústavem spásy pro celé lidstvo, musí býti vyloučeno za všech okolností, že by se mohla mýlit — buď ona sama, nebo její viditelná hlava, zástupce Kristův na zemi, jehož přednost přece jistě nesmí spočívat v tom, aby s nejvyšší hlídky křesťanstva zastupoval místo Toho, jenž se nazývá cesta, pravda a život, tím způsobem, že by národům země ukazoval scestí, zvěstoval nepravdu a přinášel smrt bludu a lži. Slova Spasitelova, jenž Svě církvi zaslíbil a seslal Ducha Božího, jenž Svému zástupci na zemi zajistil zvláštní pomoc proti lži a bludu, znějí tak jasně, že nčjakého jiného výkladu, lépe řečeno překrucování, schopna nejsou.

Zvláště není možno proti papežské neomylnosti namítati, že by neomylnost veškerého episkopátu na všeobecném (ekumenickém) sněmu byla dostatečnou zárukou pro neomylnost církevního učení. Kdybychom to připustili, byl by papežský primát úplně zbaven svého místa a úkolu; mimo to zachování ryzího církevního učení nesmí se učiniti závislým na sejití koncilu, jež vždy mohou překaziti síly zevnější. Nejméně však lze proti papežské neomylnosti namítati, že neobstojí před badáním historickým. Lze beze všelikého váhání a zdráhání připustiti, že jednotliví papežové — jde o jména papežů Liberia, Vigilia, Honoria, Jana XXII., Eugena IV. — pod vlivem zvláštních situací, nevyjádřili se určitě a jasně, slova jejich se hájiti nedala a z části týmiž papeži byla korigována; ale ani v jediném případě nešlo o slavnostní, všeobecně zavazující rozhodnutí bloudícího papeže o učení. A pomyslíme-li, jak papežové ve svých rozhodnutích bývali zdržlivými, jak dávali plodům dříve dozrání, než by se trhaly, a nechávali vykvasiti vřed, dříve než byl otevřen, nemůžeme v tom neuznávat vyššího řízení. — — —

Rei mi, přáteli, nevyskytnou-li se v životě každého člověka okamžiky, kdy bouře zahrává s lidskou krví? Tu osvobozuje člověka jenom jediná věc na světě: Zákon. A má-li církev člověka osvoboditi vniterně a mravně, dovede toho jen tak, že jeho nevázanosti klade jisté meze.

Ale i svaté a posvěcující církevní zákonodárství doznalo útoků. Vytýkalo se církvi, že ve svém zákonodárství je příliš r i g o r o s n í. — — Zatím ona jen chrání majestátu zákona proti lehkomyšlnosti, libovůli, hrubému násilí. — —

Vytýkali církvi i pravý opak: je prý příliš laxní, pěstovala prý »jesuitskou morálku«, jež prohlašuje za dovolené věci, jež by se nikdy a nikdy nemohly dovolovati. — — Proti tomu však sluší říci, že opravdová a pravá jesuitská morálka je věcí velice vážnou, a že právě církev nerada stanoví mravních závazků tam, kde žádných není. — — —

Poukazuje se též na všechno to zlo, jež se jeví i v lůně samé církve; na všechno licoměrnictví a všehnictví a všechnu zdánlivou svatost, na zpovrchnění a sešvětštění, na mravní méněcennost a na »obchodní katolicismus«, na případy pohoršení, jež dány byly klérem, kněžími, biskupy a papeži, a velice rádi stavějí vedle farizejství synagogy a církevní smýšlení ve kruzích hierarchických a laických. — — — Ale, příteli, žádný muž, jež soudí objektivně a spravedlivě, nebude posuzovati stromu po padavčeti. Zcela otevřeně připouštíme, že mnohá slabá stránka jevila se v hlavě i údech církve, že mnohé pohoršení událo se na místě svatém, že mnohý špatný příklad odtud vyšel, odkud měl dán býti příklad nejlepší. To však jen dokazuje, že duch Boží a milost Boží nepůsobí mechanicky, a že církevní úřad sám od sebe nepřináší s sebou svatosti aniž ji propůjčuje, nýbrž především vždy svatost vyžaduje. Ostatně Kristus Pán sám Svě církvi připověděl, že přijdou pohoršení, a již napřed »běda« vyslovil nad každým člověkem, skrze něhož pohoršení přichází. Církev v takových případech může »běda« svého Zakladatele jen opakovati, byť s hlubokým politováním nad ranou, jež na její tvář dopadla. Nesmíme však přehlížeti prastarý zjev, že ode dávna dobro znělo a neslo se světem jako tichý a sladký ton, který přijímáme jako něco samozřejmého, nebo jehož vůbec nedbáme, kdežto zlo bylo vždy pronikavou disonancí, jež svůj zlovuk zvučně a dotěrně křičelo v harmonii světa. Ano, nesmí strom býti posuzován po padavčeti, nýbrž po ušlechtilých plodech, které nese! Kdo by však chtěl vypočísti všechny ty ušlechtilé plody, které na stromě církve zrály a zrají, musil by míti podíl na vědění toho, jenž zná i věci skryté. Je pravda, že bylo několik papežů, kteří podle své důstojnosti nežili — ale na stolici Petrově bylo více než dvě stě mužů, kteří své povinnosti byli věrni často až ke smrti mučednické, a kteří kormidlo lodi církevní pevnou rukou řídili i tehdy, když již vše kolem nich zdálo se hynouti v divém zmatku. Je pravda, že byli biskupové, od nichž v dobách herese nebo schismatu vyšlo těžké pohoršení — ale během křesťanských století bylo tisíce a desetitisíce vrchních pastýřů, kteří byli zářnými hvěz-

dami a pravými anděli milosrdenství svým diecésím. Je pravda, že byli kněží a řeholníci, i když jich počet bezměrně přehnal nenávistné utrhačství, od nichž vycházely nikoli čisté a oživující proudy požehnání, nýbrž pustošící a kalné proudy neštěstí — ale jak mnoho, jak nevýslovně mnoho kněžské péče a kněžské lásky jest ve službách bloudícího a chybuujícího, pochybuujícího a bídou strádajícího lidstva, a ve službách jeho se ztravuje! Jaká suma idealismu a obětavé mysli jest uložena v kněžství katolické církve, ať je již činnou ve víru shonu moderních velkoměst s jich sociálními problémy, nebo v zapadlé vesnici mezi lesy a lučinami, ve školách a vychovávacích ústavech, anebo v cele uvězněných, u dlouhých řad lůžek nemocných v nemocnicích aneb u osamělého smrtelného lůžka nějakého pozemského poutníka, jenž stojí před poslední temnou branou a nyní pevně se upíná k jediné ruce, která ho vésti může, k ruce kněžské! A co vše opustili mnohý řeholník, mnohá Bohu zasvěcená panna, aby v činnosti svého povolání, jež často rychle vysiluje, vnesli do světa paprsek veliké, veliké lásky Spasitelovy, bez níž by národové musili zahynouti samou tohoto života neutešeností. A přáteli, jestliže nám na to poukazují, kolik povrchnosti bez hloubky se vyskytuje v tak zvaném církevnictví mnohých kruhův a kolik slupin bez jádra mezi mnohými, až příliš mnohými údy církve, je bohužel pravda, bohužel pravda! Nesmíme však vinu připisovati církvi, neboť ona každému člověku, jenž toho žádá, nabízí dosti prostředků k posvěcení, ať člověk jako dítě poskakuje dosud v nachově zlatém jitru života, nebo jako stařec se potácí ke hrobu, ať je laikem či knězem, nebo biskupem či papežem. A zajisté i ve věčných knihách života je zaznamenán mnohý dobrý čin, vykonaný rukama laiků, čin, o němž svět ničeho neví! Je mnohá věrně vyplněná povinnost, jež byla vykonána při pohledu na kříž, a které se nedostalo žádného čestného kříže; je mnohá kapka potu, kterou země pila, a která před Vševědoucím platila jako perla pro království nebeské; je, je . . . než co víme my, nevědomí lidé, co se kdysi ve věčných příbytcích pěti bude v hrdinských písních, byli-li korunováni hrdinové všedního života, jako se nyní věncí hrdinové dějin! — — —

Dějiny! Toto slovo vzbuzuje trpké vzpomínky, můj příteli! Dragonády, procesy s čarodějnicemi, inkvisice atd., jsou zajisté z dějin s dostatek známé věci, jež opět a opět se církvi vytýkají, aby se tím ukázalo, jak nesvatě,

jak fanaticky, jak ukrutně ta »svatá« si počínala! — — Na všechny tyto věci hledíme nyní s naprostou historickou poctivostí. I zde se bezměrně přehánělo, ale co historické badání, jež ustavičně se stává objektivnějším, jako historické události na jisto postavilo, před tím se skláníme — nikoli s odporem, nýbrž pokorně ve vědomí, jak těžko bylo lidem, pro horoucí horlivost pro Boha a jeho církve nezapomínati žáru pravé křesťanské lásky; jak za těžko připadalo lidem, probíjovati se z temných nocí pověry; jak asi těžce připadalo lidem neztrhnouti vznešeného, posvátného statku víry na půdu rozdupaných bojišť, napojenou krví! Nechceme též podlehnouti pokušení, vypočítati jednotlivým konfesím, jak málo, jak mnoho ta oné má v tomto bodě vytýkati. Nikoli, chceme zcela otevřeně a poctivě přiznati, že bylo to velice politování hodné ustoupení a pobloudění od ideálů křesťanství, pobloudění, které tyto věci zavinilo, pobloudění, při němž ke všemu tomu ještě dosti často brali účast i nejvyšší hodnostáři církevní. Chceme však též býti spravedlivými, a zjevy onoho dávného času, jako jest inkvisice, chceme posuzovati podle zvláštního právního svědomí oné doby, jež v každé vzpouře proti církvi vidělo též vzpouru proti státu a lidské společnosti, k jejímuž potlačení všemi prostředky duchovního i světského ramene pokládali se býti zavázáni.

Neblahý blud o čarodějnicích a strašlivé soudy s čarodějnicemi 16. a 17. století pokládáme za duchovní epidemii, kteréž ku př. zcela ušetřena zůstala katolická Itálie, zatím co bez rozdílu zuřila jak v katolických tak protestantských zemích Německa, při níž pudícími silami byla pověra, fanatism, touha po penězích a pomstychtivost. Žalujeme i na veliké náboženské války jako na neštěstí pro Evropu, jemuž rovného není, ale při tom nezapomínejme, že měly svůj původ spíše v politice než v náboženství, nebo alespoň ve smísení politiky a náboženství.

Bylo by bývalo zajisté mnohem krásnější, kdyby nebylo bývalo vůbec žádné inkvisice, a kdyby zbožná a jistě ve většině případů dobře míněná horlivost Dominikánů ve víře byla se osvědčila jiným způsobem; bylo by mnohem krásnější bývalo, kdyby lidé pošetilsti o čarodějnicích a víry v čarodějnice nebyli vůbec poznali, a kdyby papež Inocenc VIII. nikdy nebyl napsal buly *Summis desiderantes affectibus* ze dne 5. prosince 1484; bylo by mnohem krásnější bývalo, kdyby křesťané pro víru v Krista nikdy nebyli tasili meče proti křesťanům. — Ovšem, ovšem, kéž by se to všechno nebylo bývalo stalo!

Ale již to je jednou zde! A my máme za úkol, ony události oceniti v jich pragmatické souvislosti se všeobecnými dějinami lidstva! Při tom však může církev jen získati. Že sestává z lidí a že lidem církvi podrobeným není neznáma lidská křehkost, poučují nás dějiny. Ale neučí pouze tomu! Dějiny také nás učí, že církev ochotna byla k nápravám a že opět a opět opravy prováděla, aby zlé doby překonala. A jak snadno duch inkvisiční v člověka vniká, s dostatek zjevuje přítomnost, totiž inkvisice nevěry proti církvi. Ale kde jen co proti církevním zařízením anebo osobnostem v nějakém zakrytém koutku světa může býti vyslíděno, učiní se to důkladně a pod maskou zdánlivé svatosti, za níž se příliš zřejmě šklebí mefistofelovské rysy. Již neupalují žádného katolického kněze ani mnicha — ne, nikoli, to se již neděje, nikoli, již není hranic! Ale dosud je pekelný žár podezřívání a pomluv, do nichž církev uvádějí; pekelný žár, jenž je živěn nikoli poleny dřev, ale zato tím pilněji novinářským papírem a knihami; a dějiny 19. a 20. století s dostatek ukázaly a dosud ukazují, že i tato inkvisice proti církvi dle okolnosti má po ruce hlad i žalář i roubík.

Nebudme však trpkými a raději pamatujme velikého slova, dle něhož i církev se v těžkých dobách řídila: »Milujte nepřátely své, dobře činite těm, kteří vás nenávidí!«

Ještě však jsou proti církvi i jiné výtky, kterých nesmíme pominouti bez povšimnutí.

Týkají se onoho druhu mravnosti a náboženství, jaký bývá v katolické církvi pěstován v rámci řeholního života.

Nietzsche vyřkl kdysi slovo: »Miluji velké pohrdače, protože jsou velikými uctívateli a šípy touhy po druhém břehu.« Je to krátká a rázná apologie pozemského života v katolické církvi.

Pohrdání světem vytýká moderní kulturní svět mnišství. V ideálu mnišství ovšem toto pohrdání světem tkví; není to však malicherná, znavená, polozoufalá, tupá resignace z hnusu nad kulturou, nýbrž je to veliké, mocné, heroické přemáhání světa, které konečně po jistý stupeň je potřebno každému člověku, jenž chce stále vrchní moc míti nad životem, jenž ho stále v jármo uvádí tisícími břemeny a rozkošemi. Proč neměl by se sebe setrástí břemena života a rozkoše života ten, kdo se k tomu cítí povolán a dosti silen? Jenž vidí před sebou ce-

sty k výšinám, na něž ho to stále volá . . . Cesty k výšinám, po nichž se stoupá snáze, s sebou-li nevěle ruka statek a majetek, nýbrž nese-li jen poutnickou hůl; cesty k výšinám, po nichž nejlépe se běře osamělý, jenž se nemusí ohlížeti po ženě a dítěti; cesty k výšinám, jež vyžadují jednou pro vždy rozhodnutí, postaviti se s plnou odevzdaností vůle ve službu vyvoleného velikého cíle!

Dvojitou mravnost vytýkají životnímu ideálu katolické církve? Nikoli, přáteli, není v katolické církvi mravního ideálu, jenž by takořka nosil dvojí tvář, z nichž jedna hledí na statky nebeské a druhá pohlíží na statky pozemské, z nichž jedna představuje dokonalý a druhá nedokonalý způsob hledání věčných cílů.

Není morálky mnišské a jiné morálky laické. A v katolické církvi je pouze jediný mravní ideál; to jest: Miluj Boha nade všecko, a svého bližního jako sebe samého, a obojí skutkem osvědčuj! Je však dvojí cesta, kterou se tento mravní ideál uskutečňuje. U Jana čteme: »Kdo slovo Boží zachovává, v tom zajisté je dokonalá láska Boží, a dle toho poznáváme, že v Něm jsme. Kdo praví, že v Něm zůstává, žítí musí tak, jako On žil.« Nuže, slovo Boží může zachovávat i a s ním ve spojení zůstávat i lásku Boží v sobě plně chovat i a dle příkladu Pána žítí též v životě moderního světa, v kruhu křesťanského života manželského a rodinného, ve svém povolání v kruzích laických mezi kolotajícími a svišticími koly nebo hřmícími a dunícími kladivy — a kdokoli plní zde svou povinnost, »zachovává slovo Boží«, a tímto způsobem svému Bohu a svému bližnímu slouží, zastupuje k a t o l i c k ý m r a v n í i d e á l. A také skutečně žádného jiného mravního ideálu v katolické církvi není; je však heroický způsob, tento ideál vyplnit, a ten záleží ve zříkání se osobního majetku, aby ten, jenž se od osobního majetku odloučil, mohl tím svobodněji a volněji vstoupiti ve službu mravního úkolu životního; záleží ve vzdání se manželství a rodinného života, aby tím širě a více mohl působiti a dle možnosti se »všem vším« státi; posléze záleží ve svobodném vzdání se práva určovati svoji osobní vůli, aby sebranou a absolutně koncentrovanou silou pracovati mohl ve službě ideálu. A tak od každého může býti dosaženo katolického mravního ideálu, od řeholníka a řeholnice jako od velkopřemyslníka a loďaře, nebo důstojníka, jenž je svým povinností věren, učence, úředníka, lékaře, vychovatele, vzdělavatele národa, umělce, ale právě tak dobře od sedláka a řemeslníka a tovární dělnice atd. — jen cesty k dosažení toho cíle byly rozdílné, tak rozdílné, jako je

svaté plnění povinností denních a svaté plnění povinností mravního heroismu. — — —

Rádo se katolickému řeholnictví vytýká, že nekoná žádných děl kulturních, že je kulturně, sociálně a ekonomicky neproduktivní. Koho se to asi týká? Řádů kontemplativních, jichž cílem je především privátní a liturgická modlitba, co možno nejdokonalejší slavení bohoslužeb a svaté rozjímání? Má se snad vyhověti přání, které se snad pronáší a které se na mnohých místech i plní, kontemplativní řády zaháněti ze země do země, až by, zbaveny byvše své domoviny, samy sebou zahynuly?

Příteli, poslyš! Po rozsáhlých lánech v zemi rozkládá se les, jenž mořem svých zelených vln pokrývá hory i roviny. Proč jej neporazí? Proč neporazí stromů, aby z nich narobili dříví k pálení? Proč po celém světě nevy-mýtí všech zalesněných krajů, aby z nich nadělali polí, zahrad, kulturní země, jež by byla schopna produkce? Nuže, v mnohých zemích tak učinili, a jaký byl následek? Že bylo získáno několik čtverečních kilometrů kulturní země — a že zaschly prameny vod, protože již nebylo starého, dobrotivého lesa, který nebeské oblaky přitahoval a zadržoval, dokud by svého proudícího požehnání nedarovaly a své padající rosy, bez nichž musila by kulturní země propadnouti suchu pouště a neúrodnosti.

Rozumíš-li, co tím říci chci, příteli? Je zajisté možno, kláštery potlačit, aby se jich použilo ke světským účelům; je možno donutiti fysickou a duchovní pracovní sílu kontemplativních řádů do služeb světské kulturní práce; ale jsou též duchovní prameny požehnání pro lidi, jež pak rovněž již nepotekou. A není žádné pochyby, že z každého kláštera, jehož obyvatelé mají pravého řeholního ducha, vychází tichý, požehnaný proud idealismu, jenž lahodně a přece mocně zanáší lidi ve vyšší sféry, v nichž sobotní ticho posvátného duševního míru na denní práci rukou šíří zář posvěcení a oslavení.

Má-li však, příteli, tato výtku kulturní neplodnosti a jistého sociálního příživnictví platiti tak zvaným řá d ů m č i n n ý m, pak nutno výtku tuto krátce odmítnouti. Je možno, že mnohý z těchto »šípů touhy po druhém břehu« svého cíle nedosáhl a klesl . . . ostatně, kde by se našli lidé, kteří by vždy bez výjimky dovedli zachovati ideální směr letu k výšinám! Ale celkem přece z mnišství a řeholního života rozvinula se nesmírná činnost sociální a kulturní. —

Kulturu ve všech formách ode dávna pěstovali Benediktini. A jaká asi suma kulturní práce byla vykonána

37.000 kláštery, jež měl tento řád v době svého rozkvětu, lze posouditi dle toho, co v tomto ohledu vykonal jediný klášter Fuldský. »Fulda«, jak prohlašuje historik Weisz, »byla vrcholem německé kultury. Měl 3000 hospodářských dvorců v Durynsku, 3000 v Bavorích a 3000 v Sasku; klášter vysílal kolonie do Durynska, do Bavor, na oba břehy Rýnu a Mohanu.«

Pěstování účinné lásky křesťanské věnovali se Františkáni, a Uhlhorn ve svých dějinách účinné křesťanské lásky vypráví, že za doby »černé smrti« ve XIV. století podlehl této hrozné nemoci neméně než 124.434 žebravých mnichů, znamená, jak věrně svůj úřad konali jako duchovní správce těch, kdo se smrtí zápasili. Řád Trinitářů svým úkolem si stanovil osvobození křesťanských otroků z rukou Turků a nevěřících vůbec, a často řádoví bratři obětovali jmění, svobodu i život, aby mohli uvolniti pouta zajatců. Péči o nemocné se věnují Milosrdní bratři sv. Jana z Boha, a špitální bratři sv. Kamila de Lellis, Alžbětky sv. Alžběty Durynské, jež sama byla zářivým vzorem křesťanské lásky účinné, posléze Milosrdné sestry sv. Vincence z Paula a sv. Karla Boromejského. Vychováním a vyučováním mládeže obírají se Piaristé, křesťanští Školní bratři, Maristi, obzvláště však Jesuiti a Benediktini, dále Dominikánky, Františkánky, Cisterciáčky, sestry sv. Voršily, Anglické panny, řád Navštívení Panny Marie, Chudé Školské sestry, Křížové sestry, Sestry chudičkého dítky Ježíše a mnohé jiné.

V duchovní správě působí Františkáni, Kapucíni, Augustiniáni, Dominikáni, Karmelitáni, Theatíni, a jmenovitě Jesuiti, kdežto Redemptoristé zdají se míti zvláštní milostné nadání pro lidové misie. A k tomu přichází ještě nesmírná a v nejplnějším smyslu slova úmorná činnost tak mnohých řeholních společností v územích misijnářských, kde mnichové netoliko křesťanství, ale právě tak zajisté i kulturu a civilisaci prokazovali a prokazují pionérské služby. Pověz mi, milý příteli, zasluhují-li potupného jména »líných mnichů« oni mužové, kteří kdysi pronikli do pralesův evropských, v nichž věčná mlha kapala s věčných stromův a kde vytí vlků mísilo se dosti často ve zpěv žalmů, které pěli mnichové? Zasluhují-li toho jména oni mužové, kteří první založili zlatá pole obilní a zelené vinice a kteří »něžné letorosty jižních krajův očkovali na drsné kmeny severu«?

Zasluhují potupného jména »líných mnichů« oni mužové, kteří nyní prodlévají v misijnářských zemích, kde ledová sněhová bouře mrazí krev putujícího misionáře,

kde zákeřná horečka vystupuje z bažin pralesův a životní sílu misionářovu ponenáhlu rozhloďává, kde bezmezná osamělost a opuštěnost mohla by duši snadno naplniti steskem po domově, kde mučednická smrt s rafinovaným trápením velmi často stojí u konce všech těchto utrpení?

Byli »línými mnichy« Němečtí rytíři, Cisterciáci a Premonstráti, kteří kdysi křesťanství i do krajin slovanských nesli v kulturní práci tak mistrovské, jako byla jejich činnost misionářská? Lze tak jmenovati Trapisty, kteří v jižní Africe rozvíjejí misionářskou a kulturní činnost, jejíž výsledky, abychom jen na příklad uvedli pěstování hudby, přímo uvádějí v úžas?

Člověk by skoro věřil, že mnohý moderní člověk své názory o mnišství čerpá nikoli z dějin, nýbrž z jakéhosi polo šprýmovného, polo karikaturního obrazu, na němž bývají mnichové zobrazeni, zpívající ne právě svaté de profundis. Ale skutečné obrazy z mnišství, z dob jeho rozkvětu a nikoli úpadku, teprve čekají svého mistra, kterému nikoli humor — neb alespoň nikoli pouhý humor — nýbrž vážná historie vede ruku, historie, která se neusmívá a nikdy nesměje a nikdy, nikdy nešklebí. — —

— — — — —

Dosud zabývali jsme se námitkami proti učení a proti zákonu církve.

Nyní se obrátíme k poslední námitce, která směřuje proti svatosti církve a proti její kněžské hierarchii a jejímu kultu.

Modernímu člověku nezdá se nic více býti protivno, než že mezi sebou a Bohem má uznati kněžské a k tomu ještě hierarchicky spořádané zprostředkování. Svobodně a volně chce vstoupiti před svého Boha a mluvit s Ním asi tak, jako se vypravuje o Robinsonovi, jenž v samotě svého ostrova, kam jej zahnal osud, neměl žádného chrámu a žádného faráře. Na tomto ostrově vypínala se hora, jejíž vrchol nesl dvě vysoko se pnoucí palmy. Odtud bylo viděti po celém ostrově a po nekonečné mořské hladině. Tam nahoru vystupoval Robinson, aby se k Bohu modlil; zde klesával na kolena, pozvedl ruce k nebi a pravil: »Jak veliká a četná jsou díla Tvá! Všechno jsi moudře uspořádal, a země je plná Tvé dobroty. Dej mi sílu, abych se Ti státi mohl podobným moudrosti a dobrotou, láskou a spravedlností. Dej mi moudrost a rozum, abych Tvé rozkazy stále mohl poznávati, a dej mi sílu, abych je mohl plniti. Amen.«

Moderní člověk byl by rád Robinsonem v oboru náboženském — odpoután ode všech historických forem nábožnosti, ode všech forem církevní zbožnosti. Moderní člověk svého Boha chce hledati bez pomocníka a prostředníka, sám a samojediný na perutích bezprostředního náboženského citu. Je překrásně psaná pohádka *Andersena*, pohádka o konfirmandech, kteří vyšli na rozkaz císařův hledat neviditelného zvonu, jehož zvuk prochází celým světem a ve své čarovné kouzlo poutá všechna lidská srdce. Není obtížno uhádnouti, co pod tímto neviditelným zvonek má býti rozuměno: jest jím míněno náboženství. Ale kde lze nalézt pravé náboženství? Toho hledat vyšli konfirmandi — jinoši dosud čistého srdce a svěží touhy. Celá jejich třída přichází pojednou k malému domku, v němž je malý zvon a domnívají se, že jest to onen tajuplný zvon, od něhož pocházely čarovné zvuky. Ale tomu tak není; jsou to asi zcela jiné zvuky, jež dovedou působivě pohnouti lidskými srdci. Jenom dva z konfirmandů nedají se upokojiti tak malou nadějí, tak malou touhou, tak malým nálezem — chudý malý chlapec v dřevácích a královský syn. A královský syn přichází k cíli nejdříve. Namáhavě se vyšplhal na jakousi výšinu. »Jaká nádhera! Moře, veliké, vznešené moře, jež svoje dlouhé vlny dmulo ke břehu, rozkládalo se před ním, a slunce stálo jako veliký, zářící oltář tam, kde se moře a země setkávaly; všechno splývalo ve žhoucích barvách, zpíval les a zpívalo moře a jeho srdce zpívalo sebou. Celá příroda byla velikým, svatým chrámem, v němž rostly stromy a plující mračna tvořily pilíře, květiny a tráva tkanou sametovou pokrývkou a nebe samo velikou kopulí; tam nahoře pohasínaly červené barvy, když mizelo slunce; ale rozžaty byly miliony hvězd, zářily miliony dýmůvých lamp, a královský syn rozepial svoje paže proti nebi, proti moři a proti lesu — a v témže okamžiku přišel

chudý konfirmand . . a běželi si vstříc a chopili se vzájemně za ruku ve velikém chrámu přírody a poesie. A nad nimi zněl neviditelný, svatý zvon; blažení duchové vznášeli se kolem nich a pěli svaté hallelujah!«

Kdo by mohl náboženskou náladu moderního člověka lépe vyjádřiti, než se stalo v Andersenově pohádce? Modernímu člověku stal se starý chrám příliš úzkým a příliš malým, a nechce se již v něm cítiti doma. Píseň zvonu — staré učení — již se mu nelíbí. A proto vychází veleduch (tím je královský syn) i prostý, zdlouhavěji stopující duch (tím je chudý hoch ve dřevácích) pátrat po »zvucích, jež lidskými srdci dovedou skutečně pohnouti« — moderní člověk vychází hledat nového způsobu uctívání

Boha, způsob, jenž má státí vysoko nade všemi církevními formami a nade všelikým kněžským prostřednictvím.

Přímo říci nechci, že tato moderní nábožnost je vždycky pantheisticky přibarvena, hledá-li pocítiti božstvo nikoli v církevních formách, nýbrž v širokém a hlubokém proudu lidského života a života kulturního a života přírodního. Ale jako lidé minulých dob blízkost svého Boha cítili u oltáře nebo při slyšení kázání nebo při konání posvátných úkonů nebo při svérázných staletých zpěvech, slavnostně a jemně teskně působících — — — tak moderní člověk našich dnů mluví, že zažívá Boha venku v šelestícím, šumném lese nebo před tváří pravěkých hor anebo na břehu věčně dýchajícího moře nebo ve slavnostním pění velikých řek, v mlčení jasných hvězdnatých nocí, v jemných akordech Mistralových a v hukotu a hřmění bouře, jež tříští duby, v nekonečných recitativch moderní civilisace s jich symfonií kladiv a koles i v »tvrdých« a »měkkých« toninách života lidí a národů. Zde »prožívá« svého Boha moderní člověk!

Snad je v tom mnoho frázovitého, mnohá nejasná a neurčitá fráze, která, protože nemá perutí orlích, rozpíná svůj chvost paví. Ale i když sami připustíme, že člověku, který má náboženský základ, se poštěstí, aby Boha svého tušil také v životě přírody a v činnosti kultury a také v tajuplném, rozvětveném řízení a vedení svého vlastního života . . smrtelník, jemuž se to poštěstí, má býti jen veleben jako šťastný; a třikrát šťastný člověk, jemuž nebesa a země a všechno, co na nich jest, a co na nich žije a pracuje, hloubá a myslí, tvoří a působí, vypravuje o jeho Bohu, o jeho všudypřítomném a přece neobsáhle velikém Bohu!

Ale, příteli, to j e d i n é, toto naslouchání neslyšitelným, světovým harmoniím tvorstva, to jediné nedostačuje! Nikoli, nikdy a nikdy nedostačuje! Člověku, jenž na své duši nese vinu pouze jednoho, jediného hříchu, celé moře duše neobmyje! Člověku, jenž kdesi se skály se sřítiv anebo lavinou zasypán se smrtí zápasí, pravěké hory, před jichž tváří umírá, nijak nepomohou! Člověku, jenž je v nouzi a starosti o chléb pro dítě a ženu, těžko bude, aby z oněch velikých recitativů moderní civilisace postřehl bytí jediný potěšující tón, jenž by mráčky se zachmuřeného čela zaplašil a vrásky starosti opět vyhladil. Nikoli, příteli, ve svízele života a v těžkosti smrti nijak člověku nepomáhá, hledá-li svého Boha po celém světě, ale zůstává-li bez pomoci ve své duši. Tu je třeba, aby ho

pozvedla a jemu pomáhala pochopitelná, postřezitelná — ruka Boží.

A Bůh podává člověku ruku skutečným způsobem ve svátosti milosti prostřednictvím kněze.

To není žádné osobní vtírání se kněze mezi člověka a Boha — je to spíše poslání kněze k lidem ve jménu Božím a v moci Boží.

Aby člověk bez prostřednictví kněžského předstoupil před svého Boha, bylo by ovšem myslitelné, ač veškeré náboženské dějiny jsou důkazem, jak vždycky lidé ve svém obcování s Bohem velice pocítovali nutnost kněžského prostřednictví.

A chce-li se Svě strany také Bůh člověku vyjítí vstříc bez prostředníka, přísluší Jemu samému o tom rozhodovati. A Bůh rozhodl, že udílení Jeho milosti pravidelně — t. j. nepřihlížejíc k mimořádným cestám milosti Boží — dítí se má lidskýma rukama, kněžskýma rukama a svátostním, t. j. smysly pochopitelným a duchovně působícím způsobem.

Bůh nebyl by zajisté vázán, aby Svě milosti udílel takovým způsobem. Ale k vůli člověku, jenž sestává z těla a duše a je zvyklým, tělesnost činiti nositelem duchovnosti, je toto zprostředkování milosti moudré a dobré. Nečiní-li člověk hmotné jevy — jako vzduchové záchvěvy a vlnění éteru a hmotu kovův a kamenů — v rozličných uměních nositeli svých ideí? — — —

Avšak o jakémsi magickém, čarovném působení svátostí nedá se vůbec vážně mluvit. Svátosti předpokládají v duši přijímatele disposici a spolupůsobení, a posvěcení nedostává se lidské duši jako ve snu a jako kouzlem; posvěcení vyžaduje spíše napiatého mravního snažení za pomoci božské milosti. — — —

Jsme u konce s nejvýznačnějšími námitkami proti svátosti církve, přáteli! Nikoli však s výtkami a námitkami vůbec, jež se stále nové a znovu vynořují a vynořovati budou, pocházejíce ze všech možných arsenálů, pocházejíce též často ze žlábkův a stok ulic. Nejlépe je dávatí proti nim na jevo rytířskou mysl, jaká je vlastní velikým duchům a vyspělým charakterům a jež se donkichotstvím mnohých lidí nedá zastrašiti.

Kdosi řekl, že neškodí pyramidám, házají-li malí chlapi felahů na ně kamením. Také církev je pevně založena a vysoko se týčí, takže nějaké házení kamením snéstí může. — — —

V Církev a „církev“

III. Ecclesia „catholica“.

1.

Kterýsi básník píše:

»Viděl jsem veliký, veliký svět!
Obrovská stavba dómu rozkládala se do nekonečna;
od pilířů vypínala se, nikoli, od sloupů oblaků
až k obloze, a jako moře, jako živé moře
vlnilo se to zdola v ní.
A šumělo. A v tichu ztrnulo. A pělo.
A národové pěli, — nikoli, celé lidstvo pělo,
celé lidstvo vysílalo svoji píseň k nebesům.«

(Avenarius.)

Znáš toto veliké moře, příteli, jež šumí a šumí, hned
vzrušené burácení, hned tichou žalobu k nebi vysílajíc,
hned zlaté hvězdy nebes ve svatém klidu obrážejíc, hned
bičováno bouřemi, hučíc a rmut pěníc? — Toť je svět ná-
rodů s dějinami stále se měnícími, měnícími se jako ná-
lada moře.

A znáš onen podivuhodný dóm, jenž se nad tímto mo-
řem národů vypíná, sahaje od země až k nebi . . . jenž
stojí již po devatenácte století . . . a objímá všechny,
všechny země, do nichž noha lidská vkročila? — Toť je
církev objímající všechno a obepínající celý svět, k a t o-
l i c k á c í r k e v.

2.

Kdysi Kristus Spasitel mluvil o zrně hořčičném. Toto,
lidově řečeno, je nejmenší ze všech semenek, jež lidská
ruka ukládá do země. Ze země však vyráží jako zárodek
plný životní síly a stává se křovinou a keřem a stromem,
a ptáci nebeští přilétají a v jeho větvích bydlí.

Po tisíciletí připravovala božská Prozřetelnost zemi,
než se zjevila spása světa.

Rozbila masy velikých národův a rozptýlila je, národ
arijský a semitský a národ temné pleti.

Do půdy těchto národů božská Prozřetelnost vyryla
brázdy, brázdy často krvavé — jako veliká řečiště pláň
Toho, Jenž řídí srdce králů jako potůčky vod.

Prozřetelnost kypřila půdu pro budoucí setbu . . .
Tehdy v oněch velikých stoletích, kdy zvláštní a ojedi-

nělé chvění vanulo lidstvem, kdy Israel naslouchal slovům svých prorokův a pohanští národové naslouchali slovům svých velikých zákonodárcův a hlasatelů náboženství.

Prozřetelnost povolala do svých služeb velké muže dějin, aby tyto masy národův opět spojili v jediné role národů, jež by připraveno bylo pro zrno hořčičné.

A toto zrno hořčičné potom přišlo a bylo vloženo do země. Vzešlo za deště krve a za hrozných bouří a stalo se stromem, jenž po celé zemi rozkládal své větve a ratolesti, aby v jich stínu bydlili všichni národové země. —

Jindy mluvil Kristus Pán o kvasu, který vzala žena a do tří měric mouky zadělala, aby zkysalo všechno.

Daleký rozhled otevírá toto slovo Kristovo. Nejmodernější historikové dnes rozeznávají tři velké epochy lidstva, epochu světa oblasti moře středoziemského, epochu světa moře severního, epochu světa moře tichého. A skutečně, národové starověku, kteří byli usazeni podél moře středoziemského, národové středověku a novověku, kteří obývají pobřežní krajiny atlantického oceánu jak ve starém tak novém světě, konečně národové přítomnosti i národové daleké budoucnosti, kteří právě na pobřežích pacifického (tichého) oceánu počínají vybojovávat své rozhodné bitvy, ti všichni národové, pozorujeme-li světové dějiny, byli zrnky v ruce Věčného, Jenž je rozemílal na moučku, aby je zvolna, ale neustále pronikal kvas křesťanství.

3.

Ovšem velice volně, neboť věčný Bůh nekráčí tisíci lety dějin tak, jako lidé, kteří jen krátce žijí, spěchají několika desetiletími svého života. Ale povždy je k a t o l i c i t a k r á l o v s t v í B o ž í h o jednou ze zásadních jeho vlastností a také s naprostou nutností stává se skutkem. Raději řekněme, skutkem státi se musí! Ona je právě teoreticky odůvodněna u n i v e r s a l i t o u B o ž í h o z j e v e n í, a zjevení nemůže býti jiným, leč universálním, obsahujíc všechny časy a objímajíc všechna místa.

Není zjevení Božího pouze pro jednotlivé duchy! Zjevení Boží, má-li vůbec něčím býti, musí býti sluncem, jež svítí všem — jež ve světlo nenorí pouze vrcholů, ale jež své paprsky vysílá také v nížiny a údolí.

Není zjevení Božího pouze pro jednotlivé vyznamenané rasy. Zjevení Boží obrací se ke v š e m lidem, a všem má cosi říci, a poslední, pod tlakem staleté degenerace zakrnělý národ pozvědnouti může a chce a jej pozvědnouti a zušlechtiti umět musí.

Není zjevení Božího pouze pro jednotlivé doby. Nikoli, každá doba má a musí býti osvětlena světlem věčnosti, kdyžť světlo věčnosti zjevilo se lidem ve Spasiteli světa. —

Zjevení Boží musí objímati lidi všech ras, všech míst, všech dob. Musí býti universální, musí býti katolické. A má-li církev býti ústavem spásy zjevení Božího, musí býti beze vší pochyby universální, musí býti katolickou. —

4.

Katolická církev je též empyricky dokazatelnou historickou událostí.

Půjdeme jen podél proudu dob, příteli!

Hle, daleké doby povstávají před naším zrakem . . . Vidím, jak galilejský rybář, Petr jménem, ubírá se do starého, světového města Říma; v ruce nemá ničeho, leč svoji dřevěnou poutnickou hůl, v hlavě nesmírný plán, zalčiti světovou církev, a v srdci planoucí nadšení pro svoje dílo. — — — A vidím toho muže, an umírá na kříži, an umírá mučednickou smrtí . . . Zemřelo s ním i jeho dílo? — Nikoli, zůstává hrstku lidí, kteří se nazývají vyznavači Kristovými, kteří vědí, že jsou ve spojení s jinými malými křesťanskými družinami v Jerusalemě, v Antiochii, v městech Malé Asie, Macedonie, Recka, a pobřežních krajů středoziemního moře, jež z části byly založeny obrovskou činností bývalého hotovitele stanův a pronásledovatele křesťanů, pocházejícího z Tarsu v Cilicii, nápotomního apoštola národů Pavla. — Toť je církev Kristova ve svých počátcích, církev katolická.

Jiný obraz! — Sestoupíme do temnoty země, hluboko pod mramorové domy a zlaté paláce Říma. Tam nahoře ve druhém Babelu nepravosti slaví své orgie, nepravosti ověncené růžemi a na povrch nalíčeny estetickým leskem. Tam po tři století zuří cesarové proti křesťanství, jež v obrovském křtu krve a ohně před zevlujícím a žasnoucím světem podrobuje se zkoušce pro oprávněnost své existence pro svět a spolu pro svůj nadpřirozený cíl. — A dole pod zemí, tu slaví katolická církev mučedníků své bohoslužby a modlí se za své nepřátely a pochovává vítěze, kteří padli hrdinskou smrtí mučednickou, a jim na hroby píše malé, a přece veliké slovo: »Vives« — budeš žíti . . . protože ví, že sama žíti bude.

Jiný obraz! Válečný zmatek v Římě! Voje Konstantina, prvního křesťanského císaře, bojují proti Maxentiovi, utlačovateli církve, a vrhají ho do Tibery. Plesá církev, katolická církev; nyní jest osvobozena a smí volně

a bez tísně a překážek rozvinouti svoji sílu k získání jiných, ona, jež brzy jediné oprávněna bude mezi náboženstvími říše

Tu blíží se satan, aby opakoval starou scénu, která je zpět o tři století. Blíží se k církvi, nesa v rukou třpytné duchovní poklady antické duchovní kultury, přioděné náboženským rouchem: gnosticisem, manicheisem, novoplatonism, náboženský synkretisem tehdejší doby. A opět mluví slovo: »Toto všechno chci ti dát, jestliže padna, budeš se mi klanět!« A tu zdvíhá se v lůně církve obrovský boj o záchranu katolicity proti tříštícímu duchu sektářskému. Vichřice, svého druhu jediná, provívá velikými heresemi křesťanského starověku mohutným strohem, jímž se stalo již ono hořčičné zrněčko kdysi rvouc za bojů s Ariany, Nestoriány, Monofysity, Monothelity a Donatisty skvostné větve . . . ale katolická církev překonává ducha tříštění a rozštěpení, byť krvácela z hlubokých ran, které jí byly dány v době velikého pronásledování.

Jiný obraz! — V Byzanci na císařském dvoře všude třpytí se zlato a pláse purpur a voní kadidlo ze třpyticích se pánví, dvořané před pánem a paními v císařské nádhře čelem spočívají na zemi. Zdušený krok sotva se odváží pohnouti se na perském koberci, sotva odvažuje se zašumět zlatohlav či hedvábný oděv. Skloní se před byzantismem také církev? — Bohužel, ach, část, kdysi Bohem omilostněná část církve se před ním sklonila . . . Východ počíná volně ztrácet smysl pro jednotu se západem, s Římem, s pohrdaným a barbary zaplaveným Římem a od společné církve se odlučovati.

Ale Řím zachraňuje základní myšlenku katolicismu . . . povstávají mocní papežové a vedou lodičku katolické církve těžkou bouří dále, zatím co Východ zajíždí volně na mělčinu ztrnulého byzantismu, z níž se již nedostal až do dnešního dne . . . a ví to jen Božská Prozřetelnost, pro jakou záplavu národů . . . pro záplavu Rusů? . . . pro záplavu Mongolů? . . . má se stát východní církev jednou záchrannou archou.

Jiný obraz! — Válečný pokřik ve světě, zátopy barbarů jako řvoucí vody mořského příboje. Ořové Hunů hrozí všechno rozdupati, co vytvořila ponenáhlu kultura; a katoličtí germánští kmenové hrozí velikou jednotu církve rozraziti v řadu germánských národních církví. A pak: Normani, Slované, Maďari — mohamedánskou krví opojené stepní kmeny — hrnou se v před. Východ dusí se v boji o obrazy opět v krvavých mracích a přece cír-

kev, katolická církev, tyto všechny boje překonala! —

Jiný obraz! — Přišel středověk. Směrem k severu započalo křesťanství své veliké pokroky a svá vítězství. Na jihu však také Islam dvěma nesmírnými ranami odtrhl od katolické jednoty kdysi nejvíce kvetoucí země církve od Bagdadu až po Sevilu. Po zářném, ale rychle vyhaslém červánku periody Karlovců, rozepialy se nad církví temné mraky, jež v sobě chovaly mnohý blesk, jenž mohl uhoditi, aby jednotu katolické církve roztránil, když se v ní hýbaly mnohé separistické snahy. A je možno říci, že jich bylo více, než třeba. V Itálii bezmocné papežství a přemocné strany šlechtické. V Německu vypínající se císařství, jež se pokoušelo postavit církvi a zvláště její episkopát úplně ve službu národních účelů, účelů často čistě dynastických. K tomu v jednotlivých zemích boje o investituru — v Německu proti Jindřichu a Jindřichovu rodu, v Anglii proti Vilému II. a Jindřichu II., — pak dlouhé boje s Hohenstaufy, s francouzským královstvím, s Janem »Bezzemkem«, anglickým králem, jenž z hoře nad ztrátou svých drahokamů zemřel, s vlivy, jež vycházely ode dvora a ze středomořské politiky Fridricha II., s arabstvím — boje všude a všude boje, při nichž myšlenka, ještě tehdy zářící myšlenka ideální katolické jednoty bez hlubokého a mocného poškození zůstat nemohla. — A přece katolická církev všechny tyto boje zevnější a k tomu i vnitřní, jež byly vyvolány Albingenskými a Waldenskými, byť nikoli bez bolesti a nikoli bez ztráty, tož přece vítězně překonala. —

Jiný obraz, ještě obraz boje a bídy! — Rozkošná jest jeho scenerie: oranžové zahrady a růžové sady Avignonské, usměvavé nebe a od břehu Rhony Mistralovy zpěvy, a při vší té kráse . . . zajatý papež, zajatý v měkkých řetězech francouzské politiky. A kolem něho rozklad na rozklad a potom — jak se scenerie změnila — kvašení za kvašením, potom veliké, neblahé schisma, jež jako blesk z čistého avignonského nebe rozdělilo celé křesťanství, probouzející se národní tendence na reformních koncilech, smutná doba husitská a války turecké, kouzelnictví a čarodějnictví, inkvisice a nový ranní vánek renesance a humanismu, jenž zvěstoval nový den a nové světlo . . . a na místě jednoho muže v čele katolické jednoty, jenž starou, skoro již jen ve snách známou ideu: *universitas christiana* zastupoval, na stráží římské politik, jako Alexandr VI., válečník, jako Julius II., mecenáš umění jako Lev X., a přece klesající

katolická jednota nepadla a nebyla zcela na kusy roztrhána tak mnohými odstředivými silami!

Jiný obraz! — Slyš, zatroubení rohem ozývá se s věže Münstru ve Wormsu! Věžní strážce oznamuje, že blíží se muž, jehož smělá, velice smělá slova proti Římu a proti papeži letěla Německou zemí zlobou vichřice. Je to Luther . a ono zatroubení v roh vzrostlo ve válečnou fanfáru, jaké dosud nebylo, proti katolické jednotě, do níž zapadaly válečné signály všech národů, švédské rohy a císařské polnice i polnice generála Tilly a smrtelné vzdechy v Anglii a Irsku . a boj bratří proti bratrům, krvavý boj bratrský od Pyreneí až nahoru k lesům Finským.

Spěcháme dále . . . jiný obraz! — Ostře stojí nyní proti sobě dvě veliké křesťanské konfese; třetí na dalším východu dosud dříme. A z hlubin pozadí světových dějin ponenáhlu se vynořuje nevěra, toto veliké nebezpečí všech nebezpečí, a k tomu nové rozlučné snahy proti katolické jednotě: ve Francii Jansenism, přehmaty to knížecího absolutismu s jeho krvavým soudem — velikou revolucí — galikanism v Německu, jenž papeži líbal nohy a poutal ruce, v Rakousku Josefinism. —

Dále . jiný obraz! — Evropa se chvěje pod krokem Korsičana, jenž též neušel staré dědičné chybě francouzské politiky, učiniti totiž papeže vasalem francouzské panovačnosti . . příboj sv. Heleny neměl již přece síly proti pobřežním skalám, na něž naráží, právě jako vysoko se dmoucí vlny napoleonské doby proti základní skále katolické jednoty, kterou sice omývaly, ale které podemliti nedovedly. A Talleyrand »chromou nohou, která nikdy nezakopla«, jenž spolupůsobil na pravé antikatolické civilní konstituci kléru závažně, je pryč pryč . .

Jiný obraz! — Vůči mezinárodní a přemrštěné národní organizaci katolické církve pozvídá se v 19. a 20. století protináboženská organizace mas, které nevěra, teoretický i praktický materialism, se pokouší na sebe strhnouti. Jakého druhu bude boj, jenž jednou vypuknouti musí, zajisté nikdo říci nemůže. Jedno však je jisto: že církev, jež objímá všechny doby minulosti od Krista nahoru, přečká i tyto všechny doby až do konce světa. Přečká je nikoli bez boje — jak pak zní její staré zaslíbení?

»Portae inferi non praevalerunt — brány pekelné jí nepřemohou, jí — katolické církve!« Neboť shrneme-li všechno, co v devatenácti stoletích její

existence se spojilo, aby její trvání podkopalo, zastoupena byla zajisté každá moc, jež jen proti ní mohla povstati hrubé násilí a pronásledování, vnitřní roztržka a rozervanost, kacířství a schisma, válečné bouře a neurvalé barbarství, byzantinism a fanatism cizích náboženství, vláda stranictví a intriky, přehmaty moci knížecí a pokusy o uskutečnění nevyplnitelných snů králů, domýšlivost vládařův a bezmocnost vlády, zneuznaná dobrá vůle a pohoršení se strany svaté Stolicе, odstředivé národnostní snahy a přepjatý individualism, pověra, politika brutální moci a bludařská šílenost, zbloudilá mystická přemrštěnost a racionalistická mělkost, státní omnipotence a náboženská i sociální bezúčastnost . . . a tak mohli bychom věčně pokračovati a přece bychom nenalezli konce.

Ale žádná z těchto destruktivních mocí, kteréž ohrožovaly její *u n i v e r s á l n í* tendenci, nad *k a t o l i c k o u* církví nezvítězila.

Naopak: snad nikde božský původ katolické církve nejeví se zářněji a velkolepěji než v tom, že právě v dobách destrukce rodily se z lůna samotné církve opět síly, které volají k sebevědomí, k tuhému a energickému spojení všech sil, a stavějí nejvnitřnější životní síly církve ve službu jejího *u n i v e r s á l n í h o*, katolického cíle.

Veliká, krvavá pronásledování církve? — Právě ta v jistém ohledu katolicitu pevně ztmelila krví mučedníků!

Veliké herese starokřesťanské doby? — Přispěly k tomu, že ochránily katolicity křesťanské víry a uchránily křesťanského dogma před propadnutím v helenistickou filosofii a tajemné kultovníctví!

Stěhování národů s jich časovým nebezpečenstvím, že budou založeny germánské národní církve? — Přivedlo katolické církvi nové a dosud neupotřebené síly a její misijnářské činnosti otevřelo nové horizonty a nové prostředky!

Veliké církevní rozštěpení mezi Západem a Východem a ztráty, kterých katolická jednota utrpěla islamem — byly vyrovnány slavnými úspěchy církve mezi národy slovanskými a germánskými! Rozklad v církvi a papežství za časného středověku — byl k dobru církve vyrovnán známým reformním hnutím, jež vyšlo ve Francii z kláštera v Clugny, a je velkolepým dějem viděti, jak toto katolické reformní hnutí má nejprve svůj vliv ve Francii, potom v Lotrinsku, pak přes Alpy kráčí a vniká do Italie, a posléze vstoupilo na stolec papežský a odtud za velikých bojů vítězně provedlo myšlenku nadpolitické katolicity církve. Politické snahy mocných císařů s jejich de-

centralisační tendencí proti katolické církevní jednotě — byly drženy v šachu neméně mocnými papeži.

Počátkem nové doby dostavující se tříštění národní v tužší církevní centralisaci, jež ovládá novější církevní dějiny.

Příliš daleko jdoucí oddání se jistých církevních kruhů pozemským cílům a účelům, nalezlo svůj spasitelný korektiv vpravdě katolické činnosti žebravých řádů od doby lásky nejhodnějšího ze všech Svatých, od doby Františka z Assisi.

Těžké ztráty, jež vzrostly katolické jednotě z novodobého roztržení ve víře — byly katolické církvi nahrazeny bohatým ziskem na rozsáhlých pracovních polích cizokrajných misí, a katolické myšlence dostalo se mocné vzpruhy církevním sněmem Tridentským.

Státní převraty novější doby, které se častěji dotkly katolicity církve v hluboké její podstatě — vytvořily parlamentarism, v němž církvi i myšlence katolicity byly dány zvláštní nové úkoly, ale též i nové prostředky a cesty k jich řešení. A mocnosti pekel, příteli, byly přece vždy a opět přemoženy silami nebes!

5.

Při časové katolicitě církve nutno jako protějšek uvažovati též prostorovou katolicitu církve.

Tato chce potvrditi, že katolická církev skutečně je rozšířena po celém okrsku země mezi všemi národy, pokud hranice všeliké lidské činnosti uložené jí tento postup učinily možným.

Ponoříme-li se v kartografické znázornění velikých světových náboženství, je na první pohled patrné, že na celé zemi není kraje, v němž by se pevně neusadila katolická církev.

Evropa je z největší části katolická. Španěly, Portugalsko, Francie, Belgie, Rakouské státy a jižní Německo mají převážně katolické obyvatelstvo. Ve Švýcarsku nemohlo katolické vyznání býti vyhubeno právě tak jako v Holandsku a severním Německu, a v Anglii a Irsku může katolická církev dnes s oprávněnými nadějemi pohlížeti do budoucnosti. Rusko nadarmo se pokoušelo katolicismus zotročiti, ano dnes i zde lépe se utvářily budoucí vyhlídky katolické církve. Dánsko, Švédsko a Norsko přes třístoleté potlačování katolického křesťanství zničiti nedovedly.

Jižní Amerika jest úplně katolická, v Severní Americe je katolická církev právě ve skvoucí periodě rozmachu.

V Jižní Americe má dosud církev území misionářské, na němž ovšem nutno počítati s velikými obtížemi. Jsou to misie mezi pohanskými Indiány, kteří každému cizímu vlivu hledí uniknouti tím, že plaše ustupují do svých lesních houštin a těžce přístupných roklin. Ale mnohé řeholní náboženské společnosti namáhají se, aby i těmto, kteří sedí ve tmách a stínu smrti, rozžaly světlo katolického učení. Obyvatelstvo jižní Ameriky — tyto i následující údaje odnášejí se k prvnímu desetiletí dvacátého století — páčí se asi na 43 a půl mil. lidí; z nich kolem 2 mil. náleží dosud pohanství.

Ve střední Americe lze jako misionářské území označiti britskou Honduras, dále malé části Costa Ricy, Honduras, Nicaragua a Mexiko, a konečně v Západní Indii Jamaicu a Trinidad a ostrovy Windwardské. Na 24^{1/8} milionův obyvatel těchto krajů nepřipadá však více než asi půl milionu pohanů.

Pro severoamerickou misii mezi pohany sluší míti na zřeteli Indiány, malý počet Eskymáků, z Afriky pocházející Negry a v nové době v hojném počtu přistěhovalé Číňany a Japonce. Posledně jmenovaní jsou z valné části pohany. Černoši v zemích převahou katolických, jako v Brazílii a ve státech jiho- a středooamerických, jsou po většině katolíci, ve Spojených Státech a na Jamaice naproti tomu z největší části protestanti. Ve Spojených Státech katolická církev na počátku 20. století čítala ke svým 67.000 Indiánů, v Kanadě pak asi 35.000 Indiánů.

Jižní Amerika, Střední Amerika a Západní Indie bývaly v 17. a 18. století hlavním misionářským polem katolické církve. Misionářská práce církve rozkvétala tam až do století devatenáctého. Ale právě v těchto zemích stalo se krutou ranou pro církev potlačení Tovaryšstva Ježíšova, jež zde, jmenovitě mezi roky 1700 a 1767, provedlo ve skvělých redukcích v Paragaye dílo vskutku velkolepé. Pak přišla francouzská revoluce a napoleonské války, a zasáhly svými následky i do Ameriky, náhle přerušivše mírumilovnou práci církevní; a v přítomné době jsou to nesmírná území, obrovské potíže a mimo to skrovné prostředky hmotné a malý počet pracovních sil, čímž na svém postupu církev velice trpí. — —

Obrátíme se k temnému dílu světa, k Africe. Jižní Afrika má asi 10 milionův obyvatel. Z těch jest asi 8 milionů pohanův amohamedánů, 2 miliony křesťanův a 35.000 židů; katolíků není ani celých 100.000, z těch pak nejvýše 50.000 obrácených z pohanství. V celé jižní Africe

je katolické misii počítati s velikými obtížemi, které lze z části vysvětliti tím, že ve státech Burských a v Kapsku po dlouhou dobu a daleko do 19. století vládla proti katolické církvi silná nesnášlivost, takže protestantská misie má dnes značnou převahu. Ale i zde může církev zaznamenati velmi potěšitelné výsledky, ku př. v trapistické misii Marianhilské, která rozvinuje dalekosáhlou činnost civilisační.

S t ř e d n í A f r i k a má okrouhle asi 60 milionův obyvatel. Z převeliké části jsou ještě pohany, ale z východního pobřeží pronikl daleko do vnitra mohamedanism. — Katolická církev nečítá ve střední Africe celkem více než čtvrt milionu vyznavačů, malý to počet, který možno vysvětliti přímo nesmírnými obtížemi, jež jednak činí země, podnebí a národové se zájmy svých náčelníkův a jednak s nízkým stupněm vzdělání. Počítáme-li v to i katechumeny, je ve střední Africe nanejvýš půl milionu lidí, o které pečuje katolická církev. Proti tomu je počet škol a žáků v tomto rozsáhlém území velice značný; je více než 1200 katolických škol asi se 67.000 žáků — a ve střední Africe snad více než kde jinde spočívá budoucnost katolické církve ve škole.

Severozápadní Afrika, t. j. všechna ta obrovská africká území severně od rovníku až po 15. stupeň délky jako hranici, čítající 55 až 56 milionův obyvatel. Z veliké části příslušejí mohamedanismu, a lze říci, že islam vykonává nanejvýš čilou propagandu k rozšíření svého vyznání mezi černochoy. Katolíků jest asi 75.000, od nichž však nutno odpočítati 15.000 Evropanů, takže zůstává zokrouhleně 60.000 křesťanů z pohanství. Mnoho milionů černochů jsou dosud fetišovci.

Severovýchodní Afrika rozkládá se východně od 15. stupně délky s obyvatelstvem 17 až 18 milionů lidí, většinou mohamedánů. Katolíků jest asi 50.000 Evropanů, a 95.000 křesťanů z pohanství. Severovýchodní africká misie rozvinuje velice rozsáhlou činnost ve školách. Má 191 školu asi s 18.000 žáky, mezi nimi 7 středních škol pro chlapce a 11 pro dívky, celkem se 3500 žáky a žákyněmi. Nejvíce škol se zakládá v Dolním Egyptě. Mimo to 6 seminářův asi s 200 alumny vychovávají domácí klerus. Africké ostrovy jsou téměř zcela katolické, a v Alžíru a Tunisu jsou veliká katolická biskupství. Celkem mohl by se počet všech katolíků v celé Africe páčiti na 3 a půl milionu, a co asi 1800 kněží misionářů, a co asi po boku jich stojících 5000 řádových bratří a řádových sester, co asi 3400 škol s jich 194.000 školními dětmi vykonalo

pionérské práce pro kulturu a ještě vykoná, pro to šematická statistika nemá ani prostředku k vyjádření.

V Austrálii a Oceánii předčila protestantská misie z historických důvodů kolonizační činností misii katolickou, jež teprve později na toto pracovní pole vstoupila. Počet katolíkův obnáší 170.000, z nichž nutno odečísti 40.000 Evropanů, takže zůstává 130.000 křesťanů z pohanství. Ale téměř 500 škol má přes 20.000 žáků, a proto lze pro budoucnost mnoho doufat.

A nyní do Asie!

Počne s mocně a snad příliš rychle pokračujícím japonským císařstvím. V 16. a 17. století byly zde kvetoucí křesťanské obce, ale bezpříkladně kruté pronásledování úplně je vyhubilo. Po dvě stě let byla tato země úplně uzavřena; teprve roku 1854 otevřelo opět Japonsko své zavřené brány, a rok 1868 přinesl konečně náboženskou svobodu. Ale dnes má tato země, milovaná země svatého Františka Xaverského, mezi svými 65 miliony obyvatel teprve asi 60.000 katolíků. Smutně malý zajisté počet! Vedle toho pracuje v zemi 30 protestantských sekt, ovšem v podstatě katolickou misii poutajíce a jí ubližující, ale ani ony nemohou zaznamenati lepších výsledků. Celá japonská misie čítá teprve 32 školy se 6000 dětí a jen 3 vyšší katolické učebné ústavy s 1500 žáky. To je nic proti celému sestátnění a na bezvyznání založenému školství v říši mikádově — a právě vzhledem na Japonsko a Čínu byla církvi učiněna výtka vnitřní nezpůsobilosti a plného nezdaru vůči prastarým kulturním rasám východním; touto výtkou budeme se zabývat.

V Číně totiž ukazuje se zjev podobný. Podle posledního čínského sčítání obnáší počet obyvatelstva čínského císařství 430 milionů. Okrouhle však záleží celá katolická misie čínská jen z jednoho milionů křesťanů z pohanství a z půl milionu katechumenů. Ale misionáři, kteří jsou pod bezprostředním dojmem zdánlivě bezutěšené práce, nejsou jistě optimisty, podávající zprávu, že v Číně jsou dány všechny přípravné podmínky plodného apoštolátu — a setba, jež je rozhozena ve 13.000 po zemi rozptýlených misionářských stanicích a 5000 katolických školách s daleko více než 100.000 dětí, stane se asi dle soudu vážných mužů bohatým plodem budoucí žně.

Mezi Japonskem a Čínou leží Korea, země, o níž mnoho bylo zápaseno. Země, o níž i se stanoviska církevního mnoho se zápasí. Za nesmírných námah a obětí razilo si zde katolické náboženství svoji dráhu, ale musilo kráčet proudy krve a přes mrtvoly téměř všech

prvních věrozvěstů. Asi 60.000 vyznavačů své víry čítá zde církev; ale obrat, který nastoupil roku 1905 v poměrech země pod japonským protektorátem, katolické misii přízniv nebyl. Vháněl angloprotestantské misii do ruky školy, takže proti 77 katolickým školám s 1200 dětmi stojí 450 protestantských škol s více než 7000 dětmi.

A potom Indie, tato ubohá, bohatá země! Již František Xaverský byl sklíčen malomyslností ducha, vida nekonečné obtíže, jež jeho misionářské činnosti strožil indický lid. A ještě dnes indická misie jest jednou z nejobtížnějších celého světa. Hindu je téměř úplně ovládnut pyšnou, dávnověkou hierarchií brahmínův a proniknut až do té duše bezpříkladným kastovnictvím. A 60 milionů mohamedánů, které země chová, je plno domýšlivé, skoro fanatické nepřístupnosti. Přední Indie bez Ceylonu a Birmy má asi 285 milionů lidí, ale z těch náleží církvi ani ne celé dva miliony, a i z těch asi $\frac{1}{10}$ připadá na jižní výběžek Indie, jenž byl kdysi působištěm svatého Františka Xaverského.

Vůbec, čím dále postupujeme k severu, tím skrovnější jsou číslce, jimiž se může vykázáti katolická církev. Střední Indie má mezi 70 miliony obyvatelstva sotva 140.000 katolíků, kdežto severní Indie čítá ve svých 170 milionech lidí snad o několik tisíc katolíků více. Zatím jsou to mizivě malé číslce, ale při tom nesmíme nikdy přehlédnouti, že od mysu Komorinu po sněhové hory Himalaya po celé zemi je rozprostřena síť více než 4000 katolických misionářských stanic s 3000 katolických škol, a že mezi těmito školami nalézají se prvotřídní katolické vzdělávací ústavy, do nichž stejně proudí Hindové, Mohamedáni, Prasové i křesťané, a zajisté nikoli bez prospěchu pro křesťanství neb alespoň na prospěch spravedlivého a rozvážného posuzování téhož. Asi od deseti let odvážili se Jesuité z Madaury proniknouti se šťastným výsledkem mezi bramíny, takže stará kletba kast, která na křesťanství pohlížela jako na náboženství pariů, není-li vůbec zlomena, jest alespoň již nalomena.

Na ostrově Ceylonu vyskytuje se v celkovém počtu obyvatelstva 3 a půl milionu kolem 300.000 katolíků; jenom že asi 630 po zemi rozšířených misionářských stanic má co činiti s mocným budhistickým protiproudem.

V západní části Zadní Indie, t. j. v Birmě, Siamu, Laosu a Malace, je buddhismus, snivému charakteru obyvatel Birmy a Siamu přizpůsobený, vládnoucí mocí. Mezi 20 miliony obyvatel lze čítati teprve 130.000 katolíků, kdežto ve východní Zadní Indii čili Indočíně, velikém území pod francouzskou ochranou, jež je napojeno krví

mučedníků církve annamitské, nepřipadá na 20 milionův obyvatelstva ani celý milion katolíků.

A ještě zběžný pohled na Indonésii, která objímá Filipiny a ostrovy Sundajské a Molucké. Na Filipinách čítala katolická církev za doby svého lesku asi 6 milionů vyznavačů, ale těžké politické krise otřásly se zemí též církví, a lze celkový výsledek misionářské práce v 19. století číselně odhadnouti asi jedním milionem katolíků.

Celkem čítá nesmírné území východo- a jihoasijské při ohromném počtu asi 800 milionů lidí kolem 12 milionů katolíků. Misionářských stanic je celkem 23.000, a působí v nich asi 7000 kněží, mezi nimiž polovina domorodých, za řízení 90 biskupů, pomocných biskupův a apoštolských prefektů, a za podpory 1000 řádových bratří, a alespoň 7000 sester a četných domácích pomocníků laických. V 10.000 školách a asi ve 400 vyšších učebných ústavech vyučuje se asi půl milionu dětí, kdežto při nejmenším vnáší 1000 dobročinných ústavů svoje požehnání v nejširší kruhy obyvatelstva. —

Šli jsme dalekou cestou, přáteli, abychom viděli, jak se katolická církev na zeměkouli všude pevně zakotvuje. Snad tuto pouť světem vhodně skončíme celkovým přehledem všech světových náboženství. Nejnovější statistika (Krose S. J. v ročníku 1903 ve »Stimmen aus Maria Laach) počítá: Katolíků 270 milionů, protestantů 170 milionů, ortodoxních Řeků 110 milionů, východních schismaticů 6 a půl milionu, rozkolníků 2 miliony. Téměř 36% všeho lidstva jsou křesťané. K nim pak se řadí ostatní veliká náboženství: 11 milionů židů, 202 miliony mohamedánů, 235 milionů vyznavačů Konfutse, 32 miliony taoistů, 17 milionů šintoistů, 210 milionů bramínů, 120 milionů budhistů, 12 milionů přívrženců staroindického kultu, 145 milionů fetišistův a jiných pohanů.

6.

Věta: nyní, t. j. asi na počátku 20. století, asi 270 milionů katolických křesťanů, obsahuje imponující číslo, a mluví mocně za katolicitu římské církve.

Odpůrci církve však tvrdí, že tato sláva při bližším přihlédnutí jeví se klamným zdáním.

Především poukazují na zdánlivé selhávání misionářské práce vůči islamu, ale zvláště vůči národům Japonska, Číny a Indie, kde prý zůstala nepřemožitelná síla — táží se — s níž křesťanství dříve nastupovalo své misie?

Ale i my můžeme na odpůrcích žádati spravedlivého posouzení poměrů tak, jak jsou. Dříve než možno mluvit o selhávání křesťanství vůči islamu nebo náboženstvím dávnověkých kulturních ras východoasijských, je zajisté křesťanství dopřáti času, aby vyjasnilo svůj poměr k velikým náboženstvím světovým. Ale k tomu sotva počátek jest učiněn. A světové dějiny nebudou skončeny hned zítra! Devatenáct století trvá katolická církev nyní na okrsku zemském — jak se tedy může od ní žádati, aby již nyní vykonala všechno to, na čem snad musí pracovati až do posledního dne a o dni posledním ví jen Bůh sám.

On také ví, proč přišel islam, a jaký mu nebo bramanismu či buddhismu Jeho prozřetelnost v dějinách lidstva dala význam. Ale mluvit lidskými slovy o plánech božských, i když se to děje historicko-filosofickým olemováním, je přece jen věcí zbytečnou, kteréž, přáteli, raději zanechejme! Kdo by byl žil za doby ariánských germánských kmenů, byl by zajisté — po lidsku řečeno — s tesklivou starostí pohlížel do budoucnosti a se tázal, je-li v této zátopě národů alespoň stéblo naděje pro katolickou církev. A přece z této potopy vynořilo se několik ostrovů národů, na nichž byla založena celá velkolepá budoucnost katolické církve.

Pozorujeme-li tuto celou věc s dnešního hlediska, musíme říci: Její velkolepá minulost, v níž se po všech místech okrsku zemského rozšířila, v níž síla katolické myšlenky se vždycky vítězně ohlašovala, opravňuje nás v budoucnost církve klidně hleděti.

S činností apoštolů počíná se šíření katolického náboženství po světě, a již koncem IV. století — po tak mnohých a těžkých pronásledováních — čítala katolická církev, jak lze přibližně stanovit, asi 10 milionů vyznavačů.

Pak přišla slavná století středověkých misí, kdy křesťanští věrozvěstové postupovali dolů po Rýnu a Dunaji a pronikali do lesnatých údolí keltických a germánských kmenů. Galští, keltičtí, anglosasští a germánští misionáři zvali v západní, severní a východní Evropě národ za národem do stínu kříže, a nikdo neví, čemu se máme v této periodě více diviti, zda geniálnímu organizačnímu talentu církve či její schopnosti, přizpůsobiti se potřebám jednotlivých národů a věků. Když svět stál na konci 13. století, čítala církev 85 milionů vyznavačů, a od té chvíle vzala na se Evropa úkol apoštolů vůči jiným dílům světa.

Již ve druhé polovici středověku lze jmenovat pokusné práce misionářské ve východní Asii. Po odpadu východní církve a bouřích islamských křížové výpravy a prozíraví papežové dali k tomu mohutné podněty. Smělí mniši františkánští, jako Jan z Montecorvino, Vilém z Rubruku, Odorich z Pordenona, pronikli po silnicích skrze střední Asii až do Číny, kde opětně podnikli misionářskou práci, kterou v 7. století započali Nestoriáni.

Ale hlavní práce byla v těchto územích vykonána přece jen v novější době, od století 16. do 18. Území novější práce církevní misie leží z části ve veliké španělsko-portugalské koloniální říši, t. j. ve španělské Americe, portugalské Africe a Indii a Indonesii, z části ve starých kulturních pohanských státech východní Asie, totiž v Indii, Anamu, Číně a Japanu. Téměř všechny církevní řády vyslaly nadšené nositele a, nutno říci, hrdiny v šíření víry do těchto misionářských území, ale zvláště řád Jesuitský může se zde vykázáti slavnými listy svých dějin.

Netoliko ve španělských a portugalských koloniích anebo ve francouzské Kanadě získali si Jesuité nesmrtelné zásluhy o rozšíření víry a, jako známý Las Casas, Dominikán, rovněž o lidská práva domorodého obyvatelstva, nýbrž i v zemích velikého Mogula, v obou Indiích, v Číně a Japanu, kde sledovali misionářskou praxi středověku, šli k lidu skrze zářící brány knížecích dvorů, na nichž pro svou učenost záhy se stali vítanými hosty. Vůbec listy dějin misí v 16. až 18. století, pokud se týče jejich slávy, psány jsou vsutku zlatem. Ale také krví! Misionářské zprávy této peridy obsahují zvěsti, kteréž si zasluhují, aby byly dány po bok nejúchvatnějším aktům mučedníků staré církve. Roku 1622 byla papežem Řehořem XV. založena v tak zvané propagandě velkolepá centrála pro celé katolické misionářství a tím institut nejdalekosáhlějšího významu pro katolicitu církve.

Behužel po slibném jaru a úrodou bohatém létu následovaly drsné a ničivé podzimní bouře. Od polovice 18. století vznikaly ve vnitru misí rušivé spory, úpadek katolických námořních mocností odňal věrozvěstům zevnější politickou oporu, jesuitský řád byl svým zrušením (1773) misiím počtem 330 věrozvěstů vůbec odňat, a z Evropy nepřišla již dostatečná náhrada, protože revoluce a sekularisace zasazovaly církvi příliš hluboké rány. Než přes to těžící síla katolické víry nebyla nijak ochromena. Ba v 19. století nabyla nového rozmachu. Asi ze čtyř set padesáti nových náboženských společností, které vznikly mezi léty 1800 a 1900, obrátily se mnohé na

území misionářské, aby tam všemi prostředky světového obchodu, tiskem, dobročinností pracovaly pro celé křesťanstvo. Výsledky katolických misí v 19. a 20. století smíme velmi dobře páčiti na 30 milionů nově získaných katolíků — je zajisté úctyhodno, čeho misionáři dosáhli. A počítá-li Baumgarten sumu podpor, kterých použito bylo na katolické misie v 19. století, pokud ovšem je lze oficielně kontrolovati, na 1600 milionů korun, je nám říci, že katolické náboženství a zvláště myšlenka katolicity chová v sobě bezpříkladnou těžící sílu.

7.

A vůči tomu, příteli, již příliš mnoho neznamená, poukazují-li o d p ů r c i k tomu, že během století se mohutné části od katolické jednoty odloučily, a že byla doba, v níž křesťanství pro roztržku v Ariány, Semiariány a katolíky se zdálo ve svém nitru též býti roztrženo, jako nyní při nejmenším skrze tři velké konfese, katolíky, protestanty a Řeky zdá se u svém nitru býti oloupeno o svoji katolicitu.

Tato námitka nemá však váhy, uvážíme-li, že ani arianism ani východní ani veliké západní rozštěpení církve Kristovy nedovedly z její vnitřní katolicity něco odníti.

Zajisté, velikými heresemi a schismaty byla církev početně seslabena. Ale právě skutečnost, že církev celého kdysi ariánského území dobyla zpět, dokazuje její celý svět objímající sílu. A protestantism není s to, aby své nepopíratelné rozšíření po světě postavil po bok známce katolicity, kterou se honosí církev římsko-katolická. Již z toho důvodu ne, protože jeho rozšíření po světě není úplné — u románských národů nemohl se pevně zakotvit — a protože mu, když by mohl dobýt místní katolicity, schází katolicita časová a především ona vnitřní jednota, ona absolutně potřebná lícní stránka katolicity, bez níž prostě nelze býti myšlena katolicita sama.

Řecko-schismatická náboženská společnost má vnitřní katolicity a katolické jednoty právě tak málo, a, nepřihlížejíc k misii u Slovanů, nepředstavovala vůbec nikdy myšlenky katolického rozšíření.

A tak můžeme plným právem říci: Kdo nezavírá oči, vpravdě nemůže zneuznávatí universálního, katolického království Božího.

Mluvili jsme o p ř e v a z e katolické církve vůči ostatním náboženským společnostem, tedy o její převaze na půdě n á b o ž e n s k é.

Se strany odpůrců děje se však nyní pokus, vylíčiti méněcennost katolické církve a nepřímou jinou cestou méněcennost celého jejího náboženství.

Proklamuje se názor o úpadku katolických národů. Zdá se, že při tom jde o kulturní, nebo, chceme-li, o politický nebo sociální zjev. Ve skutečnosti však skrývá se za zmíněnou výtkou tvrzení, že katolické náboženství a pozemský pokrok v různých kulturních oborech jsou věci neslučitelné; ano, že mezi »katolickým pojmáním křesťanství« a kulturní dekadencí jeví se vnitřní souvislost, jež se dá dokázat.

Dá se dokázat?

Uvážíme-li, přáteli, tuto celou otázku správně, najíti pro ni důkazu je dosti těžko. Tato otázka totiž není otázkou, jsou-li katoličtí či protestantští národové v úpadku respektive v rozmachu, n ý b r ž je-li tím vinno náboženství, respektive církev.

Předem již je velice smělé, z rozkvětu kultury nějakého národa činiti závěr o vznešenosti jeho náboženství. Čína, Mesopotamie, Egypt měly svoje slavné kulturní periody, Hellada měla svého času čarokrásné ušlechtilé květy kultury. Řím rozvinul nesmírnou moc, Arabové vytvořili obdivuhodná kulturní díla, napoleonská doba byla dobou slávy a vítězných činů — ale nikdo tyto zjevy nebude vážně odvozovati z náboženství dotyčných národů nebo z epoch jako příčin, které je určovaly.

Tvrdí-li se však, že katoličtí národové upadají, je, abychom jen jediný příklad uvedli, toto tvrzení vyvráceno poukázáním na vysoký kulturní rozkvět země jako je Belgie. Nenapadá nám, milý příteli, abychom z tohoto zjevu, že Belgie mezi všemi industriálními národy zaujímá první místo, činili závěr o výtečnosti katolického náboženství; ale jinak může právě tato věc sloužiti jako důkaz toho, že s katolickou věrou malá hospodářská zdatnost nutně nemusí býti spojena.

V ý t k a sociální, hospodářské a kulturní méněcennosti katolických národů bývá obyčejně podpírána poukazováním na Španělsko. Ale Španělsko vděčí svůj pokles nikoli víře svých obyvatel, nýbrž převrácené koloniální politice, kterou kdysi tato země vedla. Příliv drahých kovů, které tato země ze svých kolonií přijímala, byl totiž zcela abnormální. Industrie země byla zakázkami přepř-

něna a vzrůstala s neuvěřitelnou rychlostí; ale velice silné vystěhovatelství do kolonií odňalo mnoho pracovních sil, kdežto stoupající zdražování surovin a pracovní mzdy nutily španělskou industrii pracovati s cenami daleko vyššími, nežli byly ceny industrie cizozemské. A tak dovozem byla domácí industrie španělská ochromena. Španělskému hospodářství přinesl pak rok 1558 tak nízké ceny obilní, že brzo potom celé lány ležely ladem. Mimo to byly španělské síly vyčerpány válkami s Nizozemci, s Anglií, Francií, četnými válkami občanskými v nitru země, boji s bouřícími se koloniemi, až poslední námořní bitvy Španělska u Tavite a St. Jago de Cuba zasadily otřesené velmoci poslední ránu. Ale aby za tento běh věcí nemohla činěna býti zodpovědná církev, o to se postaral španělský absolutismus, jenž církev vždycky zotročoval, a jenž byl zastoupen jmény ministrů Pomballa, Arendy, Grimaldiho a Squilaciho a posléze Espartera; o to se staralo svobodné zednářství, Josefinové za doby Bonaparta a Christinové za doby královny Kristíny, kteří církevní statky zabrali, vyhnání kněží nařídili a církevní síly dle možnosti ochromovali.

Portugalsko, sesterská země Španělska, beze sporu není již tím, čím bývalo. Zaujímalo však kdysi skvělé místo ve světě, a následovala-li potom perioda úpadku, má církev na tom právě tak málo viny, jako na osudech Španělska. Úpadek Portugalska spíše se datuje od oné nešťastné obchodní smlouvy, kterou r. 1703 uzavřelo s Anglií, respective s lordem Methuenem. Tato smlouva přinesla portugalská vína za výluky vín francouzských na trh anglický, ale za to anglickému zboží otevřela všechny trhy portugalské. Portugalská industrie byla zruinována, nesmírný obchod brasílský přišel do rukou Anglie — ale to všechno nemá co činiti s církví katolickou.

Pohledme na Itálii. Itálie je země katolická, ale nelze tvrditi, že by byla země kvetoucí. Je tím vino její náboženství? Jistě tomu tak není. Nové námořní cesty na východ a západ otřásly významem kdysi ve středověku slavných měst obchodních, rozkvět samostatného národního průmyslu v jiných zemích připravil slavnému kdysi průmyslu italskému přemocnou soutěž. Ale přes to smíme s Teobaldem Fischerem říci, že Itálie se nalézá v pokrokovém rozvoji. Italský stát přes všelike obtíže, jež se na čas zvláště kupí ve špatném finančním stavu, zcela v sobě upevněn, a je schopen, jak možno říci, snést i silný otřes z venčí. Obtíže, se kterými dnes zápasí, lze vysvětliti ze způsobu, jak tento jednotný stát byl utvořen. K malému jádérku Sardinského království na způsob

krystalu připoutala se celá ostatní Itálie vůlí národa, nikoli dobytím. Tím však převzato býti musilo množství zastaralých zařízení, nesmírný počet špatně placených a mnohonásobně neschopných úředníků, aby všeliké citlivosti bylo šetřeno . . . Je-li dnes přece veliká část úkolů rozluštěna — v kratičké době sotva třiceti let — ostatní uvěr utvrzen, dluhy zmenšeny, je to výkon, na který italský vládce i lid mohou býti pyšní.

Francie měla kdysi vedoucí postavení v Evropě, ale také nutno přiznati, že tato země, jež jinak dosud se těší blahobytu, již překročila výši své kultury. Lze to klásti za vinu náboženství? — Myslím, příteli, kde náboženství v širokých vrstvách již není, tam ani také nemůže vládnouti, a kde náboženství nevládne, nesmí se činiti za žádné činy zodpovědným.

A nyní k Německu, příteli! Před válkou třicetiletou bylo zemí bohatou a kvetoucí. V rozkvětu bylo německé rolnictví a vinařství, německé hornictví bylo v Evropě nejdůležitější, německý průmysl měl bohatý vývoz, světově známé hornoněmecké obchodní domy udržovaly obchodní spojení s Itálií, jižní Francií, Španělskem, Portugalskem, Antverpami a Uhry, kdežto severoněmecká hansa, byť vrchol své moci již byla překročila, vždy přece ještě ovládala obchod se státy Skandinávskými a Anglií a právě tak i mezinárodní obchod při evropských březích středozemského moře. Že však nyní nové cesty námořské byly objeveny a následkem toho upadly jihoněmecké obchodní silnice, není jistě důsledkem náboženství! A že hansa se dožila svého zániku, vinou náboženství též není! Že by selská válka a válka třicetiletá se svou nevyslovitelnou bídou, jež do Německa vnesly, byly válkami náboženskými, již nikdo dávno netvrdí! A dočká-li se Německo v nové době rozmachu, takže se zdá, že jím chce překonati všechny národy — jsou na tom súčasněni stejnou měrou katolíci i protestanté. Ve tmel, kterým nově založená německá říšská jednota pevně byla spojena, přimísená byla stejně krev katolická i protestantská. Možno při tom připustiti, že katolická část obyvatelstva Německa co do moci a následkem toho také co do ovládání jistých kulturních oborů, jichž bez finančních rezerv nelze s výsledkem dojíti, je poněkud za obyvatelstvem protestantským; ale jen se při tom rozpomeňme, že němečtí katolíci sekularisací a jmenovitě potlačením katolických nadací byli oloupeni o silné opory . . . snad protože božský úradek chtěl nám katolíkům mnohé podpory vzíti, aby nás tím spíše naučil svobodnému, bezpečnému vystupování.

Jeví se tedy, pokud se mluví o »úpadku katolických národů«, jako výsledek věta, že kdekoli lze pozorovati jakési klesání, příčiny hledati v katolickém náboženství a církvi nelze. —

Tato věta má však svůj rub v otázce, sluší-li příčinu kulturního rozmachu protestantských národů hledati v protestantismu.

Počněme s Holanďany! Svě jmění získali z holandských kolonií v Americe, Africe, Západní Indii, Východní Indii a ostrovech Sundajských. Ale protestantism by se poděkoval, kdyby jej někdo chtěl činiti zodpovědným za bezohlednou lupičskou politiku, kterou Holanďané ve svých koloniích na zemi i moři provozovali. Sic transit gloria mundi. Anglický navigační zákon z roku 1651 nejprve zavinil Holandsku nešťastnou válku s Anglií a potom těžké a trvalé poškození obchodní. K tomu přistoupily boje s Francií a Španělskem, jež bohaté byly ztrátami, dále německá a norvežská konkurence, a tak Holandsko kleslo se své výše přes svůj protestantism.

Švédsko — Gustavem Vasou, Gustavem Adolfem a Kristiánem zmohutnělé, kleslo pro války Karla XII. s Ruskem, Dánskem a Polskem — přes svůj protestantism.

Anglie? — Její rozmach jako říše obchodní počíná se již za katolické doby Jindřicha VII. Zatím co evropské národové zapleteni byli do válek, hrála si Anglie — díky své ostrovní poloze — na klidného diváka, lépe řečeno, byla tertius gaudens. Výhodné obchodní smlouvy, rozhodně geniální ostrovní politika a především mistrovsky založené vojenské silnice kolem celého světa zabezpečovaly Anglii námořní nadvládu — čímž opět anglický protestantism naprosto nebyl vinen.

Dějiny světských říší neplynou souběžně s dějinami náboženství. Berou se spíše podél moře, jak o tom svědčí historické pozorování. A všechny závěry, jež by někdo chtěl činiti ze světového postavení národa na jeho náboženství, visejí prostě a bez opory ve vzduchu. Ostatně protestant vynikajícího významu, Harnack, praví o křesťanském náboženství: »Již ten je uráží, jenž se nejdříve ptá, co vykonalo pro kulturu a pokrok lidstva, a dle toho chce určit jeho cenu.«

Ale právě byla to vždy katolická církev, která darovala lidstvu bohatou a požehnanou míru kulturních statků — nechceme snad říci, jako svůj hlavní plod, ale vždy jako ušlechtilý květ, jenž vydává svědectví o její vnitřní životní síle.

VI. Církev a „církev“

IV. Ecclesia apostolica.

1.

Vstoupíme do některého chrámu Páně 20. století, snad do některého biskupského katedrálního chrámu Páně v době slavných bohoslužeb. Hlava na hlavě — k umačkání — klečí nebo stojí množství nábožných. Všechny stupnice ve škále zbožnosti, snad i všechny odstíny pouze zevnějšího obcování a bezúčastenství můžeš tu, příteli, sledovati! Ale to nás zatím nezajímá. Naše pobožnost obrací se k bohoslužbě. U oltáře stojí biskup oblečen sněhobílým plátěným rouchem, rouchy hedvábnými a zlatolesklými, obklopen značnou družinou svých kleriků. Vystupující oblázky vonného kadidla, tvoříce lehký vonný závoj po všech posvátných předmětech, po vysoko se pnoucím oltáři, přes tiše jiskřící se plameny svíček na zářících svícnech, po bílých a červených květinách i po modlícím se zástupu . . . Ušlechtilou, vznešenou důstojností, harmonicky odměřeným pohybem kráčí biskup a duchovenstvo v prostorách vysokého kůru u oltáře, aby slavili nejsvětější úkon katolické bohoslužby, *m i s s a m s o l e m n e m*. Zvuky varhan bouří a jásají a vlní se v lodích dómu, jako vlnící se moře posvátné, mocně dojímající krásy. Hluboké, táhlé zvuky zvonů chvějí se vysoko v ovzduší, malé stříbrné zvonky znějí u oltáře. Kajícně a teskně, plny vědomí viny a touhy po vykoupení vystupují hlasy *Kyrie* k nebesům, jásavě vzlétají do výše zvuky *Gloria* jakoby nesený na šelestících perutích nebeských duchů. Jako pevně zbudovaný žebřík nebeských tónů zdvihá se *Credo*, pochybnosti temných hlubin odsuzujíc, víru mocně s sebou pozvídajíc k výšinám. V *Sanctus* vanou eterické hlasy andělů posvátnou prostorou chrámovou, ve svaté bázni očekávající vznešeného okamžiku, kdy lid svému Bohu se klaněje, klečí na kolenu, klaněje se Bohu, kterého posvěcené kněžské ruce zbožným zrakům uctivě ukazují. Zaznívá *Agnus Dei*, kdyžtě *Benedictus* v hluboké zbožnosti pozdravilo Pomazaného Páně, a pokoj, svatý pokoj to je, o který úpěnlivě prosí věřící. Kněžské ruce, biskupské ruce žehnají lid . . . *Tantum ergo Sacramentum* *venere muer cernui* pozdravuje ještě jednou krále nebes i země, jenž se zlatého trůnu monstrance chce Své

zahrnouti Svým požehnáním nebeským Pak je posvátná bohoslužba u konce.

Dům Boží se prázdní . . leč že ta neb ona vinou obtížená duše ještě zůstane, aby ve stínu zpovědnice klekla před knězem, jenž tam čeká, zdali by někdo nepřišel, jenž by před ním odhalil nejhlubší hlubinu, a nad nímž by ve jménu Božím a z moci Boží mohl říci veliké slovo: *Ego te absolvo a peccatis tuis in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen.* — —

A nyní, přáteli, rychle se vraťme v dávný, dávný čas!

Jsme v Římě. Vstupujeme do kteréhosi z domů, v nichž se obyčejně shromažďovala mladá římská obec křesťanská. Je tichý večer v malém tom místě, ale osvěcují je červánky věčnosti. U bílé prostřeného stolu u prostřed světnice zaujal místo Petr, hlava apoštolů. Mluví o Kristu, svém Pánu a Mistru, o Jeho životě, Jeho slovech a skutcích, o Jeho utrpení a smrti. Pak přinášejí chléb a víno a kladou je před apoštola, jenž nyní s touto malou obcí koná »slavnost lámání chleba«, tak jednoduše a prostě, jako se kdysi dalo při poslední večeři Páně u přítomnosti učedníků. Ještě požehnání svým na cestu udílí apoštol, pak je propouští. — — —

Nuže řekni mi, přáteli, byla-li církev apoštolů, alespoň ve své podstatné formě, královstvím Božím, jež Kristus Pán založil, lze také církev v přítomnosti jmenovati královstvím Božím? Církev přítomnosti se svým přísně propracovaným dogmatickým systemem, se svou daleko rozvětvenou a přesně stupňovanou hierarchií, se svými bohatě vypracovanými pravidly kultu a ceremonií a pobožností? — — —

Kdyby dnes některý z apoštolů se vrátil z věčné vlasti Boží — byla by nějaká církev, kterou by v základních, podstatných rysech mohl stotožňovati s církví své vlastní doby — či musil by církev přítomnosti se vším všudy zamítnouti jako neapoštolskou? — — —

Je to věc velice zvláštní, jak od nejstarších dob velicí a znamenití mluvčí křesťanství, jsou to církevní Otcové, kladli důraz na nutnost vniterné a podstatné souvislosti do té či oné doby spadajícího církevního vývoje a apoštolskou tradicí! A zajisté právem! Neboť jestliže Kristus skutečně vložil do rukou svých apoštolů všechnu moc, kterou Sám má na nebi a na zemi, pak jest jenom jediná forma, v níž pravé křesťanství dále trvá, a tato jediná forma je forma apoštolská.

Kde však je nyní apoštolská církev? Dříve ponechejme slovo kritice, přáteli! V žádném oboru svých nesčetných námitek proti církvi nepracuje dnes

kritika s takovým úsilím, jako na poli církevního dějinného vývoje z prvních apoštolských počátků.

Obětuje se k tomu cíli pravá spousta práce, bystrosti i učenosti, jen aby se provedl důkaz pro tvrzení, že církev od své dřívější, apoštolské podstaty se naprosto vzdálila.

Ovšem již tak určitě a bezpečně jako v dřívější době se netvrdí, že »vznik církevnictví«¹ pevně zpracovaného podle učení, kultu a discipliny, je prý odpadem od podstaty křesťanství. Jasná slova Písma mluví přece příliš důrazně proti tomuto tvrzení a velice pro opačné, že církev není ničím jiným, leč organizací křesťanství, jakou Kristus chtěl a jakou založil.

Také sotva někdo vážně popírá, že jediné katolické církvi přísluší známky jednoty, svatosti a katolicity, proti tomu však ostatním náboženským společnostem nikoli, neb alespoň ne v té míře, v jaké je má katolická církev. Že ku př. protestantism představuje vnitřní a vnější jednotu jako katolická církev, že protestantism, při vši úctě před mravními a charitativními výsledky, jimiž se může vykázat, v témže smyslu a v témže měřítku chová s v a t o s t, jí vyžaduje i v životě jednotlivých lidí, prakticky uskutečňuje jako katolická církev; že některé z velikých náboženských společností světa může se katolicitou právě tak honositi jako římská církev — toho vážně zajisté tvrditi nelze! A kdyby se tak tvrdilo, nebylo by ti, příteli, po všem, co jsi o jednotě, svatosti a katolicitě církve slyšel, příliš těžko vyvrátiti.

Ale za naší doby pracuje celá protikatolická věda s přímo žhavou horlivostí o to, aby nám podkopala slávu a p o š t o l i c i t y. Opět a opět předhazují nám námitku: jmenujte se jednotnými, obdivujeme vaši velkolepou jednotu; jmenujte se katolickými, vaším polem je celý svět a vaším domovem celá země; ale jest jedno, čeho se odvážiti nesmíte: nesmíte se jmenovati a p o š t o l s k ý m i, neboť v mnohých oborech daleko jste se odchýlili od toho, co bylo vlastní povahou apoštolské, a prošli jste vývojem, který svědčí o tom, že každá methodistická obec je původní apoštolské církvi podstatně bližší nežli vy, katolíci.

Tak se k nám volá. Ovšem práce protivníků ještě zdaleka není vykonána, a již často se přihodilo, že bylo mínění, že stará suť je již odstraněna, ale při doplňovacích pracích narazilo se na půdu apoštolskou a apoštolské základy, a bylo nutno tuto prožluklou suť za základní, nerozumně rozbité kameny uznati.

Rozhodně však, přáteli, nemůžeme nyní projít všemi obory protikatolické kritiky, abychom přihlédlí ke krtčí práci protivníků. Jinak musil bych tě uvést v hypotézy a výsledky kritiky dějin dogmatů, archeologie, dějin kultu, dějin církevního zřízení a kritiky církevního práva, a k tomu nedostačuje ani čas ani místo.

Vyběříme však nejdůležitější a jmenovitě pro vzdělaného laika nejvýznamnější námítky v jednotlivých těchto oborech, a podrobíme je svědomité zkoušce.

A tyto pro laika zvláště významné námítky jsou:

V oboru dějin dogmat tvzení, že původní čistota pojmu, který apoštolové a první křesťané měli o Bohu, byla zakalena postavením, jehož se během vývoje církevního učení dostalo Ježíšově osobě, Ježíšově Matce a Svatým.

V oboru křesťanského kultu je to tvrzení, že čistota apoštolské a původní křesťanské zbožnosti byla zakalena učením o mešní oběti a svátostech, při čemž zvláště se jedná o svátost pokání a Eucharistii (přijímání).

V oboru církevní kázně je pak tvrzení, že původní čistota poměru mezi Bohem a lidskou duší, který Kristus a apoštolové hlásali a také prakticky prožívali, byla zakalena tím, že v tento vztah mezi Bohem a lidskou duší byla vsunuta oddanost k církvi, a dále že svobodná a pouze Bohu povinná lidská vůle byla skloněna a zotročena nesčetným církevně hierarchickým osobám. Těmito námitkami jest nám nyní se zabývati.

3.

V čem spočívá čistota apoštolské a původní křesťanské víry v Boha?

Nejprve v jednotě křesťanského pojmu o Bohu proti pohanskému polytheismu. Již křesťané apoštolské doby, jako Tertullian, mohli pohlížeti na šupinatého, rohatého, opeřeného nebo jako miláčka Danay ve zlato změněného Joviše, jenž v pohanské theogonii se stkvěl jako otec bohů. A již o křesťanech původní církve platilo pozdější slovo Tertullianovo: »Kterýkoli křesťanský řemeslník našel Boha a Jej vyznává a dosvědčuje vše, co se o Bohu říci může, skutky, kdežto Plato tvrdí, že strůjce vesmíru snadno naléztí nelze, a jestliže Ho někdo našel, že jen stěží může Jej všem zvěstovati.« — To byla první, veliká přednost křesťanské víry v Boha. Druhá spočívala v absolutní čistotě křesťanského pojmu o Bohu. Zde již nebylo slepé fatum. Jež nemilosrdně trůnilo nad Bohem i lidmi, vždy

hotovo ke smrtící ráně. Nikoli, zde byl pouze jediný Bůh milosrdné a blahosklonné pomoci a dobroty, bez Jehož vůle ani vrabec se střechy a tím méně vlas s lidské hlavy nepadne. Ale nekonečná, otcovská láska Boží zjevila se lidem nejkrásněji v Jeho Synu. Že se Kristus Sám Synem Božím jmenoval, je dle výroků evangelijních zpráv nade vší pochybnost dosvědčeno; právě tak je jisto, že Ho apoštolové jmenovali »Synem Božím«. Ale kritika nyní tvrdí, že Kristus v původní církvi a v prvních dobách apoštolských nebyl pokládán za Syna Božího v jiném smyslu, než v jakém my, lidé, jsme Božími syny, Božími dětmi; jen že prý v Něm vědomí synovství Božího bylo tak oblažující, tak překypující a tak vševládnoucí, že Krista je jmenovati ideálem a vzorem všech lidí a všech dob, ba ideálem a vzorem nikdy nedostižitelným. Přece však, tvrdí kritika dále, během dlouhého historického vývoje dogmatu byl čistý historický obraz Kristův, v něhož původní církev věřila, a z něhož životní sílu čerpala, zaplaven dogmatickými výmysly všeho druhu, až na jeho místo nastoupil metafysický obraz Kristův — na místě pravdivého a živého člověka Ježíše z těla a krve, jenž kdysi žil na zemi, jenž se modlil a bojoval, trpěl a zápasil, nastoupil Bohočlověk Ježíš Kristus, jenž trůní nad hvězdami, jenž v nezměnitelné blaženosti sedí na pravici Boha Otce, a jenž jednou opět přijde v oblacích nebeských s velikou mocí a velebností, soudit živých i mrtvých.

Ale kritika takto tvrdíc pravdy nemá. Obraz historického Krista v církvi a ve vzpomínkách věřících nikdy nezapadl. Nebylo právě nutno, aby se s důrazem kladla váha na člověčenství Kristovo a aby se toto hájilo proti vystupujícím heresím, jako Jeho božství, ačkoli v církevních dějinách byly také doby, v nichž církev právě tak mocně hájila pravého člověčenství Kristova, ku př. doba bojů proti Docketům, jako každé doby hájila Kristova podstatného synovství Božího.

Je také samozřejmo, že celý historický vývoj dogmat vzhledem k osobě Kristově více se točil kolem Jeho vnitřné podstaty, než kolem Jeho lidského zjevu. O tomto nebylo sporu, ale pokud má být zván Synem Božím, od té chvíle, kdy Šimon Petru Caesaree Filippovy a Tomáš po Jeho zmrtvýchvstání Jej tak nazvali, byla veliká, veliká otázka, na jejíž řešení měl pracovati celý historický vývoj dogmat.

A měl pracovati za nesmírných bojů. Mnohý se domnívá, že mohutné christologické spory ve starokřesťanských stoletích byly »kněžourskými a mnišskými hádkami

mi« o m r t v é, b e z v ý z n a m n é, d o g m a t i c k é f o r m u l k y. O formulky — ano. Nikoli však o mrtvé a bezvýznamné formulky! Za těmito formulkami skrývá se křesťanská pravda, právě tak, jako za chemickou formulí může býti skryt kus života.

Boj byl církvi vnucen zmatenou a kolísavou náboženskou filosofií g n o s t i c i s m u, jenž historický obraz Kristův úplně setřel. Gnostik hleděl na původ světa, na vývoj světa a na vykoupení světa úplně pantheisticky, jako na výron božské bytnosti a božského života, jako na zápas světlých a temných mocností ve světovém procesu, jako na sčištění a odpoutání dobrých žvlů, jež se světem nerozlučně splývaly, a volné proudění božského života zpět v samu sebe. Osoba Ježíše Krista se svým centrálním a vlastním významem vykupitelským byla při tom úplně vyloučena, a rozplynula se v mlhový světový princip. —

Proti tomu viděla se církev nucena, aby svou vlastní víru o Ježíši Kristu poprvé vtělila v pevné »f o r m u l e«, a tak vytýčila přesně ustálené vyznání víry. Odvolávali-li se Gnostikové na prastaré tajné tradice, odvolávala se církev na svoji apoštolskou tradici, jejíž obsah byl přesně určen pevným stanovením novozákonního kánonu, a jejíž strážcem a ochráncem především byl biskup, kolem něhož se obec těsně seskupila.

A r i a n i s m rozvinul otázku, v jakém poměru jest Kristus k Otci, má-li býti zván Synem jeho. Opět přišla odpověď ve »formulích« — ve formulích, jež na dlouhou dobu vnesly do křesťanství hrozné rozštěpení. Jední pravili, že Kristus je svojí podstatou Otci úplně roven (h o m o u s i o s), jiní jmenovali Ho podstatou Otci pouze podobného (h o m o i u s i o s), opět jiní popírali samu podobnost podstaty mezi Otcem a Synem a jmenovali Jej a n o m o i o s. A tak zápasili homousiáni, homoiusiáni a anomoieni vespolek na život a na smrt, až zvítězila »formule« h o m o u s i o s a Kristus byl označen jako rovné podstaty, či téže p o d s t a t y s Otcem.

F o r m u l e? — Nikoli, přáteli, více než to! Za touto formulí jest naše víra v Krista, jehož my jmenovati můžeme a jmenovati musíme: »Bůh z Boha, Světlo ze Světla, pravý Bůh z pravého Boha«. Za touto formulí je celá víra církve, že osoba Ježíše Krista nesmí býti snížena na osobu Bohu polopodobnou, a křesťanství na vznešenější a jemnější druh starého polytheismu . . . to všechno záviselo na jedině »f o r m u l i«, p r o n í ž tehdejší nejlepší mužové církve, ku př. Athanasius, nasadili statky a život.

Přišla haerese Apollinarova. Ostře ohražuje se proti arianismu, domníval se Apollinaris z Laodicee, že plností lidské přirozenosti Kristovy ruší se jednota jeho podstaty. Myslil, že na místě toho, co člověka činí člověkem, na místě rozumné duše (n ú s), vstoupila do Krista druhá božská osoba, božský L o g o s. Opět »formule«, toto malé slovíčko n ú s. Ale mnoho záviselo na něm! Neměl-li Kristus žádné rozumné lidské duše, nebyl-li tedy celým a dokonalým člověkem, nebyl též schopen konati skutky poslušnosti, lásky a svobodného, výkupného utrpení, — a jestliže se církev proti oné Apollinarově »formuli« postavila, nehájila ničeho menšího, než skutečnosti vykoupení, jehož se dostalo za podíl člověčenstvu opravdovým a skutečným, záslužným utrpením Kristovým. Lidská přirozenost byla božskou přirozeností přijata k úřadu vykoupení, učili monofysité; ale k tomu připojili, že lidská přirozenost Kristova byla božskou přímo vssata po způsobu smíšení a proměnění hmotných substancí. Nestorianism učil před tím pravému opaku. Že prý jsou v Kristu lidská a božská přirozenost sice pospolu, ale pouze v morální jednotě. Církev postavila proti těmto bludům dogma o »hypostatické jednotě«, dle které v jedné osobě Ježíše Krista jsou spojeny dvě přirozenosti, božská a lidská, ale tak, že nositel a majitel božské přirozenosti je spolu nositelem a majitelem lidské přirozenosti. Opět »formule« — ale opět za ní stojí život. Nestorianism, jenž popírá vlastní a skutečné přijetí lidské přirozenosti Kristovy skrze přirozenost božskou, nepřipouští tím vlastního a skutečného vykoupení; a monofysitism, jenž lidskou přirozenost Kristovu dává pohlcovati přirozeností božskou, a oné v této dává rozplývati, činí celé přijetí lidské přirozenosti a tím celé vykoupení bezúčelným, protože vykoupenou lidskou přirozenost úplně zbavuje její samostatnosti. Církev do oné formule vtiskla jaksi svoji víru, jako teplá životní šťáva lidského života je vtištěna v těsné lidské srdce.

Bludy monothetů, ač vlastně vznikly z politických zájmů, přece hluboce se dotýkaly křesťanského učení o víře. Monotheleti ponechávali sice lidskou přirozenost Kristovu dle její bytnosti v Kristu, ale upírali jí možnost svobodného rozhodování. To ovšem bylo totéž, jako principiální snížení lidské duše Kristovy a odsouzení téže k vnitřní bezmocnosti vůle, a opět celé vykoupení bylo tím stavěno v pochybnost. »Formule« církve o božské a lidské vůli Kristově byla tedy také zde něčím více, než pouhým slovem.

A zní-li tedy učení církve: »Ježíš Kristus člověkem

učiněný je Logos Boží, v němž dvě přirozenosti, božská a lidská, uchovávající svých zvláštností, tedy také své vůle, jsou spojeny v jediné osobě Bohočlověka» — lze v tom viděti odpad od učení apoštolů a původní církve o Ježíši Nazaretském? Je to snad špatné přemalování původního historického obrazu Kristova, kterýž třeba vy-leptati louhem a lučavkou kritiky, abychom se dostali k původní pravdivosti a kráse Kristova obrazu? Je to »sed-meronásobný, skvoucí zlatý brokát, jenž byl položen ko-lem prostického, bojácného, pokorného lidského dítěte«, jež se nazývalo Ježíš Nazaretský.

Nikoli, přáteli, v této »formuli víry« není ničeho jiného obsaženo, než co stojí v onom nejstarším s y m b o l u křesťanství, kterýž jmenujeme »a p o š t o l s k ý«, a jenž nepochybně dle názoru nejznamenitějších učenců, sahá až do doby apoštolské. Tu stojí psáno: »Věřím v Ježíše Krista, Syna jeho jediného, Pána našeho, jenž se počal z Ducha svatého, narodil se z Marie Panny.« Že Kristus jest jednorozený Syn Boha Otce, v tom jako zárodku jest obsaženo učení o Logu, jež později bylo vypracováno t. zv. starokřesťanskými apologety; již v tom byla zřízena hradba proti budoucímu arianismu. Že pochází právě tak z lůna lidské matky, jako přišel z lůna Otce působením Ducha svatého, v tom již všechny herese proti pravému a dokonalému člověčenství Kristovu, počínaje Dokety a Apollinaristy až po Monofysisty a Monothelety jsou od-souzeny. A tak s naprostou jistotou můžeme tvrditi: k d y b y d n e s o p ě t p ř i š e l n ě k t e r ý a p o š t o l P á n ě, t u n a o t á z k u, k ý m j e K r i s t u s, n e o d p o v ě -d ě l b y, ž e j e s t i d e á l n ě m č l o v ě k e m m o d e r n ě m, l i b e r á l n ě -p r o -t e s t a n t s k é a r a c i o n a l i s t i c k é t h e o l o g i e, n ý b r ŝ v y z n a l b y i o n j a k o p ř e d 1900 l e t y P e t r, ž e j e S y n B o h a ž i v ě h o ! A k d y b y c h o m m u c h t ě l i p ř e d l o ž i t i d o g m a t i c k é f o r m u l o v á n í u č e n í o L o g u, u č e n í o d v o j í p ř i r o z e n o s t i, a h y p o s t a t i c k é j e d n o t ě, p o t ř e b o v a l b y s n a d n ě j a k ě h o č a s u k e t h e o l o g i -c k é m u u v á ŝ e n í, a l e p a k b e z v á h á n í n a š e c e l é d o g m a b y p r o h l á s i l a p o š t o l z a s v ě, p r o t o ŝ o n o n e n í n i č í m j i n ý m, l e č r o z v i n u t í m s l o v a »e t V e r b u m c a r o f a c t u m e s t«, jež právě napsal apoštol, jenž kdysi spočíval na prsou Ježíšových, jenž naslouchal tluku Jeho srdce a jenž nejméně byl ochoten, aby na místě živého, lidským tep-lem naplněného historického obrazu Ježíšova, postavil mrtvý, nevěčný pojem, pojem o Logu, neb aby pro Krista historického, vůbec zapomněl na Krista dogmatického.

A právě tak i církve pro své dogma o Spasiteli neza-pomněla na Spasitele, jenž láskou k lidem byl naplněn a jako člověk bolestí zahrnut! Nikoli, přáteli, nedejme si do

očí nasypati písku, i když je to lesklý, třpytící se písek duchaplně pojatých hypothesí, naše víra o Ježíši jest apoštolská, a víra apoštolův o NĚm, i když nebyla dogmaticky formulována, přece dle dogmatického obsahu byla přesně věrou naší.

4.

Slyšíme-li, kterak soudí moderní kritika o katolické mariánské úctě a katolickém uctívání svatých, mohlo by se často zdáti, že v učení katolické církve na místě starého, pohanského Olympu s jeho bohy a bohyněmi nastoupil nový, křesťanský Olymp. Tu zdá se, že čistý pojem o Bohu církve původní zcela byl zatemněn mrakem andělův a svatých, k nimž se vysílají modlitby, které náležejí jedině Bohu.

Ale, milý příteli, tento způsob modlitby, který jedině Bohu patří, byl v katolické církvi také vždy a v každé době pouze a jedině Jemu zasvěcen. Ona námitka, že katolík svatým se klaněti smí či musí, je tak zpuchřelá a křehká, tak směšná a vrátká, že opravdu nestojí ani za námahu, abychom se jí zabývali. Církev vysílá své oficielní, liturgické modlitby pouze a jedině k trůnu Božímu a nezná ničeho jiného leč p ř í m l u v u s v a t ý c h.

A proč by této znáti neměla? Svatý Jeronym napsal o tom skvostné slovo: »Pavel«, tak praví, »se vyslovil, že za mořské plavby z Cesaree do Říma bylo před záhubou v hrozně bouři na jeho modlitbu zachráněno 276 osob; když pak apoštol nyní je zbaven pout tělesných a kraluje s Kristem, měl by ústa svá zavřítí a nesměl by za ty, kteří po celém světě v něho se důvěřují, ani slova promluvit?« — Skutečně krásné slovo, příteli! Nesmíme k velikým heroům ctnosti a mravnosti s obdivem svého zraku pozvédati jen proto, že jsou vyvýšení a oslaveni? Nesmíme k těm, kteří sami za svého života byli bojovníky, jako jsme my, vysílati z hlubiny země žádného volání za přímlovu u Boha, k němuž jejich čisté a svaté ruce dovedou lépe a s účinnějším výsledkem donéstí modlitbu, nežli naše ruce hříšné a poskvrněné? A je to snad zatemněním křesťanského pojmu o Bohu, že pokorně a zkroušeně skláníme oko své před tím, před Nímž nikdo není zcela čist a že za to oslavené, čistší a lepší, než jsme my, vyzýváme za jich přímlovu? — Je možno, že při jistém stupni nevědomosti lidu u c t í v á n í s v a t ý c h dospělo v jakési výstřelky; za to však nelze církev činiti zodpovědnou, a církev právě na poli

uctívání Svatých učinila všechno, aby předešla pověře, a při poučování lidu naléhala vždy na jasnou teorii a korektní praxi! Je též možno, že uctívání svatých ostatků bývá tu a tam inkorrektní a neestetické!

Ale, že toto uctívání sahá daleko až do krví napojené prvotní půdy církve mučednické, že odpovídá ideálnímu citu posvátné piety ke klenotu lidského těla, kteréž Bůh svařil a posvětil, jež mimo to v blažené smrti oči zavřelo; že konečně má v každém způsobu světské piety tisíce analogií, toho jistě popíratí nelze!

A katolická úcta mariánská? Odporuje snad apoštolské tradici? Myslím, příteli, že evangelista, který zaznamenal Magnificat Matky Boží, právě uhodil na základní ton mariánské úcty — a z tohoto základního tonu vzešla veliká píseň »všech pokolení«, píseň, jež zaznívá po celém století, aby nikdy nedozněla.

I v apoštolském vyznání víry našla Maria svého místa, a to beze vší stopy nějaké tendence nebo dotěrnosti, ale spíše v zájemné souvislosti se třemi nejvznešenějšími jmény, jež křesťanství zná.

A všechny následující doby slovo apoštolovo »Jesus Christus, natus ex Maria Virgine« bohatěji a hlouběji rozvinuly. Ignác z Antiochie, žák apoštola Jana, jemuž sám Kristus Matku svoji svěřil, oslavuje podivuhodné narození Panny Marie. Sv. Justin, jenž opustil školu Platonovu, aby se stal učedníkem Kristovým, počíná již ono proslavené přirovnání mezi Evou, matkou smrti, a Marií, matkou života. Ireneus, veliký obhájce pevného se držení apoštolské tradice, pokračuje v tomto přirovnání, vypočítává pokolení zavržených v Evě a pokolení vyvolených v Marii. A Tertullian, tento jinak tak přísný rigorista, dovršuje toto přirovnání, když praví, že Eva pochybila, protože slovu satanovu uvěřila a Bohu poslušnost odepřela, ale Maria zase všechno smířila, protože slovu andělovu uvěřila a se nazvala dívkou Páně. —

A krácejme dobou dále! Když se počínaly velké christologické haerese, pozvédly se i hlasy proti svaté Panně a jejímu významu v dílu vykupitelském. Ve 4. století vystoupili antidikomarianité — ale ihned pozvedly se hlasy obránců: Athanasia, Efréma, Basilia, Řehoře Naziánského, Epifania, Ambrože, Chrysostoma a Augustina. Ambrož bojoval zvláště proti Joviniánovi a Jeroným proti Helvidiovi, kteří oba byli odpůrci úcty mariánské, kdežto Epifanius obrátil se proti onomu polopohan-skému způsobu mariánské úcty, jaká se dala v Arabii od

Kollyridiánek, jež svaté Panně pohanským způsobem obětovaly koláče.

Století páté stalo se pro mariánskou úctu stoletím nejrozhodnějším. Nestorius, patriarcha cařihradský, chtěl svaté Panně upřít titul »Bohorodičky«, ale sněm efeský r. 431. pro tento čestný název se vyslovil. Po celý den čekal lid na rozhodnutí sněmu, a když večer bylo rozhodnutí ohlášeno, a biskupové opouštěli sněmovní místo, provázel lid otce sněmovní s planoucími pochodněmi za jásavých projevů díků — tak bouřlivě propukla radost nad rozhodnutím sněmu a spolu byla svědectvím síly a hloubky, s jakou starodávna mariánská úcta své kořeny v lidu zapustila.

V 6. stol. pje Matce Boží chválu svatý biskup Fulgenc, potom svatý arcibiskup Ondřej z Jerusalema a Chrysippus, v 7. stol. papež Řehoř a arcibiskup Ildefons z Toleda, v 8. stol. akta synody nicejské a spisy sv. Jana Damašského přes všeliká pronásledování obrazoborců. V 10. stol. již se počínaly v klášteřích rozvíjeti první květy mariánské úcty časného středověku, a odtud láska a úcta k Marii Panně stala se význačným znakem středověké zbožnosti.

Ale akordy mariánské chvály stávají se ve středověku tak hlasitými, že ani není potřebí, abychom jich jednotlivé tóny sledovali.

Též umění dala se ve službu chvály mariánské. Poesie své nejvroucnější a nejútlejší písně posvětila Matce Boží, počínajíc hymny Ambrože a Aurelia Prudentia až po svatého Bernarda, jenž svojí lásku k Marii smáčí v žáru starozákonní obrazné řeči Písně písní, a dále k onomu ideálně smýšlejícímu mariánskému pěvci, Jindřichu Susovi a Konrádu z Vircburku, nebo grandiosnímu Danteovi, a od těchto až k Bosuetovi a Alfonsu z Liguori a odtud k nadšeným mariánským pěvcům romantiky nebo kardinálu Geisselu a Diepenbrockovi.

A kdo by dovedl odolati kouzlu mariánské úcty, podávají-li si ruce básnictví a hudba, aby své ušlechtilé květy položily k nohám Matky Boží? Když dívky v máji vinou věnce z květů a kladou je před obraz Matky Boží a při tom zpívají svými čistými, jasnými hlásky starou siciliánskou píseň: »O sanctissima«? Nebo šumí-li jako temný příboj bolesti a nářku Pergolesovo: »Stabat Mater«? Nebo když Geibel své podivuhodné náladě, jež v jeho »večerních zvonech« zaléhá v lidské srdce, dává dojemný výraz:

»Ave Maria.« Moře a země odpočívají,
Se všech věží ozývá se zvonů zvuk,
Ave Maria! Zanechej pozemského díla,
A modli se k Panně a Synu Panny
I pluky nebeské nyní poklekají
Před Otce trůnem s liliemi v rukou
A růžovými oblaky vanou písně
Blažených duchů slavně v údolí.«

A byť se nám často namítalo, že na mariánském kultu je něčím oprávněným pouze estetická a romantická stránka a něčím vpravdě cenným — není přece nic krásnějšího a romantikou bohatšího než dětinná láska k matce, ale přece tají se za ní nekonečně více, než pouhá estetika a romantika.

Nikoli, nejen měkké a citlivé duše složily svoji hlavu v ruce Matky Boží! Činili tak i mužové, silní mužové! Vladimír, kníže dánský, nesl na svém štítě obraz Královny nebeské; Škotsko, Polsko a Uhry nazývaly se jejími poddanými; vévodové bavorští dali se pod ochranu a záštitu Matky Boží, a srdce bavorských knížat odpočívají na milostném oltáři mariánské kaple v Altöttingu, jakoby tam na srdci Matky Boží hledala věčného pokoje ode všeho královského štěstí a královského hoře; ilámští baronové volili kdysi jméno svaté Panny za heslo válečné, a dožové benátští dávali se zobrazovati, ani klečí u nohou Matky Boží; princ Eugen, »ctný rytíř«, nosil na svém závesníku mariánský obraz, a když Chrystobal Colon plul nové země hledat, dal svému korábu jméno »Santa Maria« a mariánský obraz na přídi lodi nejdříve pozdravil nový díl světa.

Avšak nikoli pouze králové a knížata, nikoli pouze země tohoto světa dali se pod ochranu Královny nebeské. Na nejkrásnějších a vzpomínkami nejbohatších místech světa vypínají se chrámy věčného Boha, které postaveny byly spolu ke cti jeho Matky, počínajíc nejstaršími mariánskými chrámy světa, mariánským chrámem v Efesu, nebo chrámem »Maria sopra Minerva« v Římě, kde starý chrám pohanský se svou musil ustoupiti chrámu blahoslavené Panny, nad níž se vznáší bílá holubička Ducha sv., až po veliké chrámy a dómy na mořských březích Bretańska či Provence nebo severní Afriky, do jichž znění zvonů mořský příliv hřmí své veliké symfonie jako věčnou píseň o té, jež se zove »Hvězdou mořskou«, nebo až k poslední malé svatyni Matky Boží na hranicích sněhu a ledu, kterou laviny s jásotem pozdravují za tajemného zvuku skrytých zvonů sněhových a ledových dómů

horských. Skoro každá země světa má své mariánské svatyně, k nimž v zástupech putují její obyvatelé: Německo má svůj Altötting ze 7. století, Andechs z 10. stol., Beuron z 11. stol., Springborn a Heiligelinde z 13. stol. ve východním Prusku, kde zároveň rozkvetly křesťanství a úcta mariánská, abychom již nepřipomínali nesčetných poutních mariánských míst pozdější doby. V Rakousku je nejstarší poutní chrám mariánský v Lorchu, založený sv. Rupertem, chrám, jenž však bohožel v 18. století byl zničen, Čechy mají svoji ctihodnou mariánskou svatyni ve Staré Boleslavi z 10. století, Švýcarsko má své světoznámé Maria Einsiedeln, Uhry chrám naší milé Paní ve Förtlö ze 13. století, Polsko svoji národní svatyni na Jasné hoře v Czenstochově ze 14. století, kdežto k nejznamenitějším poutním místům ruské církve lze počítati katedrály v Petrohradě a Moskvě, jakož i chrámy v Kazani, Jaroslavi, Tichvinu u Novgorodu, klášter Kaplunovka u Charkova, Abalak u Tobolsk a Bogorodizkoje u Tomska.

A ještě jsme, přáteli, celé Evropy neprošli! Stará katolická Anglie byla mariánskými chrámy tak bohatá, že byla nazývána »mariánským věnem«. Král Ina ze západních Sas vystavěl již r. 708 mariánský chrám v Glastonbury, a ve slavné kapli »naší milé Paní pod zemí« modlil se již sv. Dunstan a tam r. 988 i svůj hrob našel. Francie má své mariánské svatyně, které sahají téměř do dob jejího pokřestění; tak na př. nejstarší jeskyně s obrazem »Černé Panny« v Chartres, kdysi druidská svatyně; v Le-Puy-en-Velay, jež svým původem sahá až do 6. století, bylo na počátku první křižácké výpravy zapěno Salve Regina, jež po dlouhou dobu nazývalo se zpěvem z Le-Puy; a když Karel Veliký táhl proti Maurům, byl Roc-Amadour u Cahorsu již dávno veleslavným poutním místem, mlčíce úplně o Lurdech, jež náležejí nejmladší minulosti a jichž velice tupená a přece nepodkopatelná sláva o zázracích plní celý svět. Španělsko s velkou úctou hledí k prastarému mariánskému obrazu v poboční kapli svého dómu v Toledo, který již za času sv. Ildefonse byl proslaven zázraky; nebo k obrazu Matky Boží na Monteserrat; nebo k onomu obrazu svaté Panny, jenž kdysi Řehořem Velikým byl poslán svatému Leandrovi ze Sevilly a potom před Maury byl uschován v údolí Guadalupe, kde se nad ním vypínal daleko proslavený poutní chrám v Guadalupe. Ostrovy Kanárské mají svoji mariánskou svatyni v Teneriffě. Itálie je přímo poseta svatyněmi Matky Boží, z nichž mnohé sahají do prvních dob křesťanských. Řím má mezi svými 62 mariánskými

kostely chrám Panny Marie Sněžné čili Maria Maggiore, jehož mariánský obraz již r. 590. za doby moru nesl ve slavném průvodu ulicemi Říma sám papež Řehoř Veliký. A Řím měl ještě starší mariánský chrám v basilice Maria Antiqua, jejíž zříceniny nedávno byly vykopány ze ssutín foru, a jejíž počátky, dle mínění archeologů, sahají až do doby Konstantina Velikého.

Ale můžeme, přáteli, ještě dále v minulost jíti, vstoupíme-li do hlubin země, do římských k a t a k o m b. »Venku u silnice salárské«, píše tyrolský básník Antonín Müller (Br. Willram), »v cemeteriu sv. Priscilly, jež sahá až do dob sv. Petra, nalézá se již obraz Matky Boží; nalézá se v Ostiánum u cesty nomentánské; setkáváme se s ním v Arcosolech (v okrouhlých hrobech) u sv. Kallista; dýše svým nebeským kouzlem z obou maleb u sv. Domittily — jako nevyvratitelný důkaz toho, že mariánský kult je tak starý jako naše církev. A právě toto starokřesťanské zobrazení Panny Marie, jak, majíc dítě na loktech a sedíc na trůnu, přijímá hold mudrců, stalo se typem, předobrazným proroctvím, protože nám barvou podává ona slova, která v »Magnificat« vytryskla ze srdce Samé Panny Marie jako nadšené proroctví: »Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes!« — Ejhle, od této chvíle blahoslavenou nazývati mne budou všichni národové!

Zdali pak malík 4. století, pokračuje Br. Willram, když tam za matného světla lampy zběžnými rysy vrhal tento obraz na kus zdiva, alespoň tiše tušil velkolepé uskutečnění tohoto proroctví? Zdali jej jen ve snách napadlo, že tato vznešená postava ženy, jejíž líbeznost a spanilou sladkost pokoušel se skromnými barvami vylíčiti, po něm inspirovati bude tisíce a tisíce uměleckých srdcí a je nadchne pro obrazy, jež jakoby žhavým dechem dýchaly? Zda při tom pomýšlel, že to, co neozdobnou a prostou mluvou umění své doby diváku předváděl, jednou po stoletích jako vrchol všeho, co je v umění nejvznešenější a největší — ať je to v oslňující barevné technice Tiziánově nebo v mistrných komposicích Raffaelových či v cudném svitu madon Quidona Reni nebo v líbezné hře linií děl Fiezolových; ať je to v tichém kouzlu Peruginově nebo v žárném původu Corregiově a Cimabuesově, bude uchvacovati oči a srdce milionů? — A tak maloval svoji Madonnu v plachém temnu katakomb, a tato nebeská, jasná postava v říši stínu a tmy měla svým zjasňujícím a usmířujícím leskem zářiti nad hrobkami mrtvých i v srdce živých. Kolém jejího obrazu kráčeli s žalostí v srdci, že se musí rozloučiti, a se slzou bolesti v oku, když některému ze svých milých tam v půdě hrobu k věčnému od-

počinku ustýlali. A z očí obrazu posílala Maria v jejich duši mateřský pohled útěchy a pokoje, naděje a radosti z opětného shledání. Věděli, že jejich mrtví jsou v rajských nivách pod ochranou nebeské královny, Madonny dell' Anima — Matky duší.«

Sestoupili jsme v hlubiny země, abychom se přesvědčili o apoštolicitě mariánské úcty. Vystupme opět na světlo a dokončeme svoji okružní cestu kolem světa, abychom se stejným způsobem přesvědčili o katolicitě mariánské h o k u l t u !

Obraťme svůj zrak do nového světa, do A m e r i k y ! Tu pozdravují nás mariánské kostely z Guadalupe Hidalgo u Mexika, z Durango, ze Zacatecas, Campeche a Orizaba; C o l u m b i a má svůj metropolitní chrám v Santa Fe de Bogota a svatyně naší Milé Paní z Monteserratu a Guadalupe; C o s t a r i c a má své mariánské kostely v Cartagu, Chiantle a Masrgua; V e n e z u e l a nazývá svým vlastnictvím staroslavné domy Boží ve Guanare, Aurare a Guinguire, E c u a d o r svatyni naší Milé Paní de agua santa v Banos; v B r a s i l i i vypíná se v Rio de Janeiro chrám naší Milé Paní de Gloria, v Argentině Marie de Mercede v Buenos Aires; C h i l e má v Aucayama slavný, císařem Karlem V. darovaný obraz a poutní místo v Arauca a Huambalva. Mariánská svatyně A n t i l nalézají se v Higuez u San Domingo, kdežto K u b a honosí se chrámem N. Senora de la Caridad del Cobre. O b y v a t e l é O h i o putují ke chrámu bez poskvrny hříchu Počaté na Mount Adams, v K a n a d ě je v Montreale chrám Panny Marie Pomocné ze 17. stol., a v R o u c k y M o u n t a i n s posvátný dům naší Milé Paní modlitby.

Také A f r i k a vzdává Královně nebeské svůj hold, když s věží chrámu Naší Milé Paní africké v Algiru znějí zvony, nebo když z poutního chrámu naší Milé Paní Vítězné, jenž byl v 15. století v Angole postaven, znějí v dolinách. — A A s i e má mimo posvátná místa palestinská basiliku na hoře Karmel, chrám Panny Marie Potěšující na rovině El Bekr na Libanonu, mariánskou svatyni u Beirutu a svatyni v klášteře jeskyň Panegia Sumelas v Kolchidě, potom v I n d i i mariánské chrámy v Mallapurámu a Pondichery a v Č í n ě staré poutní místo v přístavu Macao.

Doufám, přáteli, že naše okružní cesta kolem světa důkladně ti dokázala katolicitu mariánské úcty. A co z a v š e c h d o b a n a v š e c h m í s t e c h se konalo a bylo pěstováno, smíme také konati a pěstovati my beze strachu před kritikou. — — —

Než tím je ještě málo řečeno. Nesmíme se s otázkou mariánské úcty rozloučiti, dokud ještě nepohlédneme v její hloubku a vnitřní cenu, a neproneseme o nich nějaké slovo!

Jen krátké slovo, příteli! — Jak se zovou ony stěžejné dva body, v nichž se pohybuje celý lidský život? Jmenují se štěstí a bolest! Byl-li kdy nějaký šťastný život na zemi, byl jím život Panny Marie, jenž byl naplněn nevy-slovitelnou, vroucí láskou k Bohu a oslaven nejtěsnější jeho blízkostí, jaká vůbec kdy byla. Marie v tichém očekávání vyplnění úradků Božích dala ve služby Věčnému nejvyšší, co člověk Bohu dáti může: svoji vůli, jež sama sebe zapomínala a všechno obětovala, a čisté srdce! Ona božské dítě pod svým srdcem a ve svém náručí nosila a, u věrné, důvěřivé a nikdy neustávající péči o dítě a jinocha Ježíše, spolupracovala na provedení Božího úradku. Všeho odříkání plné štěstí a posvátné kouzlo domku nazaretského, opřádalo Matku i Dítě, když zpívala dřímajícímu dítěti něžné, sladké ukolébavky nebo s ním mluvila o Otci — kde zřídla milosti proudila tak bohatě, než v toto mateřské srdce Panny a v toto panenské srdce Matky? A ze kterého srdce mohly milostné proudy orodujícího milosrdenství bohatěji a plněji řinouti se na všechny, kteří lačněji a žízni po spravedlnosti království nebeského, než ze srdce Oné, v níž nejprve spočinula všechna blaženost nebeská?

A kde je život, jenž tak hluboko, až k utonutí hluboko byl pohroužen v proudy bolesti a žalu, jako srdce nazaretské Panny? Vidím-li ji dnes stát pod křížem, hledím na stělesnění čehosi nejvelkolepějšího a nejideálnějšího, co vůbec svět zná, totiž na skutečné setrvání ve službě věci zdánlivě ztracené; ve službě věci, která vyžaduje oběť za obětí a doznává posměchu za posměchem; ve službách věci, která je tak těžká, že zhroucení pod její tíží zdá se býti čímsi nejbližším . . . Než přece nikoli, »služebnice Páně« neklesne; stojí silna a ticha, s celou svojí věrou a vší svou silou před umírajícím Bohočlověkem a ve své duši chová jen jediné přání: úradkům Božím věrna zůstatí a v neochvějném plnění povinností dokonati bohoslužbu života, jenž obětuje všechno, i sama sebe.

Je toto nejvyšším v lidském životě? —

Je-li toto nejvyšší, — a nikdo ničeho vyššího nezná — nemůže následování Marie býti jakýmsi zatemňováním a zkracováním následování Ježíšova. A pak . . . ano, příteli, nemůže to jinak býti řečeno: pak protestantism, když opustil církev, a spolu mariánskou úctu, dvakrát ztratil matku! —

Jest dlouhá cesta, příteli, od nejstaršího mariánského obrazu, který v omítku stěny katakomb neumělá ruka vyškrabala, až k mariánské úctě našich dnů. Avšak cit, jenž dnes katolického mariánského ctitele oživuje, je v podstatě týž, jaký plál v srdci onoho křesťanského umělce za mučednické doby církve.

Tentýž zjev můžeme pozorovati ve vývoji křesťanské bohoslužby, o kterém nyní pojednáme.

Náš dnešní způsob slavení mše svaté různí se beze vší pochyby od konání jejího v době apoštolské; jest nám však pátrati, zdali tato různost je vniterná a podstatná, nebo pouze vnější a zdánlivá.

Dle toho, co Ježíš Kristus při poslední večeři činil a mluvil, byl jeho úmysl asi tento: ustanovil hostinu, při níž podle zdání chléb a víno, ale ve skutečnosti tělo a krev se požívá; tato hostina spolu měla za účel, aby představovala oběť Kristovu na kříži. Kdo tedy jeho rozkaz: »To čiňte na mou památku« vykonávati směl a vykonávati chtěl, měl z rozkazu plnomocenství Ježíšova z chleba a vína učiniti Tělo a krev Páně, a tím na památku obětní smrti Ježíšovy konati posvátnou hostinu. Prvotní církev sotva asi spojila s tím jiných theologických spekulací, leč onu, že požíváním posvěceného chleba a vína vstupuje v myslitelně nejvnitřnější tělesné a duchovní spojení s Ježíšem Kristem, a to s Kristem, jenž Otci svému na kříži jako smírná oběť za hříchy lidstva se obětoval. Přijímateli eucharistického pokrmu, tak myslila církev, bylo tedy umožněno, právě následkem tohoto reálního spojení s Kristem, aby bral podíl na oběti Kristově a na celé její ceně i všem jejím ovoci.

Z konce 1. nebo z počátku 2. století dochovala se nám zlatá knížka t. zv. *didaché čili nauka dvanácti apoštolů*«, jakýsi to katechismus, prvotního křesťanství. Tam se nalézá poučení, jak se má slaviti nedělní bohoslužba: »V den Páně se shromažďe, abyste konali lámání chleba a díkůčinění: ale dříve vyznávejte své hříchy, aby vaše oběť byla čistá!« Věřící ke slavení této hostiny přinášeli chléb a víno, ale v *didaché* naznačené modlitby »díkůčinění« svědčí o pevném přesvědčení prvních křesťanských obcí, že nepožívaly chleba a vína, nýbrž Ježíšova Těla a Jeho Krve, a tím staly se účastny nesmrtelnosti a věčného života.

Mučedník Justín, jenž zemřel roku 166., popisuje ve své první apologii bohoslužebnou slavnost své doby. V neděli shromažďují se všichni obyvatelé měst i vesnic,

a předčítají se paměti apoštolů nebo spisy proroků, jak dlouho je možno. Když předčítatel u k o n č í, představený v p r o m l u v ě povzbuzuje ke konání dobra, jak právě věřící slyšeli. Po té povstaneme všichni ve spolek, a konáme m o d l i t b y. A když jsme s modlitbou u konce, přináší se c h l é b, v í n o a v o d a, a představený se vši vroucností vysílá modlitby k Otci všehomíra jménem jeho Syna a Ducha svatého a koná dlouhé díkůčinění za to, že těchto darů jsme skrze něho hodni. Když jsou modlitby ukončeny, přítomný lid projevuje svůj souhlas, volaje: Amen. Toto amen znamená v hebrejské řeči tolik jako: Staň se. Po díkůčinění představeného a tomto slavnostním souhlasu veškerého lidu, rozdělují ti, kteří u nás se jáhny nazývají, každému z přítomných z p o s v ě c e n ě h o chleba, vína a vody a donášejí z toho i nepřítomným.«
— Tak líčí Justín obětní liturgii své doby. Není těžko poznati zde podstatné části naší dnešní mešní liturgie: Předčítání, kázání, obětování, proměňování a přijímání; tyto tři poslední jsou provázeny modlitbami kněze i lidu.

Ale to vše lze spíše přirovnat poupěti než plně vyvinutému květu. Vždy bohatěji během doby se vytvářela liturgie a byla ozdobena vždy krásnějším věncem posvátných modliteb a obřadů bohoslužba »lámání chleba«.

O d 4. s t o l e t í vyvíjely se jednotlivé liturgie dost samostatně, a to především, byť ne bez vzájemného vlivu, v tehdejších hlavních sídlech církevního života: v Alexandrii, Antiochii, Miláně, Římě, pak v Gallii a později také ve Španělsku. Pro římskou liturgii stal se zvláště významným papež Řehoř Veliký, a jako na jisto postavený výsledek vědeckého bádání lze prohlásiti, že od času Řehoře Velikého modlitby t. zv. kánonu mešního nedoznaly již změny; tak jako dnes modlí se je církev, tak řinou se již po třinácte století s jejich rtů.

Již za doby Řehoře Velikého přinesli římstí věrozvěstové římské liturgie do Anglie, odkud pronikla i do Gallie a tam uplatnila se proti domácí liturgii galské. Bonifác a Karel Veliký zjednali římské liturgii přístup do Německa. A od té doby téměř každé století něčím přispělo k upravení mešní bohoslužby.

V 7. s t o l e t í připojuje se »A g n u s D e i« jako zpěv v té chvíli, kdy kněz láme hostii.

V 9. s t o l e t í vyskytuje se stupňová modlitba, nejdříve jako soukromá pobožnost, připojená ku prastarému vyznání hříchů, a od 11. století stává se již všeobecnou.

S t o l e t í 11. přináší do mešní liturgie Gloria a Credo.

P ř e d p r v n í k ř í ž á c k o u v ý p r a v o u přijímá se jako poslední zpěv praeface, t. zv. mariánská praeface.

Od 11. století náležejí k mešní oběti modlitby při přijímání, a od 13. století modlitby při obětování chleba a vína, jakož i poslední evangelium mše.

Je tedy dnešní konání mešní oběti dosud totéž, jako byla apoštolská a původní křesťanská bohoslužba »lámání chleba«? — Podle zevnější formy nikoli, ale dle podstaty ano! Božské Dítě, jež kdysi chudé a nepatrné a v chudých plenkách zabalené spočívalo v jesličkách, je zajisté též Syn Boží, jenž na hoře Tábor stál zářící a oslavený před očima svých učedníků. A božské Dítě, jež za dob apoštolských v konsekrovaném chlebě spočívalo na dřevěném stole, jehož ke slavnosti bohoslužebné se používalo, je též Syn Boží, jenž v kostele v katakombách odpočíval na mramorovém sarkofágu, jenž skrýval tělo některého svatého mučedníka, a jež nyní spočívá na sněhobílém plátně našich oltářů, jež září zlatem a nádherou barev, jakoby leskem slávy chtěly skrytého Spasitele ozářiti. —

A jestliže s n ě m t r í d e n t s k ý, po zralém prozkoumání veškeré tradice od apoštolských dob, učil, že mše je pravá oběť, protože Syn Boží, jenž jednou za nás na kříži zemřel a již neumírá, sám skrze službu kněze ve viditelné podobě, jež na jeho krveprolití na kříži u p o m í n á, s lidstvem na zemi (skrze přijímání) se spojuje, aby spolu s lidstvem Otci k oslavení i k zadostiučinění se v oběť přinášel, a tak všechny účinky své smrti lidstvu zprostředkoval, — je to, byť přesnějším formulováním, zcela totéž učení, jež kdysi hlásal T o m á š A q u i n s k ý neb O r i g e n e s či d i d a c h e dvanácti apoštolů; je to apoštolské učení, a nijak ani svým obsahem ani svým zněním neopravňuje kritiku k výtce, že to, co mešní oběti dosaženo býti má, je prý ovšem dle jména Kristem zjednaná spása, ale Kristus koná při tom vlastně úkol plusquamperfekta.

Nikoli, každé, dobře poučené katolické dítě, ví, že mešní oběť církve nezatlačuje se Kristova oběť na kříži v mlhavou dálku plusquamperfecta, nýbrž spíše, že mešní oběť není ničím jiným, leč účinným z p ř í t o m n ě n í m Kristovy oběti na kříži.

6.

V nejtěsnější souvislosti s katolickým učením o mešní oběti jest učení o p ř í t o m n o s t i K r i s t o v ě v E u c h a r i s t i i, jež zajisté tvoří jádro učení o nejsv. Svátosti Oltářní. Kritika odmítá toto učení o eucharistické přítomnosti Bohočlověka jako neapoštolské.

Pojďme tedy po stopách tradice !

Apoštol Pavel mluví zcela jasně a zřetelně o chlebu a kalichu, jichž nehodným přijímáním přivozuje si člověk soud; o hostině, která je spolu zvěstováním smrti Ježíšovy. Je naprosto nemožno, aby tím apoštol myslil libovolnou hostinu, zvláště když připojuje svoje napomínání ke zprávě o ustanovení Eucharistie.

Ke konci 1. století poznamenává Ignác z Antiochie, že se Dokéti Eucharistie vzdalují, protože nevyznávají, že jest Eucharistie Tělem našeho Vykupitele Ježíše Krista, jež pro nás trpělo a jež Otec podle své dobroty vzkřísil. Uprostřed 2. století píše Justin: »Nikoli jako obyčejný chléb a obyčejný nápoj přijímáme těchto (eucharistických) darů, nýbrž jako slovem Božím vtělený Ježíš Kristus, náš Spasitel, měl tělo a krev pro spásu naši, tak byli jsme i my poučeni, že onen pokrm, nad nímž modlitba, slovo Jeho obsahující, jako díkůčinění vyslovena byla a jímž proměněným naše tělo a krev se živí, je tělem a krví vtěleného Ježíše Krista.«

Ke konci 2. století Iraeneus z Lyonu přirovnává Eucharistii ke zmrtvýchvstání a praví: »Tak jako pozemský chléb, když Bůh byl nad ním vzýván, není již obyčejným chlebem, nýbrž Eucharistií, jež sestává z pozemského i nebeského, tak přestávají i naše těla, jakmile Eucharistii přijala, býti podrobena práchnivění a mají naději ke zmrtvýchvstání pro věčnost.«

Rovněž ve 2. století vystupuje Tertullián jako svědek pro katolické učení, an píše: »Svaly (našeho těla) živí se tělem a krví Kristovou, aby také duše byla Bohem nasycena.«

Na počátku 4. století praví Makarius z Magnezie ve svém slavném eucharistickém fragmentu: »On pravil: Totoť je tělo mé. Tedy nikoli obraz těla, ani obraz krve, jako někteří slabomyslní žvatlají, nýbrž vpravdě Tělo a Krev Kristova.«

Slyšeli jsme hlasy původní tradice o katolickém pojímání Eucharistie. Slyšeli jsme hlasy apoštola Pavla, apoštolského žáka Ignáce, latiníka Justina, galla Irenaea, afrikána Tertulliána, asiaty Makaria. Všichni sdílí totéž přesvědčení o skutečné přítomnosti Kristově v Eucharistii. — A můžeme až k prvnímu heretikovi proti nejsv. Svátosti Oltářní, Berengarovi z Toursu, po celé tisíciletí naslouchati tradici, a neslyšíme v této souhlasné tradici žádné disonance. Ani tam ne, kde jednotliví Otcové, jako Origenes nebo Augustin, zdají se mluvit příliš spiritualisticky nebo allegoricky! Neboť mluví často symbolicky pouze o tak zvaném duchovním přijímání, a i potom proti

o jedinečném výpovědím symbolického významu, stojí celé mraky jiných výpovědí, v nichž potvrzují skutečnou přítomnost Kristovu. Kdo, příteli, stojí blíže apoštolské tradici: Luther, Zwingli, Oekolampadius a Kalvín — nebo my se svojí katolickou naukou?

Kdo stojí apoštolské tradici blíže: moderní, liberálně-protestantská theologie se svým racionalistickým zlehčením Eucharistie v symbol (vniterně bezvýznamný) těla Kristova, a eucharistické bohoslužby (vniterně téměř bezcenné) v »hostinu lásky« křesťanské obce, jež na Pána Ježíše vzpomíná, — nebo my katolíci?

Nikoli, příteli, jestliže duše po svém Bohu lačnicí a žízníci, volá: »Přijdi, Pane Ježíši!«, nedostačuje jí symbol, pak může nasytiti ji jen nadpřirozená skutečnost přítomnosti Ježíše Krista.

Nadpřirozená skutečnost! Ovšem tato převyšuje zákony přirozené fyziky a chemie — ale oslavené tělo Ježíšovo je též povzneseno nad všelike přirozené zákony fyziky i chemie i fyziologie. Kdo sklání koleno své před eucharistickou Svátostí, sklání je ovšem před tajemstvím, ale před tajemstvím plným pravdy, útěchy a krásy, jež sobě nemá rovna. — —

I proti tomu, t. j. proti uctívání Eucharistie, či »latreutickému kultu« (klanění se) konsekrované hostii, pozvedá kritika své námitky, často ve formě více než nedůstojné. Je zajisté dosti lidí, jimž »klanění se hostii« a »modloslužba« je věcí úplně stejnou.

Je v latreutickém kultu nejsv. Svátosti Oltářní jakési zřeknutí se apoštolské tradice?

Již původní církev znala alespoň v podstatě klanění se Eucharistii. »Svaté svatým«, znělo napomenutí kněze již v době apoštolské před udílením svatého přijímání. Přece však nesmíme přehlédnouti, že zevnější poměry za doby pronásledování vyžadovaly, že Eucharistie byla především připravována k bezprostřednímu přijímání, a nikoli k trvalému uchovávání.

Tertullián a Cyprián dosvědčují velikou bázeň, aby z konsekrovaného chleba nebo vína něčeho na zem neupustili. Chrysostom podává zprávu, že kněz i jáhen při pozdvihování se skláněli a při tom říkali: »Bůh buď mně, hříšníku, milostiv!« Augustin pak praví: »Nikdo nepožívej onoho Těla, abys se mu dříve neklaněl.«

Řecká církev stanula při latreutickém uctívání Eucharistie ve mši a přijímání, ale latinská církev tento kult dále vypěstovala. Od vystoupení berengariánů v 11. a 12. století uchovávala se Eucharistie vlastně za tím účelem, aby se jí i mimo liturgickou bohoslužbu mohlo

prokazovati klanění. Ve 13. století vznikla »slavnost Božího Těla«, a ke cti nejsv. Svátosti Oltářní zapěl Tomáš Aquinský své vzletné svátostní hymny. Ve 14. století ujal se obyčej »vystavování nejsv. Svátosti Oltářní« v monstranci. T r i d e n t s k ý s n ě m konečně latreutické uctívání Svátosti Oltářní slavně potvrdil. Tak pracovala století na zlatém čestném řetězu projevů úcty a svátků, jež církev Eucharistii jako středu všech svých bohoslužebných úkonů zasvětila. Ale k základní myšlence původní církve o nejsv. Svátosti Oltářní pojí se vždy a všude stálá vzpomínka na slovo Páně: »Totof je tělo mé«, v jehož důsledcích nezvratně spočívá latreutická úcta Eucharistie.

7.

Zatím co jsme, přáteli, při své vyšetřovací obchůzce podali důkaz, že církevní vývoj ani v jediném oboru neznamená odpad od apoštolské tradice, nastoupíme při vyšetřování o s v á t o s t i p o k á n í, a zvláště o její nejvíce popírané části, t a j n é z p o v ě d i p ř e d k n ě z e m, cestu opačnou. Jak je známo, vytyká se katolické církvi, že vyznávání hříchů není prakřesťanské a apoštolské, nýbrž že z více či méně zavržitelných a nečistých motivů kněžské hierarchie bylo v kterémsi době vývoje církevních dějin »z a v e d e n o«.

Nuže — postupujme po stoletích vzhůru, přáteli! Snad přece někde dá se ona neblahá chvíle najíti!

Nastala snad ona chvíle ve 20. nebo 19. století? — Jistě ne; zpověď je jednou tu, a, byť často byla těžce pocíťována neb i tupena, vykonává se jako všeobecná církevní prakse.

Nastala ona chvíle v době reformační? — — Nikoli; neboť tvrzení Kalvínovo a Dallaeovo, že ušní zpověď byla teprve zavedena papežem Innocencem III. na IV. sněmu lateránském (r. 1215), je zajisté nejlepším důkazem, že zpověď aspoň od doby tohoto sněmu byla již zavedena.

Byla však skutečně v roce 1215 »zavedena«?

Kdo jen poněkud jest obeznámen s dějinami církevních sněmů, ví dobře, že na lateránském sněmu r. 1215 nebyla žádána ušní zpověď jako nějaká neslýchaná novota, nýbrž stanovena byla povinnost jednou v roce nejméně se zpovídati.

Nuže, přáteli, dále vzhůru!

V 9. století odloučila se schismatická církev řecká od katolické jednoty. Ale zřízení zpovědi řecká církev nezanechala, nýbrž až dodnes jako božské zařízení

podržela — důkaz, že jistě třeba je jíti ke tradici mnohem starší.

V 8. století, asi v roce 742, ustanovil první německý národní sněm pro jednotlivé vojenské sbory německého vojska vojenské duchovní, kteří měli slyšeti zpověď vojáků. Tedy zpověď byla tu již tehdy.

V 6. století dal papež Řehoř Veliký misionáři Augustinu, vyslanému do Anglie, zvláštní instrukci o zpovědi.

Vstoupíme do století 5. Nařídil, jak to již tvrzeno bylo, papež Lev Veliký po prvé tajnou ušní zpověď před knězem? — Nikoli! Lev Veliký obrátil se ostrým výnosem proti biskupům kampánským, kteří dovolili vzejíti nešvaru, že totiž hříšníci četli všechny své hříchy veřejně před celou obcí. Papež tuto věc kárá a praví, že tento zvyk je proti »apoštolskému ustanovení«, dle něhož pouhé ušní vyznávání hříchů před knězem dostačuje. Znamená snad toto papežské zakročení nějakou novinku ve zpovědi, či neznamená-li spíše obranu v »apoštolském ustanovení« obsažené ušní zpovědi proti neoprávněným a obtížným novotám?

Jiní opět tvrdí, že zpověď přichází v církvi v 3. století, asi pod vlivem pronásledování křesťanů za Decia nebo za zmatků novatiánských.

Ale sv. Cyprián oněm, kteří pod hrozným útlakem pronásledování víru svoji byli zapřeli, slibuje odpuštění po kajícím vyznání před knězem s takovou samozřejmostí, jež vylučuje každou myšlenku o tom, že zde jde o nějakou novotu. A tento názor jest ovšem posílen slovem velikého Origena, jenž zastupuje východní tradici, právě tak, jako Cyprián zastupuje západní, když po vypočítání různých prostředků k odpuštění hříchů praví: »Jest ještě sedmé, ačkoli tvrdé a namáhavé odpuštění hříchů skrze pokání, smývá-li hříšník své lůžko v slzách, a jsou-li slzy jeho chlebem dnem i nocí, a nestydí-li se knězi Páně hříchy své vyznati a hledati pomoci lékařské.«

Ve 2. století vystupují jako důležití svědkové zpovědi, jako nutného prostředku spásy, Iraeneus z Lyonu, a Tertullián z Kartaginy. Iraeneus vzpomíná ušní zpovědi paní, svedených gnostikem Markem, a Tertullián odsuzuje nepravý stud při vyznávání hříchů, jenž již tolik lidí strhl v záhubu.

Nyní vstupujeme do století prvního a tak i do doby apoštolské. Klement římský povzbuzuje ještě před sto lety odbojnou obec korintskou ke kajícímu vyznání hříchů, neboť je prý lépe hříchy vyznávat, než své srdce zatvrzovati. A v Didaché čteme: »Budeš v církvi své hří-

chy vyznávati a se špatným svědomím k modlitbě nepřistoupíš.« —

Můžeme tedy, příteli, všechna křesťanská století prohledati — nikde nelze objeviti oné chvíle, v níž by bylo zavedeno tajné vyznávání hříchů.

Ostatně již slovo Kristovo o odpustitelných a neodpustitelných hříších žádá přesného rozlišování jednotlivých hříchů, jež by však bez zvláštního vyznání hříchů bylo nemožné. Je tedy beze vší pochyby jisto, že odpuštění hříchů podle slov Kristových a podle celé církevní tradice, od apoštolských dob je možno jen tehdy, jestliže hříšník v kajícím vyznání své hříchů podrobuje církevní moci klíčů.

6.

Je nám ještě, příteli, mluvit o poslední obtíži, jež se činí se strany kritiky.

Vytýká se nám, že církev — i když bychom chtěli uznati oprávněnost její existence — svými požadavky a zdůrazňováním poslušnosti a oddanosti, svým podrobným a vše dusícím kultem svátostným, svým nesmírným množstvím hierarchických osob příliš se vtírá mezi Boha a lidskou duši, a velkolepou ideální myšlenku všeobecného kněžství zatemňuje a zatlačuje. —

Poslušnosti a oddanosti žádá církev? — Ano, ale přece ne pro sebe, nýbrž pro Toho, v jehož jménu kráčí po věky dějinami, v jehož rozkaze mezi národy země stojí a působí, jehož pravdu zvěstuje, jehož příkázání uplatnití se namáhá, jehož proudy milosti svádí v nesmrtelné lidské duše!

Vtírá se církev skutečně mezi duše a Boha? — Ano, ale tak, že jako Orodovnice vstupuje mezi Boha a duše, za něž prosí a opět prosí a oroduje a oroduje! Tak jako matka se staví mezi své děti a nebezpečnost, která jim hrozí.

A veliké množství hierarchických osob? Je možno, příteli, že složité zřízení církevní správy v tom či onom bodě jest jakéhosi zjednodušení schopno; ostatně právě papež Pius X. osvědčil v tom bystré oko a energickou ruku! Ale ohromné bude asi vždycky, neboť ohromné jsou jeho úkoly . . . rozhodně větší, než se mnohý domnívá, že církevní hierarchii považuje za jakýsi druh přepychu, jehož vzdání se je zcela dobře možno! — Zajisté, ve zlatem vyšíváných střevících papežových, v

šarlatové vlečce kardinálově, v palliu arcibiskupově, v drahokany posázeném náprsním kříži biskupově, v diplomacii nunciatury, ve stupnicích děkana, faráře a kaplana, ve všem tom jistě nespočívá p o d s t a t a c í r k v e. Slyšíš, příteli, nikoli podstata! Ovšem její dějiny, její zkušenosti, možnost její pevné organizace a podmínka úspěchů, a posléze i veliká část její krásy a majestátnosti. Jen zcela naivní dítko mohlo by snad projevit přání, že by les dal se krásnějším učiniti, kdyby se všem stromům v něm oškrabala kůra. Církev, jako historicky vyspělý, mohutný organism, který má své kruhy let a jaksi i svou kůru a svůj obal — cirkulovala by snad její životní šťáva lépe, získala by více síly, kdyby se jí tato kůra a tento obal odňaly? — —

Pak, příteli, onen t. zv. »t a j e m n ý k u l t s v á t o s t n í« církve, jenž vše opřádá a nade vším bují — co je s tím? —

Je pravda, církev rozlévá své posvěcení a své požehnání nade vším, nade vším! Žehná lidi i domy, které obývají, i zvířata, která jim slouží. Žehná víno, chléb i sůl, jež jsou naším pokrmem. Žehná květiny, jež dítky váží v kytice a v den nanebevzetí Panny Marie donášejí do kostela. Běře svého Pána a Boha v nejsv. Svátosti a nese Jej ulicemi vesnic a měst nebo polí, kde dozrává obilí . . . ale to vše není zřeknutím se původní křesťanské prostoty a čistoty nábožnosti; je to spíše trvalé, podivuhodné naplnění slova Spasitelova, jež kdysi a přece nikoli pouze pro nedávné doby vyslovil: »Pojďte ke mně všichni, kteří unaveni a obtíženi jste, a já vás občerstvím!«

A jestliže nyní po všem, co řečeno bylo, se tážeme, zdali církev převrací a zatemňuje i d e á l n í m y š l e n k u v š e o b e c n é h o k n ě ž s t v í, není pochyby, že na to můžeme odpovědět: Ona jako matka učí své dítky modlit se a obětovati — a zajisté v životě každého člověka je tak mnoho, co by obětoval —; učí jako hrdinka své syny a dcery snášeti kříže tohoto života, učí otce a matky, aby své dítky žehnali; ráda by každý dům a každou rodinu proměnila ve svatyni, v níž bydlí duch Boží, touží jako po posledním a nejkrásnějším svém cíli, aby každého jednotlivce svým prostřednictvím a svým zvláštním kněžstvím vedla k Tomu, před nějž jednou k soudu přistoupíme všichni bez všelikého jiného velekněze a prostředníka, leč Ježíše Krista, »biskupa našich duší«.

A tážeme-li se dále, zůstala-li nynější církev dle podstaty táž, jako církev doby apoštolské, může-li se tedy katolická církev vykázati n e v y h n u t e l n o u z n á m-

kou apoštolicity, jest odpovědí rozhodné: Ano. Církev 20. století jest ovšem církví prvního století ve mnohých věcech podobna či rovna právě tak málo, jako vyvinutý hořčičný strom zrna hořčičnému, z něhož pohnáhlu vyrostl. Ale kdyby někdo byl tázán, čemu svou podstatou je zrněčko hořčičné podobnější, zda hořčičnému stromu či třeba zrnku makovému, jistě by vážně nerozhodl pro zrnko makové.

A tak všechny pokusy nekatolických společností náboženských, aby se v tom či onom kráčelo zpět k t. zv. apoštolské prostotě, nejsou ničím jiným, leč pokusy, aby obrovský proud vrátil se zpět ke svému prameni, aby život staletí stočil se zpět ve své prapočátky, aby nekonečné bohatství dějin donutily zpět se vrátiti v jich skořápky, z nichž na venek se vyvinuly.

Apoštolská prostota! Nikoli, sluší ji nazvati jinak: klíčící silou apoštolských organizací a zřízení — tak nutno jest o ní říci. A čemu by bylo posloužilo, kdyby strom opět se měl státi zrněčkem, zcela nevyvinutým a pouze svou přirozenou klíčivostí obdařeným zrněčkem? Na stejné půdě a za stejných podmínek počal by též vývoj opět, jako dříve, a zase by vedl ke stejným výsledkům: k jedné, svaté, katolické apoštolské církvi.

9.

Primát a apoštolská posloupnost.

Nesmíme apoštolity církve dříve opustiti, přáteli, aniž jsme poznali její nejtajnější sílu a její nejtajemnější pružinu, apoštolskou posloupnost.

Kde jen na zemi vykonává katolický kněz jeden ze tří církevních úřadů, musí býti s to, a také je s to, aby své svěcení a své poslání odvodil od biskupa, jenž opět svoji vlastní pravomoc může sledovati zpět delší či kratší řadou biskupův, až posléze ku prameni apoštolskému, do něhož Kristus svoji vlastní moc složil slovy:

»Jako mne poslal Otec, tak i já posílám vás«, a aby tento pramen stále proudil: »Ejhle, já s vámi jsem po všechny dny, až do skonání světa!«

Přede mnou otevírá se nyní posloupná řada biskupů vircburských, počínaje biskupem Ferdinandem, jehož oku, srdci a ruce osudy diecése vircburské jsou nyní svěřeny, až vzhůru k uměnímilovným knížatům-biskupům francským, až k mohutné vladařské postavě Julia Echtera z Mespelbrunu, až ke jménům znějícím zvukem pravěku, Bern-

welfovi, Megingaudu a posléze sv. Burkardu, prvnímu biskupu vircburskému. Burkard byl za biskupa posvěcen Bonifácem, velikým apoštolem Německa v 8. století, a Bonifác sám svoje svěcení od papeže Řehoře II. r. 722 obdržel. A tak vedou biskupové vircburští správu svého úřadu posloupnou řadou římských biskupů až zpět k jich apoštolskému původu. —

Ale pro společnou církev jest ještě daleko důležitější apoštolská posloupnost biskupů římských, t. j. papežů.

Není, příteli, zajisté potřebí, abych ještě jednou na tomto místě uváděl všechna slova, jimiž Kristus apoštolu Petrovi odevzdal mezi všemi apoštoly zvláštní, přední místo a spolu plnou moc všech církevních úřadů; jsou zajisté každému katolíkovu známa a jemu již od mládí běžna.

Důležitější jest otázka, proč právě biskupu římskému náleží dědické právo na všelikou moc a apoštola Petra. Náleží mu, protože Petr byl biskupem římským. Již po dlouhou dobu je v nekatolickém táboře tato věta, či spíše jí za základ sloužící skutečnost pobytu Petrova a jeho biskupování v Římě, popírána neb alespoň v pochybnost uváděna. Ale dnes neupírá žádný z čelných historiků této skutečnosti svého uznání. Důkazy pro to jsou zajisté příliš přesvědčující. Zde je důkaz z písemný: První list Petrův jest, jak známo, datován z »Babylonu«. Jím může býti míněn pouze Řím asi ve smyslu, jako moderní lidé mluví o »Babylonu nad Seinou«, a míní jím Paříž. Babylon na Eufratu byl tehdy troskami, jiný Babylon, jenž byl v Egyptě, nemůže vůbec jako pobyt Petrův býti brán v úvahu, neboť byl malou pevností s vojenskou posádkou. — Zde pak je důkaz z tradice: Klement římský, jenž ještě v prvním století žil a jedním z prvních biskupů římských byl, vypravuje o smrti knížete apoštolského, a jmenuje Řím místem jeho smrti. Ignác z Antiochie označuje Petra a Pavla jako apoštoly Říma. Papias, Irenaeus, Tertullián, Origenes, po Eusebiovi i Diviš z Korinta a Diviš z Alexandrie vydávají svědectví o biskupování Petrově v Římě. Tak shodují se tedy svědectví z Italie, Malé Asie, severní Afriky, Egypta, Syrie. — Dále je zde důkaz z právního předpokladu: Žádný biskupský stolec světa, ani v Jerusalemě ani v Antiochii, nehonosí se, že je dědicem Petrovým, a hleděl-li později biskup cařihradský popřednická práva biskupa římského na sebe strhnouti, spočívá i v tom uznání římského primátu potud, že biskup cařihradský byl toho mínění, že s císařskými právy přesídlila i papežská práva z Říma do Cařihradu. Kdo by však pro tento naříkající hlas

byzantských patriarchů mohl přeslechnouti sbor souhlasného uznávání římského patriarchátu, jenž se ozývá řadami Otců, byl by asi pro historické zprávy úplně hluchý. — A konečně je tu monumentální důkaz, že muž není rovna: Chrám nad hrobem sv. Petra v Římě, uprostřed nejvelkolepějšího hřbitova všesvětových dějin, v němž Řekové i Římané, Gothové i Longobardové, Frankové, Sasové, Alemanni i Saracenové, Španělové, Francouzové, Němci a Vlachové kolem hrobu prvního papeže katolické církve očekávají den svého vzkříšení.

Kdy pak asi nastane a jaké osudy církev ještě čekají?! Ví Bůh sám! Ale co my víme, je proroctví Kristovo, že proti žulové skále papežství bouřiti se budou všechny temné vlny pekla, a ani jedna jí nepodkope ani nestrhne. Vyplnilo se to v minulosti, vyplní se to i v budoucnosti.

V minulosti! — Smím ti, příteli, ukázati několik obrazů z minulosti papežství?

Od Petra do Konstantina Velkého byli 32 papežové. Z těch 30 zemřelo smrtí mučednickou, a dva ostatní zemřeli ve vyhnanství. A později? — »Innocenc I. a Lev Veliký jsou ohrožováni Alarichem a Vandali. Jan I. umírá v žaláři, Agapit ve vyhnanství, Sylvestr jest odvezen na kterýsi ostrov a vydán smrti hladem, Vigilius umírá ve vyhnanství. Martin I. je nucen okovy vléci až k moři Cernému. Sergiovi I. bylo po sedm let snášeti vyhnanství, Štěpán III. byl ztýrán, Řehoř IV. byl obléhán Saracény. Lev V. v bídě umírá v žaláři, do něhož jej uvrhl vzdoropapež, Jan X. je zardousen, Benedikt VI. zardousen na hradě andělském, Jan XIV. v žaláři hladem utrápen. Řehoř V. je z Říma vyhnán, Sylvestr II. otráven, Řehoř VII. umírá ve vyhnanství v Salerně a Paschál II. bídou v Beneventě. Innocenc II. je zajat vévodou sicilským Rogerem, Lucius II. při jakési vzpouře je zraněn. Alexandr III. nucen prchnouti před Fridrichem Barbarosou, a Lucius III. umírá ve vyhnanství. Po slavné době Innocence III. vidí Řehoř IX., jak Saracenové útočí na Řím, a spalují kostely a kláštery. Innocenc IV. dává se na útěk před Fridrichem II., a Alexandr IV. umírá ve vyhnanství ve Viterbu. Bonifác VIII. padá do rukou Filipa Sličného. Klement V. počíná se sedmdesát let zajetí avignonského. Urban VI. dožívá se vzniku velikého rozkolu a papežové věku reformátorského jsou svědky rozštěpení církve, jež následky svými bylo všech nejtěžší. Urban VIII. vidí počátky jansenismu, Alexandr VIII. gallikanism, Innocenc XI. nucen vzepříti se nesmírným nárokům Ludvíka XIV.,

Klement XI. a XII. vidí nepřátelství vlády neapolské, madridské, pařížské a vídeňské. Benedikt XIV., všech papežů nejučenější, slyší sarkasm Voltairův. Klement XIII. a XIV. dožívají se nesmírné bouře proti Jesuitům. Pius VI. ubírá se do Valence, Pius VII. do Fontainebleau, a Pius IX. do Gaety. Do vlády Lva XIII. padá hořká krůpěj t. zv. kulturního boje v Německu. Pius X. dožívá se nejnovějších politických bouří ve Francii, a na půdě náboženské neménších bojů modernismu« (dle Bougauda).

A přece, milý příteli, všechny moci tohoto světa zašly, jako přišly, jen jediná moc nezašla, papežství!

A čeho všeho se již papežství na této zemi dožilo! Vidělo zuřiti proti mladé církvi římské císaře, ale také vidělo, kterak většina jich ve vlastní krvi se udusila. Vidělo, kterak plavovlasí Germáni táhli římským obloukem Titovým, a kterak modrýma svýma očima obdivem žasli nad vznešeností věčného Říma, a papežství vidělo zánik germánských knížat a slyšelo jejich žaluplné pohřební písně. Vidělo Karla Velikého, jemuž postavilo na hlavu císařskou korunu, a hledělo na Karlovců slávu i konec. Papežství vidělo krvavou kadeřavou hlavu posledního z Hohenstauffů, s nimiž tak dlouho a těžce bylo zápasilo, padati pod blýskavou širočinou katovou a skutáleti se do vlašského písku. Papežství vidělo panovnické domy evropské přicházeti a opět zacházeti, vidělo šťastné i nešťastné panovníky španělské, Karlovce, Kapetovce, z Valois a Bourbony ve Francii, saské, dánské i normannské pány Anglie, Plantagenety, Lancasterské, Yorské, Tudorské, Stuartovce a Hannoverké, na Rusi knížata mongolská a moskevské cary, Romanovce i Gottorpovce. Papežství vidělo francouzského slunného krále v paprscích jeho slávy a slyšelo slovo, jež nad jeho rakví promluvil veliký Massillon: »Dieu seul est grand, mes frères!« Vidělo jako zářící meteor vyvstávati Korsikána a zřelo, kterak rychle hasla hvězda jeho slávy jako létavice. A co na tom všem je podivuhodné a přirozeně nepochopitelné: za touto dynastií papežů nestojí ani jediné dělo, ani jediný bajonet, nad ní vznáší se pouze jediné slovo: »Non praevalerunt — nepřemohou!« A opět zalétá zrak zpět do doby dávno minulé — ke Kristu a Petrovi. Pětkrát či šestkrát opakovala se v dějinách papežů smutná scéna z utrpení Páně, ona smutná scéna — jak první z apoštolů stal se svému Pánu a Mistru nevěrným.

Ale ustavičně a ustavičně opakuje se v dějinách papežství také jiná scéna z evangelia: kterak Kristus kráčí po moři časů a zdvihá prvního z apoštolů, aby nikdy žádná vlna se nezavřela nad klesajícím. — — — —

VII. Požehnání církve.

1.

Kdo mluví o požehnání církve, má na zřeteli především práci církve v oboru všeobecné k u l t u r y. Při tom však nutno je varovati se chyby, do níž se snadno upadá. Není to kulturní práce, jež tvoří střed církevních úkolův a úkonů, nýbrž pastorační práce, kdežto všechna kulturní činnost církve náleží hlavně v širší obvod jejího životního kruhu. Jedno z největších slov Páně zní: »Hledejte nejprve království Božího a spravedlnosti jeho.« A tohoto napomenutí svého Zakladatele církev nikdy s mysli nespouštěla, a co pro blaho lidu konala, činila hlavně a především pro duši, z péče o nekonečně cennou duši lidskou.

Ale ono slovo Páně praví též dále: »Všechno ostatní bude vám přidáno.« A nyní naším úkolem jest, abychom činnost církve po staletích sledovali na oněch širokých, širokých polích práce, jež ještě církvi byla na důkaz její požehnané činnosti, když svoji péči o duše byla vzala na sebe. Či spíše lépe říci: d ř í v e n e ž na se vzala svoji hlavní péči o spásu duší: neboť je právě tak mnoho ssutin a zřícenin následkem velikých katastrof historických, jako následkem otřásajících katastrof lidského života, pod nimiž pohřbena bývá lidská duše, takže bylo často potřebí dlouhých a namáhavých vyklízecích prací, nežli duše, toto vlastní pole církve, byly uvolněny a než byly vzdělány v pole úrodné.

Hned v okamžiku, kdy církev vstoupila v život ve světě antiky, bylo tomu tak. Byl to svět zvláštním způsobem rozštěpený, do něhož viděla se církev postavenou — svět nejzchytralejšího způsobu života se strany jedné, svět tupého a polozoufalého života se strany druhé. A mezi nimi byla nesmírná propast, jež se dala těžce překlenouti, a jež přece rozhodně překlenuta býti musila, měla-li s jedné strany přebujná a překypující radost ze života býti uvedena na pravou míru a přivedena k povinnostem a ke šlechtictví ušlechtilého, nábožensky posvěceného a proměněného lidstva, a měl-li s druhé strany tupý a ponejvíce polozvírecí život velikých davů, ku př. davů otroků, býti povznesen k lidské důstojnosti.

V nejužším kruhu, totiž v r o d i n ě, započala církev svoji práci. Ona muže i ženu v jich podstatných právech a povinnostech v životě rodinném učinila vzájemně rovnými, a ženu z polovičního nebo úplného otroctví nebo

z nehodnocujícího zaprodávání se povznesla k důstojnosti choti a matky, jejíž osud úzce a svatým a nerozlučitelným svazkem je spjat se starostmi a boji, bídou, plány i triumfy muže, na místo, aby jako dosud, byla vydána náladám a libovůli téhož. A co ve starém rodinném právu znamenalo dítě?! Znamenalo Nic, jež nemělo ani práva, aby bylo, a jímž otec dle svého rozhodnutí mohl vládnouti dle libosti, aby jeho mladý život končil v zubech dravého zvířete nebo v hrůze krupobití za bouřlivého počasí někde v horské rozsedlině, přál-li si tak mocný výrok otcův. Postavením však, které církev neúnavnou a důraznou prací ženě a dítěti vykávala, a posvátnou vážností, kterou církev manželství hájila, a chránila, před každým zločinným porušením jeho nedotknutelného kruhu, bylo vykonáno něco nekonečně velikého: Byl položen nový základ celé lidské společnosti v rodině, jak si ji církev přála a ji stvořila.

A na tomto základě, dle křesťanských zásad spořádaného života rodinného, razila církev dráhu k ocenění druhého statku lidstva, jenž bez práva rodinného života trvati nemůže, ocenění práce. Starému Řeku či Římanu byla práce věcí zneuctívající, potupnou, které dle možnosti se vyhnouti, nebo, která má býti přenechána otrokům. A není také divu! Neboť všechnu cenu a hlubokou studnici mravní síly, jež spočívá v práci mužově, zná zajisté jen muž, jenž práci na se bere pro ženu a dítě, nebo pro cíle ještě vyšší, než jaké mu udává láska k ženě a k dítěti. Nebyl sám Zakladatel křesťanství jako člověk dělníkem a Synem dělníka? Nepečovaly o Něho pracovitě ruce matčiny a pěstounovy? Tak musila se křesťanu i práce jeviti ve světle zcela novém, a církev ničeho neopomenula, aby ono světlo stále mocněji rozlévalo nad všelikým oborem lidské práce. — Ona, pokud vůbec bylo možno, antickou společnost obrodila tím, že vychovála lidi pro práci. Pronikla do gallských i germánských lesů, a národy, které chtěla získati křesťanství, nejprve získala kultuře a civilisaci. A ještě dnes počíná církev svoji činnost v krajinách misionářských nikoli tím, že Negra nebo Indiána nebo Inda učí modliti, nýbrž, že mu otevírá smysl a porozumění pro práci, jež je lidským předpokladem k tomu, aby Bohem byla vyplněna prosba. »Chléb náš vezdejší dej nám dnes!«

Církvi byla činěna výtku, že antickou soustavu otroctví, jež svůj původ měla v antickém nazírání na práci, dosti rychle a energicky nezlomila. Ale právě v tomto pozvolném, jen krok za krokem uskutečňujícím se luštění otázky otrocké, ukázala církev moudré posuzování

jednoho z nejdůležitějších sociálních a národně hospodářských problémů středověku. Při nesmírném přímo počtu otroků, jaký byl ve velikých městech starověku, způsobilo by náhlé zrušení otroctví přímo základní převrat společenské situace. Státisíce lidí, kteří jedli, byť bídny chléb otrocký, zůstaly by prostě bez chleba. Státisíce lidí, kteří mravně stáli velmi nízko, bylo třeba teprve mravně přetvořiti, dříve než byly zraly pro zlatý statek svobody. Tak církev v prakřesťanské době učinila, co vůbec nejlepšího mohla učiniti: ona majitelům otrokův od času, kdy psán byl list Pavlův k Filemonovi, vložila na srdce mravní výchovu otroků a bratrské s nimi jednání. A opět a opět hlasu svého pozvědala, aby hlásala lidská práva otrokův a zlepšila jejich osud. Ona mezi své papeže čítala bývalého otroka, papeže Kallixta ve 3. století. Křesťanští soukromníci, jmenovitě však kněží a kláštery předcházeli laikům dobrým příkladem tím, že propouštěli otroky, a působení církve lze děkovati, že koncem 13. století obchod otroky ve všech zemích Evropy, vyjímaje saracenské části Španělska, úplně byl odstraněn. Proti obchodu černochoy v Americe postupovala církev velice energicky, jak svými papeži, tak svými řády. Pius II., Pavel III., Urban VIII., Benedikt XIV. vyslovili se ostře proti otrokářskému obchodu, a otroci v řádu Trinitářů v severo-afrických státech berberských a v řádu Jesuitů ve slavných redukcích v Paraguay, jakož i v mužích jako Petr Klaver, Vieira, Las Casas a kardinál Lavigerie, našli vřelé přátely a mocné pomocníky, a hlas papežů Řehoře XVI. a Lva XIII. prokázal se v otázce otroctví alespoň právě tak důrazným, jako hlas děl moderních velmocí, jehož se obává světla se štítící spřež otrokářů. — —

Velikou, mohutnou, ano přímo nesmírnou osvědčila se však práce církve, kde šlo o kulturu a civilizaci celých zemí. Kdo cestoval po kraích při moři středním s rukama žehnajícíma, kdy zpuchřelý starý svět již již se hroutil pod divým příbojem divokých nordických kmenů germánských, kteří se tam v mohutných proudech hlučně draly? Byli to poslové církve! Kdo našel cestu údolními podél Rýnu a Dunaje a do lesů galských druidův a do nekonečných, mlhami opředených přímořských lesů germánských, aby světlo přinesli těm, kteří seděli v noci a ve stínu smrti? Byli to poslové církve! Kdo pronikl vysoko na sever, kde ledové kry chřestí o zasněžené břehy Norvežska, Islandu a Gronska? Byli to poslové církve, a mezi nimi jeden z největších, Oskar, apoštol Norska! Vůbec, přáteli, vzpomínáme-li velikých jmen, jež v knihách církve jsou zapsána z dávno minulé doby: kdo kdysi s

požehnáním kříže a s požehnáním kultury v rukou putoval k Anglosasům? Augustin se svými hrdinnými průvodci! K Alemannům? Fridolín, Kolumbán, Havel! K Ratatům a Bojarům? Valentín, Severín, Rupert, Emmerám, Korbi-
nián! K Frankům? Kilián se svými až k smrti neohroženými druhy! K Frísům? Willibrord! Ke kmenům středoněmeckým? Bonifác! K Sasům? Ludger! K Slovanům? Cyril a Metoděj! A kdo může mluvit o kultuře ran-
no středověku, aby nejmenoval mnichů ze sv. Havla nebo Fuldy s jich velikým opatem Šturmem, nebo z Korveye? A kdo by mohl psát kulturní dějiny Vendů, Prusův a Pomořanů, aby při tom nevzpomínal na Vojtěcha z Magdeburku, a Vojtěcha z Prahy a Ottu z Bamberka?

Byla to jména, jež jsou zapsána v knihách slávy církve, ale spolu také v dějepisných knihách lidstva; kolik starostí a strádání, kolik obtížné práce a nezdaru, kolik hmotné bídy a bídy duševní nositelé těchto jmen snášeli jako těžké břemeno na svých bedrách, je pouze napsáno v knihách věčného života! A vedle toho písmem neméně zářným je psáno, co konají misionáři a misionářky přítomnosti, oni hrdinní mužové a ony hrdinné panny, kteří s poklady náboženství nesou divokým a polodivokým národům také poklady kultury, a kteří se neděsí nebezpečství pralesa a prerie, utrpení podlouné horečky a hlodavého stesku po domově, pustin polárních nocí, když je volal »Otec Světla«, aby bojovali proti temnotě pohanstva a barbarstva.

Ale církev nového území, kultuře otevřeného, nechal ležeti ladem, nýbrž pečovala o ně a vzdělávala je a chránila je před vnikajícími bouřemi. Že dnes tiché šumění zlatých klasů se nese týmiž kraji, v jichž lesním houští kdysi křičela divoká kočka, a že tiché plesání zelených révových úpon vane vzduchem, naplněným révovou vůní, po těchže pahorcích, s nichž kdysi řítily se divoké ručeje do širokých lesních proudů, nebo že sluneční žár mění sílu ovocných zahrad v štědrou sladkost bohatých a hojných plodů, za to vlastně slušno děkovati kulturní činnosti církve. A jak vyzývala církev k ochraně a záchraně právě utvořené kulturní země, duněla-li po ní kopyta nepřátelských orů . . . Hunnové a Uhři a Mongolové, a jak se všichni ti národové jmenují, jež opět a opět Východ jako hučící příboj barbarstva chrлил proti ještě měkkým ještě sotva hrází opatřeným pobřežním liniím západoevropské kultury, kterou církev netoliko vytvořila, ale také chránila — byť tu a tam tříštící kyj v ruce mnichově nebo s hvizdotem dopadající meč jízdného biskupa tříštily poloholené lebky Asiátů!

Církev a kultura! Jak často a jak bezprávně snaží se mnohý obě v odpor uvést! Nedožili se katoličtí národové ve středověku církvi tak příznivém podivuhodné doby lesku? Neodrazilo Španělsko v osmistyletém zápase a téměř ve třech tisících bojích a půtkách islam? Neotevřely křížácké výpravy cestu nesmírnému vlivu západu na východ, při němž vlny nadšení všechno sebou strhávaly a plameny v srdcích šlehalý vysoko k nebesům a nové obzory lidstvu se otevřely? Neviděly v katolickém středověku dobu svého rozkvětu vlášské republiky a jihoa středoněmecká obchodní a říšská města a severoněmecká hansovní města? Neznamenalala katolická Francie kdysi v Evropě více než nyní, kdy se stala beznáboženskou? A nebyli katoličtí národové kdysi v dějinách pány moří a nálezci nových cest? Nebyla katolickou Evropou pokřtěna a vzdělána Amerika?

Vím dobře, že se bude namítati, že všechny tyto kulturní zjevy podmíněny byly prací církve ve svých sice počátcích, ale nikoli ve svém rozkvětu. Budiž, příteli, ač poslední tvrzení nesmí se říci bez výhrady! Nám však zde jde hlavně o otázku, stává-li mezi církví a kulturou nějaký rozpor — a tato otázka, jak jsi viděl, musí rozhodně býti zodpověděna záporně.

Církev však také do stávajících poměrů často energicky zasáhla, a vliv, který zde vykonávala, byl jen blahodárný. Tak na př. snažila se upravit a zachovati pravý poměr mezi poddanými a vrchností. Církev zajisté víc než jednou měla dobrý důvod, připomenouti vládám hranice jich pravomoci a zvláště energicky zakročovati pro právo svobody svědomí; ale také zase církev nikdy neopomenula, připomínati poddaným svaté jejich povinnosti vůči vrchnosti. Nikdy nezvučel děsivý zvon revoluce, kde církev měla volné ruce, aby bránila zločinným pažím, jež trhaly jeho provazem; a kde se vskutku vzpurné hlasy ozývaly, tam jistě zakázáno bylo církvi mluvit, jako by lidé ku předzvěstím bouře byli slepí a hluchí. Ano, příteli, církev, jež jako strážkyně práv Božích stojí před oltářem, byla také nejlepším strážkyním knížecích trůnů, jež spočívaly na právním základě.

Stává však proti církvi ještě jiná výtky, jež však ze všech výtek, jež se proti ní činí, zdá nejméně býti oprávněna; spočívá ve slovech: církev je nepřítelkyní vzdělání. Aj, příteli, kolik je zapotřebí neznalostí minulých dob, aby se tak mohlo mluvit! Nebyla to církev, jež ony vždycky podivuhodné ssutiny a zlomky antické kultury, jež ruce barbarů rozbijely, zachraňovala, sbírala a potomstvu zachovávala? Nežískaly si četné benediktín-

ské kláštery, nezískali si pilní mniši v celách klášterů Islandu a Škotska, právě jako zachovatelé antické vzdělanosti potomstvu, nesmrtelné slávy? Benediktínská řehole přímo za povinnost uložila svým mnichům, vzdělávati chlapce klášteru svěřené. Biskup Chrodegang z Met založil v 8. století při své katedrále školu pro chlapce, a toto zřizování škol při dómech stalo se na synodě v Neuchingu r. 774. zákonem pro celé Bavorsko. V křesťanském duchu a dle církevních intencí zavedl Karel Veliký své slavné reformy tehdejšího vzdělání, při nichž mužové, jako anglosas Alkuin, longobard Pavel, jáhen, a frank Einhart mu byli k ruce! Farářům bylo nařízeno, aby se ujímali chlapců své farnosti, ač nutno připustiti, že s počátku, a bychom mluvili s básníkem »Třinácti líp«, bylo, »obrovskou prací tyto mladé medvídky ke vzdělání připraviti«, a že výsledky učení u mladých germánských divochů nebyly příliš veliké, protože pohanům kouzelné průpovědi nad červeným ohnivým žářem a klokotem se vařícím obětním masem a vařícími se bylinami byly běžnější, než Otče náš a Věřím v Boha, jimž se nyní měli přiučiti, a jimž hlas divoké sojky snadněji utkvěl v uších, nežli melodie církevních chorálů, které jen s námahou zpívali. Ale slavné klášterní školy ranného středověku, sv. Havla, Rychnova na ostrově Bodamského jezera, Fuldy, kláštera Korvejského na Veseře, a Berge u Magdeburku přece prokazovaly vynikající výsledky, a vzpomínáme-li mužů, jako byl sv. Bonifác, Šturm, Rabanus Maurus a j., kteří vyšli ze škol klášterních, jistě budeme míti úctu před těmito výsledky staré klášterní výchovy. Zajisté, vyučování mělo přede vším církevní cíle, avšak nesmíme zapomínati, že v ranném středověku šlo především o rozšíření křesťanského náboženství a křesťanské vzdělanosti, jež vždy nejlépe bylo obstaráváno duchovními oné doby, a proto právě bylo první starostí, vychovávat duchovní dorost. Dále nutno nesporně připustiti, že vyučování onoho času bylo formalistické, mechanické, nepsychologické, a že vedle něho často byla příliš tvrdá a krutá školní kázeň; ale kdo od paedagogiky a didaktiky oné doby žádá plného rozkvětu, požaduje zralých plodů již na jaru, a ukazují-li se hůl a metla středověkých škol jako barbarské mučednické nástroje, vnáší moderní pojmy o humanitě v divokou a železnou dobu, v níž mládež měla tvrdší hlavy, než mládež dnešní. — Církev nezanedbávala tedy vzdělání nižšího lidu; ale právě tak ujímala se v y š š í h o v z d ě l á n í l i d u. Kompetentní posuzovatel této věci, jako jest učený Paulsen, praví: »Na půdě universální církve a jejího duchovního života vyrůstajíce, uvádějí university tohoto vě-

ku západní svět ve výchovu řecké filosofie a vědy, a především Aristotelovy soustavy.«

Staré biskupské a klášterní školy ponenáhlu nedostačovaly, aby mohly vědu své doby úplně obsáhnouti. Tak v »temném« středověku vznikaly opět v universitách nová střediska vzdělanosti, ku př. pro theologii a filosofii v Paříži, pro právo v Bologni, Římě a Ravenně, pro lékařství v Salerně. Dále vznikly university v Praze (1348), Vídni (1365), Heidelbergu (1386), Kolině (1389), Erfurtu (1392), Lipsku (1409 — založená z Prahy), v Roztokách (1419); pak koncem středověku ve Griefswaldu (1456), Frýburku (1457), Basileji (1459), Ingolstadt (1472), Trevíru (1472), Tübingách (1477), Mohuči (1477) a Vitemberku (1502), kde objevila se první universita, založená bez papeže. A tím vstoupilo vzdělání v novou dobu. Národové vyspěli, laikové byli s to, aby vzdělání, které kdy si církve započala, dále řídili. Není zajisté pro církve žádnou hanbou, že lidstvo až k této duchovní zralosti a vyspělosti přivedla, byť to bylo a také zůstane politování hodným úkazem, že národové, kteří z křesťanské kázně vyšli, pro nejbližší dobu starých kolejí zanechali, aby hledali nových stezek a cest jak nižšího, tak vyššího vzdělání lidu, jichž nebezpečenství nespočívalo v tom, že byly nové, nýbrž v tom, že často diametrálně se stavěly proti církevní tradici. Ale i zde budeme velkodušní a prozíraví, přáteli! Snaha po zlaicisování a často i odcírkevnění vzdělání, kterou lze sledovati v dějinách postředověkých období, dá se připodobniti průrvě nesmírného náspu. Staré hráze jsou strženy neb alespoň prolomeny, a nyní se všech stran řítí se potůčky a strouhy a přívaly a nové proudy. Kam asi se podělo staré řečiště? Nevidíme ho, a v tomto všeobecném zmatku a směsici nelze se již ani orientovati. Ale, jen pomalu! Mnohé proudy opadnou, a mnohá, pyšně se dmoucí vlna roztříští se a zanikne v písku — a opět objeví se staré řečiště, ale bude hlubší a vodou bohatší, aby bylo splavné pro drahocenné zboží. Zatím jen budiž ti heslem: Nedej se strhnouti žádným zmatkem a vírem; neodvrhuj staré, ale zlaté přítěže své víry, ale hled', abys nové proudy opanoval a je ovládal, byť jsi při tom bouřlivě zápolil; jen jedné věci nezapomínej: dbej majáku, t. j. dbej církve!

Zatím však, přáteli, přešli jsme nepozorovaně na širší pole, než je pole nižšího a vyššího vzdělání lidu — stojíme v říši samotné vědy. A tak jako vymyslili nepřátelství mezi církví a vzdělaností, snaží se mluvit i o rozporu mezi církví a vědou. Otázkou, zdali právem či neprávem, budeme se nyní obírat! Jest ovšem pravda,

že církev k antické filosofii, aspoň v dobách nejstarších, stála v jakémisi odporu. Avšak nedůvěra církve k římské a řecké filosofii byla oprávněna jen tak dlouho, pokud Řím a Hellada ve jménu své filosofie křesťanství tupily a jemu se posmívaly, a potom ve jménu téže filosofie křesťanství od doby velikých gnostických systémů nabízely nejvyšší svůdný, všemi barvami hrající, ale také nekonečně nebezpečný kompromis mezi náboženstvím a filosofií, kterýž církev svým, vždy neklamným smyslem pro pravdu rozhodně odmítla. Ale již v nejstarších dobách byla církev, sama majíc filosoficky vyškolené apologety, dosti velkodušna i ve filosofických soustavách pohanstva vyhledávati skryté zárodky pravdy, a kde v rouchu antické filosofie pravdu našla, činiti z ní tlumočníci křesťanských dogmat. A od dob velikého, byť mnohému bludu propadlého Origena z Alexandrie, nelze zajisté církvi činiti výtku, že by pohanské filosofii nebo filosofii vůbec byla nepřátelskou, a způsob, jak sv. Augustin filosofii nejvznešenějšího myslitele antiky, Platona, zmírněným převzetím platonismu do křesťanství, učinili nesmrtelnou, zůstane vždycky hrdou slávou církve. Pak ovšem přišly smutné doby staletí stěhování národů, o nichž platí slovo: inter arma silent musae. Než i za této záplavy národů prokázal se mnohý klášter tichým ostrovem anebo ochrannou archou vědy. Pak přišla slavná doba rozkvětu scholastiky, kteréž ovšem bylo prve vybojovati bo s tím, co tehdy rozšířeno bylo ve světě jako věda, odpovídající duchu oné doby. Byla to arabsko-aristotelská filosofie, jež v devátém a desátém století kvetla ve školách v Bagdadě za Alkondiho, Alfarabiho a Avicenny, a jež koncem 11. století stála v nejvyšším rozkvětu ve Španělsku, v Seville, v Granadě a Toledu. Měla však pantheistický ráz; a vydatná podpora, které se jí dostávalo osvěcenským dvorem hohenstaufského císaře Fridricha II., nebyla právě způsobilá, doporučovati tuto filosofii v církevních kruzích. Ale přece veliký Tomáš Aquinský zmocnil se ve 13. století Aristotelova systému, byť na počátku nikoli bez odporu církevních kruhů, aby geniální rukou bludy této soustavy odloučil a Aristotelovu filosofii pro budoucnost učinil nástrojem soustavy křesťanského učení, bystře a obratně jako jsou ostré a ohebné ocelové nožiky ze španělsko-arabských arsenálů. Ale éra scholastiky byla vystřídána érou poznávání přírody. Na počátku zase vznikly třenice mezi církví a vědou. Nikoli, jakoby se církev se strany exaktních věd měla obávati zničení své věrouky nebo rozkladu dogmat; ale nový obraz světa, jež se nyní otevřel, byl ku podivu tak smělý a nový, že všich-

ni duchové tehdejšího světa měli zapotřebí jistého času, aby se v novém světle, jež nyní se nad nebem a zemí rozlilo, porozhlédli. Bylo tomu asi tak, jako když se někdo dívá do nesmírné propasti, v níž zdály se mizeti všechny dosavadní míry a pojmy a názory, jež dosud byly pokládány za nezvratné, pravé a svaté. Komu by se mohlo bráti za zlé, že na okamžik jako v závratí sáhl na čelo, zavřel oči, a k sobě řekl: »To všecko není pravda, to všecko býti nemůže« —ať byl to třeba katolický inkvisiční soud, před nímž sál Galilei, nebo protestantští tübinkští theologové, kteří pronásledovali Keplera. Ale mluví-li kdo všeobecně, je to právě tak nesprávně řečeno, jako když někdo tvrdí, že křesťanství a přírodní věda jsou dvě neslučitelné protivy. Ovšem, s počátku církev rozvoj přírodních věd příliš nepodporovala, protože přírodní vědy ve stadiu svého mládí příliš těsně byly spojeny s věcmi, jako jest alchymie, magie a astrologie, jež tuto posvátnou, vznešenou vědu snižovaly v oblast nejprostší pověry. A že církev s ohledem na svoji minulost a majíc na zřeteli své poslední cíle, dávala přednost vědám ideálním, nebude jí nikdo zazlívati, i když ještě doba přijde a částečně již přišla, kdy církev s tímže zájmem musí přihlížeti k technickým a kulturním pracím velikých životních realistů, s jakým přihlížela k nepomíjejícím dílům velikých idealistů v dějinách. Pokud však jde o poměr přírodních věd k náboženství, zůstane při skvostném a zmužilém slově, jež v časopise (v červnovém sešitě (1903) »The Nineteenth Century« podal veřejnosti v celém světě proslavený přírodní badatel lord Kelvin (William Thomson). »Do not be afraid of being freethinkers! If you think strongly enough, you will be forced by science to the belief in God, which is the foundation of all religion! You will find science not antagonistic but helpful to religion!« (Nebojte se, býti neodvislými mysliteli! Myslíte-li dosti mužně, vědou budete donuceni k víře v Boha, jenž je základem všelikého náboženství. Shledáte, že věda není odpůrkyní, nýbrž pomocnicí náboženství!) A podle této zásady církev vždycky jednala; a jestliže ku př. její nesčetní misionáři již ve středověku, a ještě více v novověku prokazovali netoliko vzdělanosti pionérské služby, ale i vědě mnohdy platně a cenně prospěli v různých odvětvích přírodních věd, v zeměpise, národopise, jazykozpytu atd., měli úplnou pravdu, věřili-li, že jsou i tam stavební kameny pro velikou říši Boží.

Že při tom veliké pokroky ve vnějším rozvoji lidské vzdělanosti nevycházely a nebudou vycházeti od církve, spočívá v přirozené povaze věci samé. Církev nesmí

své úspěchy měřiti dle počtu kilometrů položených železničních kolejnic a podmořského kabelu, ani napiatých telefoních a telegrafních drátů. Musí-li si tedy člověk chleba svého zasloužití tvrdým zápasem se zemí, jejími látkami, silami a živly, pak spolu s jiskrami z kamene a ocele vyskakují jiskry nových poznatků v lidském duchu, od nichž opět závisejí veliké kulturní pokroky lidstva. Není však první a bezprostřední úlohou církve, aby zde spolupůsobila. —

2.

Úlohou církve spíše jest pečovati o to, aby p ř i r o z e n ý a tělesný chléb, jímž člověk svůj pozemský život udržuje, namáčen byl do vína n a d p ř i r o z e n é h o posvěcení a oslavení.

Je starou zkušeností: plyne-li proud vzdělanosti příliš do šíře, hrozí, že se stane mělkým a že na mnohém místě ztratí se v písku. Člověk v přítomnosti ovládá přírodu mohutně — a povinností církve jest, aby mu stále a stále poukazovala na nadpřirozenost a vyšší svět, po nichž vroucí tužby jeho duše přece jen věčně lačnější a žízní. Moderní člověk razí kamenné chodby skrze skaliska prahor; vykopává průplavy a dává proudům oceánů, aby hučíce do sebe stékaly; odnímá orlu, jenž dosud jediný ke slunci vzlétal, říši vzduchu; uskutečňuje slovo Shakespearovo ve »Snu noci svatojanské«, jež ještě tehdy i ve snu bylo příliš odvážné: »Položím ve čtyřiceti minutách pás kolem země«, a pudí, jako se stalo při otevření britského kabelu, depeši kolem země přesně v době, o níž mluví slovo Shakespearovo; moderní člověk nebude mít pokoje a klidu, dokud neseče hvězd v nekonečném prostoru nebes a dokud neseče elektronů v nekonečně malém prostoru jednoho atomu; bude putovati a opět putovati, dokud nepoloží své nohy na poslední ledové úskalí na pólu, a bude bádati a ustavičně bádati, dokud nevykope poslední pravěké kulturní místo z melancholických pískových pustin Mongolska, a dokud nepozná nejmenšího motýlka a nejvzácnější orchidei z lesů brasílských, a posledního živočicha, podobného rostlině, z hlubin jižního moře. Bude snad církev tyto kulturní snahy zaklínati a si přát, aby se neseťkávaly s výsledkem? Nikoli, nikdy! Duch církve je duch Kristův, a duch Kristův je duch Boží, jenž praví: »Panujte nad celou zemí a podrobte ji sobě!« A křesťanství i církvi je každé zřeknutí se cizí, i zřeknutí se vzdělanosti.

Než, milý příteli, vedle vzdělanosti světa, je ještě vzdělanost jiná, mnohem důležitější, totiž v z d ě l a n o s t d u š í

— nikoli neb alespoň nejen v estetickém smyslu, v němž se dnes tohoto výrazu používá, nýbrž ve smyslu mravním »cura animarum« — s p r á v y d u š í.

Duchaplný spisovatel Ansgar Albing praví v jednom ze svých listů: »Naše moderní vzdělanost je v jistém smyslu souhrn všech předcházejících vzdělaností, nebo sestává z prvků předchozích kultur. Mojí ideou tedy je, že Východ zbožnil přírodu, Řecko (krásného) člověka, Řím stát, Německo sílu tělesnou a sílu duševní, anglo-americký moderní svět konečně práci a kapitál. Církev zdržuje se však všech těchto jednostranností a přes to oceňuje všechny jmenované kulturní prvky. Zná však Tvůrce přírody, člověka, síly a hmotných statků jako jediné božství a hlásá spolu osvobození od onoho otroctví, jež vězí v plném oddání se oněm jmenovaným ideálům pozemské vzdělanosti. Chce nás učiniti pány každého vzdělání, učíc nás rozlišovati ve světle věčných zákonů, co je měnitelné a náhodné od toho, co je naprosté a nutné.«

Proto je práce církve, záležející v péči o duše, oprávněným a nutným doplněním světské vzdělávací práce. Církev opět a opět poučuje člověka, že hluboko, hluboko, řekl bych, v nejzazším pozadí naší světské kulturní práce opětovně svítiti a hráti musejí posvátná světla věčných ideálů. Církvi připadá vznešený úkol, aby do vysoko se dmoucích vln lidských zápasů a z nich plynoucího utrpení vlévala olej nebeského klidu v slovu Božím a ve svátosti. Církvi připadá veliké dílo, aby člověka přiváděla k sobě samému ve svatém vznitění a prohloubení; připadá jí veliké dílo, aby svolávala nedělní mír do dílen fysické i duchovní síly; veliké dílo, aby člověka, jenž pod přílišným duševním tlakem klesl, opět povznášela, aby zpět volala člověka, jenž se řítí do nebezpečenství, že zahyne v bahně nevázanosti, že ztrne na ledových plošinách sobectví, že příliš daleko zajde na závratných stezkách sebepřeceňování. —

Tot pravá vzdělanost duše, jaká se děje v království Božím . . . a to, nechci říci v rozporu, nýbrž oproti vzdělanosti v říších světa. Slova filosofův a průpovědi mudrců, hlasy o lásce a hymny o kráse, největší díla ze všech kouzelných zahrad umění nemohou nahraditi této vzdělanosti duší — této vzdělanosti duší ve mravním smyslu. Ach, příteli, opět a opět padá lidstvo na zlatém písku svých bohatých oborů kulturních na kolena a hrabe svýma rukama až do krvava, hledajíc, zda snad někde nebublou a nešumí posvátné prameny, u nichž by svoji žízeň, svoji horkou, horečnou žízeň mohlo uhasiti

A co asi hledají, tito mužové a ženy, a děti a starci a stařeny, tito milionové a milionové lidí, kteří ustavičně a ustavičně musejí putovati rudým mořem potu, slz a krve? co asi hledají? Zarathustru — Nietzsche, jenž jim přináší »nové desky« zákona? Ještě dosud podává jim Mojžíš nepomíjející staré, nezničitelné desky, jenom že tento Mojžíš nemá šatu kočovných Israelitů, nýbrž nese bílou soutanu a tiaru! Co asi hledají? Nápoj svatého Grálu, chléb s nebes, novou mannu? — Dosud láme se chléb, jenž, abychom biblicky mluvili, dodává síly, putovati ke svatému hoře Boží, nebo, abychom zcela moderně mluvili, má v sobě sílu, ukojiti »touhu lidstva po výšinách!«

A protože, příteli, mluvíme o této síle, jež posléze přece nevyrůstá ze vznešeného vědomí dosaženého kulturního vítězství, nýbrž ze spojení člověka s božským, dovol mi, abych uvedl veliké slovo — mocného muže — jest jím Bismarck: »V pevné důvěře v Boha zasad' ostruhy, a letí-li divoký oř života s tebou přes hory a doly, buď připraven, že srazíš vaz, ale buď beze strachu, protože beztak jednou musíš se odloučiti ode všeho, co ti na zemi drahé, a přece nikoli na věky.« Zde je ten bod, příteli, kde kulturní práce a myšlenky na věčnost se stýkají: kde práce pozemská musí svoji poslední sílu čerpat z velikých myšlenek o věčnosti . a církev je to, jež tyto myšlenky o věčnosti ustavičně hlásá! —

Jest světlem a solí pozemské práce kulturní!

3.

V přítomné době velice mnoho se mluví, příteli, o estetickém vzdělání, a rozumí se tím snaha moudrého člověka, aby i nad nejbídnějším a neslunným životem rozeštěna byla alespoň část půvabu a krásy.

Tomu však ode dávna nikdo mistrněji neporozuměl, než katolická církev.

Znám koutek země, jenž je přede všemi ostatními mi milý, protože jej jmenuji otčinou. Na zeleném pahorku, na jehož úbočích z jara kvetou štěpy, a za nímž šumějí vážné lesy, stojí kostelík, jenž jest obklíčen tichým hřbitovem, v jehož posvátné zemi odpočívají mrtví. Nedaleko odtud v údolí leží vesnice, kolem níž rozkládají se zelené a zlaté lánv. na nichž se po všechna, všechna léta plní čtvrtá prosba Otčenáše. Stojí to mnoho tvrdé práce — a paní Starost vrývá jemnými liniemi tvrdý rys již do obličeje mladých mužů a mladých matek. Ale tam na pahorku, kde stojí kostelíček, a kde věžní orloj počítá hodiny dnův i nocí,

tam zdá se prouditi nevysýchající pramen síly. Sem každého dne, který nedělní a sváteční zvony posvětily věčnosti, ubírají se mladí i starší z celé obce svým těžkým, jadrným, selským krokem po širokých kamenných schodech vzhůru ke kostelu. A když potom jejich kněz stojí u oltáře, aby za svoji obec konal svatou oběť, a když hlasy varhan a kostelní písně z domu Božího nesou se v dál, tu vždy se zdá, jakoby s nimi snášeli se žehnající andělé nad těžkým vonným zrnem a nad zelenými poli, a nad červeným jetelem a nad šumícím lesem a nad vysokými i nízkými domy, a nad zvířaty ve stájích, i nad šedými starostmi a skrytou nouzí, jež stojí a číhají ve všech koutech.

Je to zcela zvláštní cesta, tato kostelní cesta k zelenému pahorku a k domu Božímu.

Po ní chodí ve vesnici všichni. Nejprve jako dítky, je-li v létě dosti teplo, aby maličké mohli sebou vzít do chladných prostorů chrámových; a ti malí skáčí přes dva schody najednou, a netuší, že později je nutno v lidském životě tak pomalu vzhůru stoupati; a tleskají radostně ručkama, vidouce růže, jež z prava i leva svítí na cestě, a nevědí, kolik trnů do krvava zraniti musí i útlou nožku dětskou, aby se dostatečně ztužila pro všechny ty kameny i ostny na cestě života.

Pak přichází sem dítě zase . . . v šatě svátečním, s hořící svící v ruce, aby mladou svoji duši po prvé nasýtilo chlebem nebeským, aby duše nevyhladověla ve dvaceti nebo třiceti nebo šedesáti letech života, jež nyní přijdou, a v nichž má za úkol, zasloužiti si chléb pozemský, chléb pozemský chléb pozemský!

Jiného zase dne stoupají vzhůru k zelenému pahorku dva mladí lidé, kteří jako muž a žena chtějí společně jíti životem a vším tím, co jim dobrého a zlého přinese. A nahore v kostele podaří si navzájem své, slabě chvějící se ruce, a když kněz je žehná, žehná jim spolu s ním i kdosi Neviditelný . . . Onen, jenž kdysi řekl: »Kde dva nebo tři jsou shromážděni ve jménu mém, tamť jsem já uprostřed nich.« —

Ještě často jistě přijdou, muž a žena, mužové a ženy, a různé věci vždy budou mít na srdci, kdykoli přijdou. Jednou radost nad novorozeným dítkem, které poslali do chrámu, aby bylo pokřtěno; jindy starost o dům a hospodářství, o majetek a statek, o počasí a žeň, o zdravé a nemocné, o lidskou lásku i lidskou potměšilost, o vystupující mraky neštěstí a o rozbité plány a zničené naděje. A budou zde plakati a plesati z vděčné radosti, a budou zde plakati a naříkati žalem a bolestí. — Ale vždy, vždy, vždy sestoupí k nim tajemná síla s nebes, a kříž a mari-

ánský obraz a obrazy Svatých budou ku přicházejícím shlížeti, laskavě a přátelsky, a budou k nim mluvit: Buď silen, ty, buď silen! Bůh kráčí s tebou všemi bédami, jako bral se s těmi, kteří zde před tebou k Němu ve své nouzi volali.

Nahoře před hřbitovem, jenž jako pás obepíná dům Boží, stojí dvě prastaré, mohutné lípy. Tam před železnou mřížovou branou hřbitovní stavějí na zem rakev s mrtvými, dříve než vejdou na místo jich posledního odpočinku. Kolikráte ten mrtvý člověk, jenž zde v rakvi je nahoru nesen, krácel ve svém životě po této cestě kostelní ve dnech dobrých i zlých! A přece každá ta rakev jako olovo těžce doléhá na ramena oněch šesti mužů, kteří tomuto mrtvému prokazují poslední službu, kterou on za živa mnohému mrtvému byl prokázal! Ulehla snad všechna životní tíha k mrtvému do rakve, a to je tak těžké, tak těžké! Jsou tak těžké slzy, jež kanou z očí matky hořem zanícených do myrtového vínku panny, kterou smrt zlomila, jako vichřice láme letní růžová poupata? . . . Ale z otevřené chrámové brány vychází mír, aby přijal mrtvého. Pokoj, pokoj církve, jenž tak jasně a plně a měkce, jako vyzvánění zvonů z věčnosti, prýští z modliteb církve . . .; jenž jako šířící se vůně kadidla spočívá nade všemi řadami hrobů; jenž mluví tichým šelestěním listů poloduté lípy, s níž potěšlivě shlíží obraz Matky sedmiboletné, jenž s knězem u oltáře za mrtvé se modlí; jenž u starých i nových hrobů je na stráži, když živí již dávno se navrátili domů ke svému dennímu dílu . . . když vánoční zvony znějí sněhem zavátou vesnicí, a když kukačka v blízkém lese volá, jakoby někoho hledala, jenž předešlého roku tu ještě byl, a když velikonoční zvony v tichý podvečer vzkříšení Páně zapějí své jásavé alleluja, jež svoji ozvěnu nalézají v lidských srdcích i na lidských rtech, a když jako nebeský plamen širokým proudem světla s nebe padá na zem zlato svatodušního slunce a když . . . a když jednou na všechny ty lidi, tu dole pod zemí nebude vůbec nikdo mysliti, leč církev, jež nepřestane je žehnati a za ně se modliti až do posledního dne!

Až do soudného dne, příteli, jenž rozprostře kouzlo své krásy — — — než nikoli: mluvmе vznešeněji a svatěji: jenž rozprostře své tělesné i duševní oslavení nad každý, i nejchudší a všeho slunce postrádající lidský život, byl-li jen zasvěcen lásce k Bohu a bližnímu a skrze ni zušlechtěn. — — —

Esthetické vzdělání?

O ubohý, ty, pojme, oproti tomu, co církev umí dáti svým dítkám v poslední vesnici!

A co ona právě tak poskytuje vzdělanci uprostřed víru moderního života, je-li tento jen dítkem štěstěny .? je-li tento jen dítkem církve!

4.

A nyní, přáteli, s pole vzdělanosti rozumové a mravní vstoupili jsme ve veliké a zářící království krásy, v němž kraluje umění. Církev již ode dávna byla nejlepší příznivkyní u šlechtilých umění, a — což nesmí býti podceňováno — obětavou zákaznicí.

Podporovala stavitelství. Stářím sešedivělé dómy románského středověku, které se často rozsáhle a mohutně v cestu stavěly jako mocné hrady a útulky netoliko pro duchovní potřeby zašlých pokolení, ale i před bouřemi a útoky Normanů a Uhrů, zvěstují slávu církve, která je stavěla; dómy v Praze, Bamberku, Špýru, Mohuči a Vormsu, chrám v Maria-Laachu v Eifelském území, dóm v Brunšviku, a klášterní chrámy v Pavlíncelu v Durinsku a v Jerichově ve Staré Marce, dóm v Lundu ve Švédsku a staré ctihodné pomníky toskánské, baptisterium a kampanilla v Pise, jsou čestnými památníky uměleckého smyslu církve. A právě tak ony podivuhodné stavby gotické, které můžeme jmenovati stělesněním ideálního, v nadpřirozený svět sahajícího snažení oné periody: dómy francouzské v Rouenu, Amiensu, Remeši, Orleánu a Paříži; anglické dómy v Yorku a Lincolnu; španělské dómy v Seville a Toledu; mramorový dóm italský v Miláně; dómy v Strasburku, Kolíně, ve Frýburku, Ulmu a Norimberku; pak dómy v Mišni, Erfurtu, Mindenu, Halberštatě a Magdeburku, nebo dóm sv. Víta v Praze a sv. Štěpána ve Vídni.

V oné skvělé periodě uměleckého tvoření však, v době renaissance, v níž dějiny umění staly se dějinami umělců, velikých stavitelů a velikých plastiků, jako byli: Brunolleschi, Pisano, Ghiberti, Donatello, della Robbia, Verrochio, Bramantů, Vignola, Sansovino, Cellini a gigantický Michelangelo Buonarotti, byly to jen opět zakázky církve a především umělecky cítících renaissancečních papežů, jimiž velicí smrtelníci sami sobě stavěli a vytesali nesmrtelné pomníky. A i když umění později se své výše kleslo, dala přece církev i v době barokové a v době rokokové s jejími barevnými a zlatem zářícími a světlem zaplavenými chrámy v jižním Německu a Rakousku, nebo též pracemi Berniniho, Ma-

derny a Balthasara Neumanna a Dienzenhofra vzejítí dí-
lům nepomíjející ceny — — — úplně mlčíc o mistrov-
ských napodobeninách klasických slohů, jež v novějších
nebo zcela nových chrámových stavbách katolických vel-
koměst, Paříže, Vídně, Mnichova, ale také již v Londýně
a Berlíně, a můžeme říci všude ve městech i na venkově,
díků obětavosti katolického kléru a katolického lidu, vzni-
kaly a vznikají.

Smím ti, příteli, uvést několik jmen z veliké řady mist-
rů malířství, v nichž se spolu tají i sláva církve?

Jsou to velicí Vlaši, počínajíc Guidonem ze Sieny,
Ducciem di Buoninsegna a ostatními Sienskými až po Ci-
nabue, malíře milostného obrazu blahoslavené Panny a
rozkošných andělských hlaviček, a po podivuhodného
malého pastevce Giotti, po mohutného Orcagna a rozto-
milého Taddea Gaddi, hlubokého d' Avanzo a Gentile da
Fabriano s jeho radostí ze světla a barev, a Fra Angelico
da Fiesole, jenž již na zemi zřel zářivé rysy nebešťanů.
K nim se druží veliký Masaccio, půvabuplný Ghirlandajo,
ze života se radující Benozzo Gozzoli, fantasií bohatý
Lippo Lippi, dobromyslný Botticelli, samorostlý Lorenzo
di Credi, velice vážný Fra Bartolomeo a jak se všichni
jmenují ti, tak bohatě milostí nadaní; a s druhé strany
přicházejí Umbríjští, ještě docela po středověku zbož-
ní, vroucní a plní sladké, nebeské touhy, a přece hýřící
všelikou roztomilostí a spanilostí, jak již ne bohatěji do-
vede vykouzlit krásou zářící jaro. V Padově vystupuje
přísný Mantegna, v Benátkách počíná to zářiti a kvésti
malbami Vivarinisovými, a především Giana Belliniho,
jenž je proniklý láskou ke klidu. A rychleji a výše stoupá
slunce, mocnější a zářivější stávají se jeho paprsky, a
brzo dosáhlo nejvyššího bodu, a země slaví svůj svátek
růží. Je potřeba jmenovat pouze tři jména, jež vše spojují
a vše vypovídají: Leonardo da Vinci, Michelangelo, oba
velicí Florentané, a posléze božský jinoch z Urbina, v
němž vesna slaví svoje vyvrcholení — Raffael!«

Tak líčí umělecky cítící Heřman Allmers vývoj vlaš-
ského umění až po jeho vrcholný bod.

A také v ostatních zemích není církevní umění co do
slávy za uměním vlašským.

V Nizozemsku byli velicí mistři ve službách cír-
kevního umění. V Gentu malovali oba bratři van Eyckové
proslavený oltářní obraz gentský, jenž nizozemskému u-
mění ukázal nové dráhy. V Bruselu vytvořil Rogier van
der Weyden svoje něžné, vroucí obrazy. A vedle těchto
lze čestně uvést jména Hanuš Menling, Gerard David,
Quentin Massys, Lukáš z Leydonu a mnohá jiná.

V H o l l a n d s k u působili ve službách církevního umění flámští malířové Rubens a van Dyck, kdežto v protestantském Holandsku nejprve se uplatňoval smysl pro skutečnost, jenž náboženským problémům byl nepříznivý. A v hloubavém Rembrandtovi van Ryn křesťanské umění slavilo opět své triumfy.

Ale zcela ojedinělý domov nalezlo křesťanské umění ve Š p a n ě l s k u. Tam tvořili Zurbaran, Velasquez a veliký Murillo svá vděčná díla.

N ě m e c k o má své veliké mistry křesťanského umění ve Vítu Stoszovi, Adamu Kraftovi a Petru Vischerovi, umělecky mohutných mistrech p l a s t i k y, vedle nichž velmi dobře lze jmenovati cituplného Franka Tilmana Riemensschneidra. M a l í ř s t v í mělo své slavné zástupce v Kolíně, kde mistři Vilém a Štěpán Lochnerové působili a své žáky posílali do Porýnska a Vestfálska. Kolmar měl svého Martina Schongauera, Ulm svého Bartoloměje Zeitbloma, Augšburk Burkmaira a Holbeina, kdežto v Norimberku působili plnokrevný Němec Dürer a jeho žáci, a Řezno chlubilo se svým Altdorfrem, jako hořejší Sasko mistrem Lukášem Kranachem.

K mluvě barev družila církev ráda již ode dávna m l u v u t o n ů, aby svým myšlenkám propůjčila zbožného výrazu v umění posvátné hudby. Kdo jednou uslyšel zvuky starého, ctihodného chorálu v jeho hluboké a úplně vyrovnané kráse, jak bývají zpívány mnichy beuronskými; kdo naslouchal tonům Orlanda di Lasso nebo zvukům Palestrinovým; komu dovede mluvit hluboká vroucnost Bachova a tony Mozartova rekviem; kdo vnikl do smyslu hudby ceciliánské a vžil se do rázovitosti nesčetných žijících mistrů, či chceš-li raději, v ni se vmyslí, tomu, vpravdě, dostalo se do duše jakési tiché, svaté předtuchy nebeské krásy, a ten ví, že církev nestojí u oltářů pouze jako velekněžka Boha, nýbrž také ve svých chrámech jako kněžka pravého a opravdového umění!

5.

Když nás úvaha o umění, v němž církev tak mnoho a tak velikého vykonala, dovedla na výšiny života, jeho záře a vznešenosti, jest nám nyní sestoupiti do hlubin života, abychom poznali nové pole, na němž církev rozvíjela obzvláštní činnost. Je to přímo velkolepá p é č e c í r k v e o c h u d é a t r p í c í, slabé a pomoci potřebující, v pokušení a nebezpečení se nalézající, o bídne a odstrkované, a řekl bych, že v této pečlivosti církve lze jaksi cítiti tlukot jejího mateřského srdce, jenž již po staletí trvá.

Je však nekonečně obtížno, ne-li vůbec nemožno, líčiti výkony církve na různých polích charitativních. Tkví zajisté v podstatě křesťanské účinné lásky, že svých velkolepých činů nevytrubuje do světa výročními zprávami a statistikami! Církev vždy a ve všem dbala slov svého Pána a Mistra, že při konání milosrdenství nemá věděti levice, co činí pravice, takže vlastně pouze knihy věčnosti mohou podati přesných zpráv, kdežto knihy rukou lidskou napsané pouze zlomkové vyličení z oboru křesťanské charity.

Ovšem znal i předkřesťanský starověk dobročinnost k chudým a nouzi trpícím, ale tyto dary byly spíše dary okázalosti, nebo, lépe řečeno, odměnami pochlebujícím a lenivým sem tam pobíhajícím zahalečům a hladovícím davům, které ustavičně křičely po chlebě a po hrách v cirku. O nějakém mravním povznešení obdarovaného k dárci, o nějakém mravním vychování chudáka, jemuž se pomoci dostalo, nebylo v pohanství ani řeči. Mladé křesťanství vidělo se postaveno do zkaženého a při vši rafinované kultuře přece jen vniterně bezcitného a sesurovéleho světa. Ale již od počátku bylo zásadou církve, nikoli, nebo alespoň nejen ústa plniti chlebem a ruce penězi, nýbrž také, a to v první řadě, srdce občerstvovat mravní silou a povznášející útěchou. Křesťan, který svému trpícímu spolubratrovi pomáhal, nemá mu nikdy dáti pocítiti, že se sklonil k chudému, protože tento byl žalostným obrazem bídy, nýbrž protože i v nejchudším poznal obraz Boží, který starost zahalila svým šedým závojem, těžkým jako olovo. Proto dary církvi věnované nebyly nikdy pokládány za nic jiného, leč za dary Boží. Kolik v první době na tak zv. obětních darech položeno bylo na oltář, ať dary ty sestávaly z naturalíí či z peněz, připadlo pak chudým, kterých již v nejstarší církvi byl veliký počet. Veliký počet? Nikoli, více než to! Římská křesťanská obec měla kolem roku 250. životi neméně než 150 duchovních a 1500 těch, kteří pomoci potřebovali. Obec kartaginská sebrala r. 253. k vykoupení křesťanských válečných zajatců 100.000 sesterciů. A co v oné době pronásledování a utrpení osobními oběťmi vykonáno bylo pro nemocné, mrzáky, starce, sirotky, cizince, pro ty, kteří hynuli ve vězeních a dolech, zcela přirozeně se vymýká každému výpočtu a každému vyličení. V době po Konstantinovi dařilo se církvi, pokud se zevnějších poměrů týká, lépe; ale nepřinášeli sebou všichni, kteří obrácením celých davů nyní k ní proudili, dobročinných srdcí a štědrých dukou. A nouze posledních dnů hroutící se říše římské byla často nevyslovi-

telně veliká. Vypukla bída celých davů, vyvolaná břemenem daní, lichvou, vpády barbarů, zabráním statků atd. V Alexandrii čítala matrika chudých za doby Jana Almužníka 7500 chudých. Sv. Jan Zlatoústý podporoval v Antiochii 10.000 osob, mezi nimiž jen 3000 vdov a panen. Biskup Kandidus ze Sergiopole vykoupil kdysi 12 tisíc zajatých, jichž osudem bylo by jinak bývalo oslepení, zmrzačení a smrt. A za doby Řehoře Velikého tvořila matrika chudých římské obce objemný svazek. — Již často činila se církvi výtku, že církev svými sociálně-charitativními prostředky jen vychovala žebrotu ve velkém měřítku. Nikoli, příteli, toho církev neučinila! Žebroty nevypěstila ani nevytvořila. Žebrota nebyla ničím jiným, leč nutným následkem sociálního schudnutí a zbědačení celých davů, jež tehdy vůbec mezi tehdejším lidem vzniklo, a církev této nouzi oně hrozné periody v dějinách lidstva přišla jen čelit, pokud jenom mohla, a musíme říci, že jediné církev zjedнала odpomoc, když beztak nikdo nebyl schopen, v době všeobecného úpadku pomoci zjednati.

Vynořily se nové doby a nové světy a uprostřed nich stála stará bída, jež v každé době se věší na paty člověka. I církev středověku našla dosti úkolů. Rozluštila je však mistrně. Věrozvěstové a mniši byli, alespoň v ranném středověku, hlavními nositeli účinné lásky křesťanské. Jaké hrdinské postavy vystupují, příteli, před našima očima, uvádím-li ti jména, jako Řehoř Veliký, Martin tourský, Caesar Arleský, Martin z Bragy, Leander a Isidor ze Sevi'ly, nebo Desiderius z Auxerre, Desiderius z Cahorsu, Remigus ze Remeše, Nicetius z Trevíru, úplně pomíjejíce jména, kterých uvéstí nedovedeme, a jichž nositelé byli jednoduší, prostí mniši, kteří žili v četných irských, jihogallských a vlašských klášteřích, a kteří své skutky konali po tichu a pouze před obličejem samého Boha!

Doba Merovingů přinesla dočasný úpadek v celé církvi německého území; ale v následující periodě získali si mužové jako Bonifác, Oskar, papežové jako Štěpán III., Pavel I., Hadrian I., Lev III. a Paschal I. nesmrtelné zásluhy o křesťanskou charitu. Ale střediskem křesťanské lásky k chudým a trpícím byly přece jen kláštery, a musí právem budit náš obdiv, podává-li se nám zpráva, že ku př. mnohonásobně proslulý klášter Clugny sám ročně podporoval asi 17.000 nemocných, chudých a pocestných. Když papež Innocenc r. 1132 přišel do Clairvaux, účastnil se společného klášterního oběda. Podávali zeleninu, otrubový chléb a trochu vína; patrno, že tedy

Cisterciáci nežili právě bujně. Ale tím lépe uměli starati se o jiné; tak na př. Clairvaux za doby hladu vydržovalo po několik měsíců 2000 chudých. A při tom bylo by možno do nekonečna uváděti počet dobročinných ústavů. Premonstrátský klášter Prémontré živil denně 500 chudých; klášter Ursaria ve Španělsku dával za doby Filipa II. ročně 10.000 dukátů na ošetřování chudých; podle řehole Německého řádu náležel každý desátý chléb při pečení, a každý nakrojený a ne zcela dojedený chléb chudým. Mám ti, příteli, ještě dále vypravovati? O chudých studentech a studentkách u stolu milosrdných lidí, o putujících hostech u bran klášterů žebravých řádů, o polévkách pro nemocné, které našly svoji cestu do mnohé chudé chýše? Nebo o mnohých hrdinných mniších na Velikém a Malém Sv. Bernardu, Simplonu, Monte Cenisu a ve Val d'Obbio v Piemontu, v jichž pohostinných horských hospicích tisícové poutníků nalézali ročně přijetí a ošetření a často i záchranu života? Na Veliký Sv. Bernard zavítalo ročně 16—20.000 poutníků, a nebylo právě iemným taktem lorda Byrona, že u těchto mnichů použil pohostinství, a pak ve svých poznámkách k Childe Haroldu nazval tyto mnichy »bídnymi trubci opovržení hodné pověry.«

Ale ani občanské kruhy ve středověku nezůstaly pozadu za církevními skutky křesťanské charity. Nesčetná bratrstva skutkem osvědčovala právě tak upřímnou jako milosrdnou lásku k bližnímu, vidouce a ošetřující v každém chudém samého Krista Pána, a v těchto sdruženích stál často kníže vedle dělníka a vznešená šlechtična vedle prosté dívky z lidu. Opět září zde všeobecně známá jména v siunečním lesku křesťansky povznesené humanity: Královna Mathilda anglická, Ludvík Svatý z Francie, František z Assisi, Sibylla flanderská, Marketa lotrinská, Kateřina sienská, Hedvika slezská, sv. Alžběta, členové řádu sv. Lazara a mnozí jiní, kteří se obětují do úmoru ve službě nemocných, jako milosrdní bratři sv. Jana z Boha, nebo ti, kteří bezpříkladným heroismem věnovali se nevýslovně obtížnému dílu osvobození křesťanských otroků, jako řád Trinitářův a Mercedariů, Jan z Mathy, Petr z Nolasky, Raymund Nonnatus. Jan z Boha má zvláštní význam v dějinách křesťanské charity. Středověké špitály byly spíše kláštery než špitály, ale od štípení tohoto světce vystupuje ve všech domech křesťanské lásky k bližním v pořadí ráz špitálu před rázem kláštera. A podobné vynikající místo v charitativní činnosti církve zaujímá jiný z jejích světců: svatý Karel Borromejský. S ním vstupujeme do nového věku, jenž

jeví v podstatě jiný ráz, nežli křesťanský středověk. A zde opět nutno jmenovati světce, a řeknu »světce křesťanské charity«, jenž nemá podobného. Je to svatý Vincenc z Pauly, jemuž náleží nesmrtelná zásluha, že všechny ušlechtilé síly křesťanských panen a paní soustavně uvedl do služby charity. A kdo, příteli, kdo je s to, aby zapěl vznešenou píseň o zmužilosti, o obětavosti, o oddané lásce Milosrdných bratří a sester k ubohému lidstvu! — Vejdí jen do prostranných síní nemocnic, kde Bohu zasvěcené panny cizím lidem, kterých nikdy neznaly, prokazují tytéž služby lásky, jako by to byli jejich rodní bratří a rodné sestry! Vejdí do lazaretův a na bojiště, kde Bohu zasvěcená panna ve sta případech zachovala zmužilost, která nijak nezadá zmužilosti vojína, jenž stojí v ohni válečném.

Vejdí do nalezinců, kde v loktech Bohu zasvěcené panny spočívá dítě, jež vlastní matkou, která své povinnosti zapomněla, bylo opuštěno, nebo do sirotčinců, kde srdce milosrdné sestry věnuje cizím dětem lásku, která úplně nahrazuje ztracenou lásku mateřskou! A vstup do chorobinců, kde jemné ruce milosrdných sester starým mužům a ženám, jak jen možno, připravují slunné podzimní dny lidského života. Dovol mi, příteli, uvést jen několik čísel, jež dosti hlasitě mluví pro ty, k jichž činnosti se odnášejí! *Petites soeurs des pauvres* měly roku 1900 ve všech dílech světa 227 domův asi s 5200 sestrami, a ošetřovaly ve svých asylech asi 39.000 starců, kteří neměli ničeho jiného na práci, než aby byli živi z toho, co se jim daruje, a aby křesťansky zemřeli.

A k těmto společnostem řadí se svými činy lásky k bližnímu františkáni, theatini, kapucíni, jesuité, lazaristé, oblati, kamiliáni a nesčetní jiní. Aby však nescházelo ní jediné pole, na němž křesťanská charita by ještě mohla býti činna, mohu ti, příteli, ještě poukázat na jesuitu Petra Klavera, který celý svůj úkol životní vyplnil mezi žalářovanými a nemocnými černochoy; na jeho řádového druha Bareyta, jenž svůj život zasvětil žalářovaným na Madagaskaru; na vskutku hrdinné redemptoristy *Donderse* a *Bekkera* a právě tak hrdinného *Damiána de Veuster*, kteří obět svého života přinesli Bohu ve službách zajiště mezi bídými nejbídnějším, ve službě malomocným.

Neuvedl-li jsem ti některého jména, jež by toho zasloužilo, stalo se to jen proto, že je nemožno vyčísti všech hvězd, jež září do noci lidského utrpení, jež v ní vyzařují světlo a útěchu — hvězdy jako František Saleský, Julius Echter z Mespelbrunnu, Filip Nerri, Josef Kalasanský, Klement Brentano, don Garcia Moreno, pre-

sident Ecuadorský, don Bosco, z jehož výchovavajících ústavů bývá ročně do života propouštěno více než 25.000 chovanců, ideálního biskupa Kettelera, Kolpinga — než zanecháme marného pokusu, aspoň z pola vypočísti tato zasloužilá jména.

Novověk zasadil charitativní činnosti církve vůbec těžké, a snad nikdy úplně zhojitelné rány, reformací, revolucí a sekularisací. A právě novověk postavil církev před veleobtížný úkol, před sociální otázku. Řekneme-li to přesně, je to asi tolik: Církev je nyní s oslabenými prostředky postavena před rozsáhlejší a větší úkol. Než přes to bylo a je zde velmi mnoho vykonáno. Církvi se rádo vytýká, že své členy, i v otázkách, které nejsou přímo náboženského rázu, volá mocným hlasem pod své prapory. Ano, to církev činí, a činiti tak musí, protože i její odpůrci sahají k největším ze všech prostředků moci, k sociální organizaci. A tak i církev organizuje v křesťanském duchu všechno, co jen organisovati může. — Organizuje, aby žalobné a polozoufalé hlasy jednotlivých tříd sebrala, aby je spojila v jediný hlas zástupů, hlas hromu, jehož přeslechnouti nelze.

Při tom naslouchá církev všem, ano všem hlasům, které jí vypravují o lidské bídě a lidské nouzi a lidském zápolení. Naslouchá lkajícímu hlasu opuštěného nalezence, opuštěného kojence a sirotka. Pečuje o slepce, o hluchoněmé, pečuje o mrzáky a slabomyslné. Stará se o vzdělání mládeže ve všech způsobech a formách, se zvláštní vřelostí a vroucností ujímá se nejzanedbanější mládeže. Pečuje o učedníky, zakládá spolky chlapců, jinochův a tovaryšů. Střeží a v ochranu bere jako pravý strážný anděl ženskou mládež tak zv. pastronáty, nádražními misii, ochrannými spolky dívčími, spolky služebných, útulky pro dělnice, útulky pro krámské; s odpouštějící a opět pozvídající láskou sklání se k těm, jež se nalézají v těžkém nebezpečí, a k podlým. Shromažďuje dělníky pod prapory, na nichž jsou napsány zásady křesťanské, a pečuje s plným porozuměním a přece s taktuplnou a nejvznešenější nevtíravostí o potřeby akademické mládeže. Vybízí muže a volá i bohaté zdroje citu žen ke společné práci v otázce sociální v charitativních organizacích nejrozličnějšího druhu, jako ku př. ve sdruženích sv. Vincence, jenž založil Ozanam. Stará se o blahobyt na venkově a snaží se nemocným na venkově i v nejopuštěnějších příbytcích poskytnouti útěchy a pomoci. Podporuje hnutí střídmosti a ujímá se tak důležité otázky bytové. Tvoří podporné spolky a otvírá nezbytné hmotné pomocné zdroje pro mužskou i ženskou studující mlá-

dež. Podporuje hnutí střídmosti a zakládá právní poptavárny. Provází svojí péčí zámořské vystěhovalce do cizí země a myšlenku o lásce k bližnímu dovede šířiti i na posledního černocho či Hinda neb Indiána tím způsobem, že nalézá ohlasu netoliko v misionářských spolcích pro dospělé, nýbrž i v charitativních jednotách dětských.

Nikdo nám, přáteli, nenamítej, že četná a rozsáhlá pole sociální péče byla již státem církví odňata. Nepřihlížejíc k tomu, že stát nemůže soukromou a církevní charitu učiniti ani zbytečnou, aniž jí dosud může postrádati, je ona přece jen původně kvasem křesťanství, jenž v naší veřejné péči ponenáhlu pronikl. Vydávají-li na př. naše moderní velkoměsta ve svých rozpočtech veliké obnosy na veřejnou péči o chudé, takže to až podiv vzbuzuje, nazval bych tyto summy měřítkem všeobecného vlivu, který myšlenka křesťanské lásky k bližním v moderním světě rozlévá. V moderním světě? — Ach, přáteli, mnohý by se nám nyní vysmál a tázal by se nás, nevíme-li snad, že moderní svět slova »křesťanská charita« již dlouho nezná a na jeho místo dosadil slovo jiné — slovo »humanita«.

Nebo ještě jiné slovo: »Nietzscheova morálka«.

Ale, přáteli, s oběma náhražkami daleko to lidstvo nepřivede. Člověka z pouhé humanity milovati, t. j. pouze a jediné pro člověka, zní ovšem velice ideálně, ale je to něco, jež všeobecně a trvale nedá se provésti. Láskyhodného, zdravého, kvetoucího, silou a krásou bujícího člověka mohli bychom snad milovati pro něho samého, ale co láskyhodného má v sobě ubohý a opuštěný, nemocný a chorobný, neduživý a rozmarný, tělesnými vadami a věcmi, jež vzbuzují ošklivost, postižený člověk? Nemá ničeho; spíše jen hrany a okraje, o něž se pouhá humanita rozbijí. Nikoli, jen ten, jenž svého bližního miluje pro Boha a pro jeho duši, jen ten má jej opravdu a trvale rád i za všech okolností životních. To však jest křesťanská charita!

A co řekl Nietzsche? »Slabé a neduživé nechejme zahynouti: toť první zásada naší lásky k bližním. A máme jim k tomu býti ještě napomocni.«

Tak pravil Zarathustra!

Ale Nietzsche napsal i jiné slovo; ono pak zní: »Je-li filosof nemocen, je to téměř jako důvod proti jeho filosofii.« —

Čeho pak držeti se máme z učení filosofa, jenž nad svojí filosofií a při své filosofii duševně se zhroutil? —

Mluvili jsme o kulturním požehnání církve: *Facta loquuntur*.

VIII. Církev a ty.

1.

Nuže poslyš, příteli, musíme se rozloučiti! Ale loučí-li se dva, kteří po dlouhou dobu rozmlouvali o velikých a vážných věcech, tu druh druhu rád by na cestu dal ještě poslední slovo, kterého by nikdy nezapomněl. Také já chci ti ještě říci poslední slovo. Poznal jsi nyní království Boží. Bůh je veliký, ale velikost jeho království jest hodna jeho velikosti vlastní. Základní plán tohoto království vytvořil On, a božské plány jsou vždy absolutními ideály. Ale provedení onoho základního plánu svěřil lidským rukám, a kde pracují lidské ruce na velikém, svatém a ideálním dílu, často se jeví malost, nesvatost, nedokonalost lidí a jejich práce. A proto nikdy nezapomínej pro dělníky na věčného krále, který vlastně staví!

Tohoto napomenutí nelze ani dosti důrazně, ba snad ani dosti často vysloviti. V idealismus království Božího mísí se často lidskou vinou tak mnoho neideálnosti lidí, lidí všech společenských tříd a všech stupňů vzdělanosti a přirozených schopností, že každého dne je nutno vzpomínouti si, že i o království Božím platí věta: »Nic lidského mi není cizí« — a právě, že lidé jsou jeho spolustaviteli, také však jiná věta: »Duch Boží je se mnou« — a právě že Bůh tohoto království je zakladatelem, jest a bude i jeho dokonatelem.

2.

Proto, příteli, nedopouštěj se don-quichotství oněch lidí, kteří o království Božím nejprve si utvoří klamný, nestvůrný, karikaturní pojem, a potom proti němu se rozjíždějí se skloněným kopím!

Zajisté myslí Bůh se svým královstvím na zemi dobře i tehdy, když posílá mu nepřátele a doby bojů, neboť právě pro své boje a v zápasech s nepřáteli církev nejlépe sesílila a stala se velikou. Ale vskutku mnohdy bychom hlasitě zajásali, vidíme-li mezi nesmírným počtem protivníků toho či onoho vzácného člověka, jenž se rytíři de la Mancha nepodobá na vlas, t. j. jenž pokládá za hodno námahy, aby si dříve o katolicismu učinil vědecky vážný pojem, dříve než by s nějakým katolíkem skřížil zbraň.

Setkáš-li se s takovými protivníky, pozdrav je uctivě, neboť jsou hodni čestného boje; ale setkáš-li se s don Quichotem, jenž by tě ke všemu ještě rád měl svým panošem, buď hrd, buď hrd, buď třikráte hrd! Bude tě poučovati, abys všudy viděl »papežovu všudy sahající pěst«, která rozpíná se přes hory a moře, aby všechnu poctivou snahu po pravdě zdeptala, všudy, kdekoli se jen ozývá. Bude tě poučovati, abys všudy viděl »dlouhé, jako vosk bílé prsty jesuitův a lahvičky jesuitů s jedem«, jimiž všeliká mužná mysl je rdousena a všeliká mravní snaha otravována.

A . . . haha, příteli, bojuješ-li proti tomu v družině don Quichotově, na prázdno biješ v mlhu a vzduch a na-posledy uslyšíš tiché zvonění rolníček na šaškově čepici!

3.

Mnohý je, příteli, jenž stranou církve stojí. Vše, o čem jsme spolu mluvili, mělo za účel tobě ukázati, že může býti pouze jediná církev, která jest oprávněna, nazývati se pravou církví Kristovou; tou jest ona, která sama může se zváti jedinou, svatou, katolickou a apoštolskou. Jsi-li o tom přesvědčen, nebuď nikdy tak bezcharakterně zapomětlivým, že bys plnou pravdu na roveň stavěl pravdě částečné a částečnému aspoň bludu.

Měj však i nekatolíka v úctě a v lásce, je-li jen toho mínění, že on má pravdu, a dle přesvědčení své víry také žije a jedná!

— — Dni, o dni, v němž bude jeden pastýř a jeden ovčinec, kdy asi přijdeš, a které asi šťastné oko tě spatří? Nepřijdeš však na temných křídlech hádek a sporů, pouze perutě přesvědčující lásky a láskyplného přesvědčení zanesou tě blíže k nám!

Kde však nás někdo napadne . . . pak ovšem vytasme zbraně, ven s nimi! Nikdy však ať jich neotráví svévole, nenávisť, pomluva a lež! A kdekoli poctivý hledatel Boha naše cesty kříží, naším prvním a naším posledním slovem k němu má býti pozdrav, jenž má svůj původ shůry a jenž vede vzhůru . . . kdož ví, kolik poučující síly spočívá v krátkém, jasném, dobrotivém slově? — — — —

4.

A nyní opravdu poslední slovo, příteli: Miluj svojí církev! Ztratí-li ona tebe, ztratíš ty ji, a pak řekl bych s Nietzschem: »Kdo ztratil, co ztratil jsi ty, nikde se nezastaví!«

A úcty tvé a lásky je hodna, tvoje církev! — —

Poslyš, příteli, slyším časů velikou píseň, slyším lidstva nejvroucnější zpěvy, vidím světových dějin nejvážnější a nejslavnější průvod .!

Vpředu kráčí Ten, na jehož ramenách spočívá kříž. Jeho cesta staletími a snad tisíciletími není průvodem královským, ale spíše sluší ji nazvat cestou utrpení.

Mlčí, jako kdysi mlčel pod břemenem kříže. Ale kolem jeho spasitelské postavy vznáší se jako nárek a žaloby vinou obtížených a jako tichý ples a jásot vykoupených duší.

A za Ním kráčí pokolení země a nejlepší a nejušlechtlejší lidé světa; kráčí dvanácte mužů, které si kdysi vyvolil, aby jeho jméno zvěštovali národům země; kráčí Petr, první papež, za nímž ubírá se dvěstěšedesáte papežů; kráčejí tisícové biskupův a statisícové kněží, kteří Mu sloužili ve víře a síle a ve věrném plnění povinností; kráčejí velicí Otcové staré církve, kteří spojovali slávu svatosti s hloubkou svého přemýšlení; kráčejí mučedníci v milionovém zástupu, na jichž bledých čelech plane záře zlatých korun, a mnichové pouští a klášterů, na jichž obličejích se odráží přísnost hlubokých životních problémův a radost z věčného jich rozluštění. Za Ním jdou zástupy lidu všech časův a všech národů se sty řečí a tisíci nářečí, jimiž lidští jazykové mluví, modlíce se a zpívajíce. Mezi nimi vynikají postavy Svatých, hlasatelé slova Božího a hrdinové a hrdinky charity v rouchu světském i řeholním, kolem nich tísni se miliony lidí pomoci hledajících a uvažujících . Svatí v rouchu královském a svatí v rouchu služebníků; svaté matky v slzách, jako Monika, a svaté matky tonoucí v blaženosti, jako markraběnka z Gonzaga, Mantuy a Castiglione. Tu kráčejí velicí věrozvěstové, jimž celí národové jásají vstříc, tu kráčejí vyznavači pravdy a přesvědčení, jichž charaktery na věky budou pýchou lidstva; kráčí rytíř svatého kříže, jemuž stejně vděčí církev i kultura, a kráčí tisíce učenců, jichž jména na perutích slávy letěla zemí, a jichž duše na křídlech zbožnosti církvi věrné našly svou vlast u »Otce světla«. Tu kráčí panna zářících očí, jejíž věrné církevní smýšlení nevyhostilo z jejího srdce slunce a s jejích rtů píseň, tu kráčí jinoch, jemuž výchova církevní neb alespoň její zásady daly dospětí v mužnou vážnost. Tu následuje Tomáš, veliký bohoslovec, jehož církev naučila básnití, a Dante, jehož vychovala v bohoslovce. Tu kráčí prostý muž z lidu vedle majitele bohatých pokladů bez závidění a hněvu, protože hněv církve je oba smířil, tohoto dobročin-

ností, onoho věrností v povinnostech, a tu kráčejí velicí mistři církevního umění, kteří záři snesli s nebe, aby ji rozšířili po světě a lidském životě.

A těm všem v čele kráčí Ten, na Jehož ramenách spočívá kříž. A po krajích cesty, po níž se ubírá se svojí církví, stojí žijící lidé, kteří na průvod Spasitelův čekají.

Tu stojí leniví, nedůtkliví, zevlouni — pohled, jenž je stihá z oka Spasitelova, proniká nejhlubší hlubinu jejich duše!

Tu stojí lhostejní ve víře — a zůstávají státi, protože nikdo jich násilně nestrčí do řad velikého průvodu!

Tu stojí nenávistníci — a mnohá ruka, kolem níž se vine jemná rukavička, nebo na níž se blýští prsteny, sahá po kameni . . . a mnohá mozolná ruka svírá se v pěst . . . a mnohý ret, s něhož jinak plyne věda, vychrluje záštipnou potupu.

Tu stojí odrodilci a odpadlíci — a jen proto může jejich vyprázdňené srdce v prsou tak žhavě a plamenně nenáviděti, protože před tím žhavě a plamenně milovalo!

Tu stojí toužebně doufající a očekávající, kteří by rádi zaujali svá místa v království Božím, a modlí se: »Přiď nám království Tvé!« a vzdychají: »Přiď, a přiď, Pane Ježíši!«

Tu stojíš také ty, příteli, — — — — také ty!

— — — — —

A co ty učiníš? — Kde bude tvé místo?

— — — — —

— — — — —

Žij blaze, příteli, nezapomeň mého posledního slova:

„Miluj svou církev!“

O B S A H

Církev a moderní člověk	3
Zjevení, církev a cíle lidstva	15
Církev a "církve"	
Ecclesia una	32
Ecclesia sancta	46
Ecclesia catholica	75
Ecclesia apostolica	95
Požehnání církve	124
Církvi a ty	147